

Lokalni akcioni plan za postizanje rodne ravnopravnosti u Opštini Nikšić 2025–2028

Ministarstvo
javne uprave

fond za
aktivno građanstvo

Zaklada za razvoj lokalne zajednice

Slagalica

1. UVOD

Ustav Crne Gore propisao je obavezu države da jemči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti¹, zabranio posrednu i neposrednu diskriminaciju po bilo kom osnovu pri čemu se diskriminacijom neće smatrati uvođenje posebnih mjera koje su usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju².

Najvišim pravnim aktom, istovremeno je utvrđeno da se, Zakonom, u skladu sa Ustavom, uređuje, sistem lokalne samouprave³, a članom 22 Ustava, zajamčeno je pravo na lokalnu samoupravu.

“U lokalnoj samoupravi odlučuje se neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika. Pravo na lokalnu samoupravu obuhvata pravo građana i organa lokalne samouprave da uređuju i upravljaju određenim javnim i drugim poslovima, na osnovu sopstvene odgovornosti i u interesu lokalnog stanovništva.”(član 113)

Sve navedeno ukazuje i omogućava da država zakonima i drugim propisima kao i planskim dokumentima uvodi opšte i posebne mjere radi uklanjanja diskriminacije i nejednakog tretmana žena i muškaraca.

Saglasno opredjeljenjima iz najvišeg pravnog akta, a u skladu sa međunarodnim aktima i opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava usvojen je Zakon o rodnoj ravnopravnosti kojim je uređen način obezbjeđivanja i ostvarivanja prava po osnovu rodne ravnopravnosti, kao i mjere za eliminisanje diskriminacije po osnovu pola i stvaranje jednakih mogućnosti za učešće žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života.

Važno je posebno naglasiti da se radi o prvom antidiskriminacionom zakonu u državi, koji je više tip opšteg zakona što znači da on upućuje na primjenu posebnih zakona iz različitih oblasti. Ono što treba imati na umu je da odnosi i norme koje postavlja ovaj zakon zadiru duboko u naslijeđene stereotipne odnose, i da njegova primjena znači ustvari promjenu svijesti, a to je, svjesni smo, dug i

1 Ustav Crne Gore, član 18

2 Ustav Crne Gore, član 8-zabrana

3 Ustav Crne Gore, član 16, stav 1, tačka 4

mukotrpan proces, i ne dešava se preko noći, a pogotovo ne bez sredstava prinude.

Zato se ispostavilo da pomanjkanje kaznenih odredbi u ovom zakonu (propisana je bila samo jedna – zbog nepoštovanja obaveze vođenja statističkih podataka razvrstanih po polu), usporava njegovu primjenu. Isto tako, bilo je potrebno ugraditi i druge norme kojima se vrši usklađivanje sa međunarodnim propisima, pa su urađene izmjene i dopune ovog Zakona 2015.godine⁴.

U svjetlu naprijed navedenog, treba imati na umu da je u osnovi pravnih principa EU, princip ravnopravnosti polova, jednak tretman i jednake mogućnosti za žene i muškarce sadržan u osnivačkom aktu EU – Amsterdamskom ugovoru/sporazumu, kao i u mnogim direktivama.

Isto tako, EU Povelja osnovnih prava iz 2000.godine, potvrđuje zabranu diskriminacije i obavezu obezbjeđivanja ravnopravnosti muškaraca i žena u svim oblastima.

Evropska unija je 2006. godine donijela Mapu puta za postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca (A Roadmap for Equality Between Women and Men 2006 – 2010) u kojoj stoji da:

“Zemlje koje ulaze u Evropsku uniju moraju u cijelosti prihvatiti temeljne principe ravnopravnosti žena i muškaraca. One su dužne obezbijediti i dosljedno urediti zakonodavstvo uz odgovarajuće administrativne mjere i pravne sisteme. Nadziranje prelaza, primjene i uvođenja zakonodavstva Evropske unije vezanog za rodnu ravnopravnost je prioritet u budućim procesima uključivanja...»

Na osnovu svega naprijed navedenog, jasno je da Crna Gora koja je na putu evroatlanskih integracija, kao svoje strateško opredjeljenje postavlja princip uvođenja rodne ravnopravnosti u sve oblasti života i rada. Ovaj princip nije samo pitanje socijalne pravde, ili puko ispunjavanje postavljenih uslova, već predstavlja elementarni osnov za društveni i ekonomski razvoj lokalne zajednice, s posebnim naglaskom na uspostavljanje ravnopravnosti i smanjenje siromaštva,

⁴ Zakon o rodnoj ravnopravnosti (Službeni list CG br. 073/10, 040/11, 035/15)

što istovremeno znači i poboljšanja kvaliteta života svih građana i građanki.

Dakle, rodna ravnopravnost je naša svakodnevnicica, naše juče, danas i sutra, a naš osnov za napredak je bogatstvo različitosti, iskustava, znanja i umijeća koja se dopunjuju, proširuju i stvaraju nove vrijednosti.

U cilju realizacije navedenih principa i obaveza u Crnoj Gori su formirani institucionalni mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti, i to na državnom nivou Odbor za rodnu ravnopravnost u Skupštini Crne Gore, te Kancelarija za ravnopravnost polova pri Vladi Crne Gore 2003.g., koja je kasnije (od 2008.) postala Odjeljenje za rodnu ravnopravnost u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava.

Kako je Zakonom o rodnoj ravnopravnosti propisana obaveza opštine, Glavnog grada i Prijestonice da, u okviru svojih nadležnosti, podstiču i ostvaruju rodnu ravnopravnost, odnosno preduzimaju mjere i aktivnosti od značaja za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, ali i da radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca, kao i da odrede službenike/ce, koji će obavljati poslove koordinatora/ke aktivnosti u vezi pitanja rodne ravnopravnosti iz svoje nadležnosti, to je postajala obaveza da se na lokalnom nivou preduzmu odgovarajući koraci i mjere.

U tom cilju u Nikšiću je:

- Potpisan Memorandum o saradnji između Misije OEBS-a u Crnoj Gori, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, i opštine Nikšić - 28. decembra 2007. g.;

- Savjet za rodnu ravnopravnost u opštini Nikšić, formiran 2007.godine;

- U okviru obaveza preuzetih Memorandumom o saradnji, imenovana je Koordinarka za RR - pri Odjeljenju za informisanost i rodnu ravnopravnost 2011.g, i formirana Kancelarija za rodnu ravnopravnost iste godine;

- Usvojena Odluka o finansiranju sporta, koja propisuje da se

sredstva iz budžeta koriste i za razvoj ženskog sporta i ustanovljava ravnopravno učešće žena i muškaraca kao kriterijum za raspodjelu sredstava iz budžeta (Nikšić);

- LAPRR Nikšić do sada je usvajan dva puta, za periode 2010/2012, 2014/2017;

- Aktivnosti na realizaciji LAPRR-a obuhvatale su:

1. Kampanje: obilježavanje značajnih datuma;
2. Seminare: komunikacijske vještine, rodno budžetiranje; antidiskriminacija i jednake mogućnosti, rodna ravnopravnost pojmovi i teorija, poznavanje rada na računaru, engleski jezik, i dr.
3. Istraživanja: od značaja za žene i muškarce u lokalnoj sredini,
4. Okrugle stolove: Zloupotreba ženskog tijela u medijima; nasilje u porodici; žene ipreduzetništvo.
5. Sastanke: ekonomsko osnaživanje žena; sprječavanje ranih i prisilnih brakova; sastanak sa partnerima iz Italije na temu ženskog preduzetništva i dr.
6. Sajmove: bazar ženskog preduzetništva, novogodišnji bazar.
7. Ostale aktivnosti: studijske posjete, izbor najboljih biznis planova u sklopu projekata za ekonomsko osnaživanje žena, organizovanje press konferencije, podrška uspostavljanju jedinstvene SOS linije za žrtve nasilja u porodici.

Poslednji LAPRR u opštini Nikšić usvojen je za period 2014-2017g., pa je prioritetna obaveza izrada novog strateškog dokumenta za period 2025-2028 godina.

U tu svrhu Rješenjem broj _02-031-4201, koje je donio Predsjednik opštine 10.12.2024. godine, formirana je Radna grupa za izradu Lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić, sa zadatkom da kreira Nacrt lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić za period 2025-2028. godina, i isti dostavi nadležnim organima na dalju proceduru i usvajanje.

Radna grupa je u tom procesu organizovala trening o strateškom planiranju, održala osam radnih sastanaka i radionica, te uključila i članove/ice Konsultativne grupe koju su činili predstavnici/ce lokalnih

institucija, NVO sektora i zainteresovani građani/ke. Aktivnosti su realizovane u saradnji NVO „Ženska alijansa za razvoj“ i Sekretarijata za kulturu, sport, medije i socijalno staranje, uz finansijsku podršku FAKT – Fond za aktivno građanstvo.

Na ovom mjestu, važno je konstatovati da je CEDAW Komitet Ujedinjenih nacija (Komitet za eliminaciju diskriminacije žena) na 2063. i 2064. sastanku, održanim 15. maja 2024. godine, razmatrao Treći periodični izvještaj Crne Gore i utvrdio glavne oblasti u kojima postoji zabrinutost, te su za svaku pojedinačno utvrđene i preporuke. Jedna od izuzetno važnih oblasti zabrinutosti je i „nedostatak rodno razvrstanih podataka o uživanju ljudskih prava žena i djevojčica, što ometa usvajanje ciljanih i podacima potkrijepljenih politika, strategija i programa, kao i snažni trend smanjenja budžetskih rashoda za rodnu ravnopravnost, nedostatak rodno odgovornog budžetiranja u svim vladinim resorima....”

Zato je traženo da se:

- Ojača postojeći sistem za prikupljanje podataka i mehanizama koordinacije i proširi obuhvat tako da uključi lokalne i sektorske rodno razvrstane podatke i potkrijepi i procijeni uticaj javnih politika, strategija i programa koji imaju za cilj postizanje rodne ravnopravnosti, u skladu sa opštom preporukom Komiteta br. 9 (iz 1989. godine) o statističkim podacima o položaju žena;
- Po mišljenju Komiteta potrebno je da se uvede obavezno integrisano rodno odgovorno budžetiranje;
- Unaprijede tehnički kapaciteti ministarstva nadležnog za izradu rodno odgovornih budžeta i dodijele dovoljna budžetska sredstva za unapređenje ženskih prava.

Ovo su značajni inputi koji su tokom izrade predmetnog Plana uzeti u obzir iz razloga što dokazuju da je neophodno obezbijediti adekvatnije sprovođenje politika rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, jer dok ove politike ne postanu dio života lokalne zajednice, neće se osjetiti poboljšanje za građane i građanke ovog grada, ni poboljšanje na nacionalnom nivou.

Isto tako, dok se ne postigne orodnjenost svih politika (barem djelimična), neće biti dovoljno što se donose lokalni akcioni planovi za postizanje rodne ravnopravnosti, jer samo oni, ne mogu promijeniti svijest, iskorijeniti predrasude i diskriminaciju, što je vidljivo iz dosadašnjeg iskustva.

Opština Nikšić, jeste odavno krenula putem uvođenja rodnih politika, ali su ti koraci često bili zaustavljani, i što je najgore, ostajali su nedovršeni, nije bilo vidljivog nastavljanja započetih procesa, nego se praktično stalno kreće od početka, pa su i aktivnosti i programi koji su trenutno bili korisni i dobro primljeni, očigledno bili nedovoljni za sveobuhvatniji i vidljiviji napredak na lokalnom nivou u postizanju rodne ravnopravnosti i podizanju ukupne svijesti o nediskriminaciji.

2. PRAVNI I STRATEŠKI OKVIR

Pravni i strateški osnov za donošenje Lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić za period 2025-2028.godina⁵

Međunarodna dokumenta

- Rodna ravnopravnost i zaštita od diskriminacije po osnovu pola, i rodnog identiteta, regulisana je u Crnoj Gori nizom međunarodnih akata. Među najvažnijim su: Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena – CEDAW, ili kako je još zovu “Međunarodna povelja žena”. Tri su oblasti važne za ovu konvenciju:
 - Pravo žena da glasaju i da budu birane u sva tijela koja se biraju;
 - Pravo žena da učestvuju u kreiranju i sprovođenju vladine politike, da zauzimaju rukovodeće položaje i obavljaju sve javne funkcije na svim nivoima vlasti; kao i da učestvuju u radu nevladinih organizacija i udruženja. CEDAW Komitet redovno prati ostvarivanje obaveza zemlje potpisnice, a država je dužna da izvještava o poštovanju Konvencije, wsvim vidovima diskriminacije ili nedovoljno efikasnog sprovođenja politika jednakosti u zemlji. Crna Gora je do sada podnijela 3 periodična Izvještaja i zaključci Komiteta su vidljivi, po oblastima i u ovom dokumentu, jer je CEDAW komitet upoređivo dosadašnje rezultate sprovođenja rodno odgovornih politika Crne Gore sa svojim preporukama;
- Opcioni protokol uz CEDAW Konvenciju kao pravno sredstvo za sprovođenje Konvencije;
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (1948). Ova Deklaracija sadrži jasno definisana osnovna prava svakog čovjeka na svijetu bez obzira na njegovu/njenu rasu, boju kože, pol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, vlasništvo, rođenje ili neki drugi status;
- Konvencija o političkim pravima žena (1952);

⁵ Pravni i strateški okvir (međunarodni, nacionalni i lokalni), u širem obliku, sa komentarima na pojedina dokumenta nalazi se kao prilog na kraju ovog Plana

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966). Ovim dokumentom države potpisnice obavezale su se na garanciju i poštovanje predviđenih i potpisanih prava svih lica koja se nalaze na njihovoj teritoriji ili potpadaju pod njihovu nadležnost;

- Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995) - ovaj dokument predstavlja globalni plan za unapređenje rodne ravnopravnosti u 12 kritičnih oblasti;

- Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija). Usklađivanje Crne Gore sa Istanbulskom konvencijom znači zakonodavne reforme i prilagođavanje u implementaciji;

- Rezolucija Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1325 – “Žene, mir i bezbjednost” i njoj prateće rezolucije;

- UN Ciljevi održivog razvoja do 2030. U ovom dokumentu primarni značaj za javnu politiku pripada: Cilju 5-Rodna ravnopravnost: Postići rodnu ravnopravnost i osnaživati sve žene i djevojčice;

- Od dokumenata na evropskom nivou, treba spomenuti: EK Mapa puta za prava žena, Strategija EU za rodnu ravnopravnost 2021-2025; Evropska povelja o rodnoj ravnopravnosti na lokalnom nivou – koja ima jednu od najboljih definicija rodne ravnopravnosti.

Pravni okvir u Crnoj Gori

Osnov za donošenje Lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić za period 2025-2028. godina, je u domaćem zakonodavstvu, i strateškim dokumentima. Tu je u prvom redu najviši pravni akt - Ustav Crne Gore, a zatim, zakoni i strateška dokumenta na državnom nivou. Dakle, to su:

• Ustav Crne Gore (“Službeni list Crne Gore”, br. 001/07 od 25.10.2007, 038/13 od 02.08.2013), član 18⁶, a u vezi sa članom 8⁷ i 9⁸, te 115⁹;

• Zakon o rodnoj ravnopravnosti (“Službeni list Republike Crne Gore”, br. 046/07 “Službeni list Crne Gore”, br. 073/10, 040/11, 035/15) član 1, 3, 8, 14, 23;

• Zakon o zabrani diskriminacije (Službeni list Crne Gore”, br. 046/10, 040/11, 018/14, 042/17);

• Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda (“Službeni list Crne Gore”, broj 42/2011, i 32/2014);

• Krivični zakonik Crne Gore (Službeni list RCG”, br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i “Službeni list CG”, br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 - drugi zakon, 44/2017, 49/2018, 3/2020, 26/2021 - ispravka, 144/2021 i 145/2021 i 110/2023;

• Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni list Crne Gore”, br. 46/10, 40/11);

• Zakon o radu (“Službeni list Crne Gore”, br. 074/19, 008/21, 059/21, 068/21, 145/21, 077/24, 084/24, 086/24);

• Zakon o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja o nezaposlenosti (“Službeni list CG”, br. 14/2010, 40/2011 - drugi zakon, 45/2012, 61/2013, 20/2015 i 52/2016);

• Opšti Zakon o obrazovanju i vaspitanju (“Službeni list Republike Crne Gore”, br. 064/02, 031/05, 049/07, “Službeni list Crne Gore”,

⁶ Država se obavezuje da jemči ravnopravnost žena i muškaraca

⁷ Zabranjena je diskriminacija po bilo kom osnovu, pri čemu se diskriminacijom neće smatrati uvođenje posebnih mjera koje su usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju

⁸ Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva

⁹ Osnovni oblik lokalne samouprave je opština.

br. 004/08, 021/09 , 045/10, 073/10, 040/11, 045/11, 036/13, 039/13, 044/13, 047/17, 059/21, 076/21, 146/21, 003/23, 084/24);

- Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju (“Zakon je objavljen u “Službenom listu CG”, br. 145/2021 i 48/2024.);

- Porodični zakon(“Službeni list Republike Crne Gore”, br. 001/07, “Službeni list Crne Gore”, br. 053/16, 076/20);

- Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći (Zakon je objavljen u “Službenom listu CG”, br. 20/2011, 20/2015 i 123/2024.);

- Zakon o potvrđivanju Opcionog protokola uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (Sl.list CG – Međunarodni ugovori 6/13);

- Zakon o zaštiti i zdravlju na radu(“Službeni list Crne Gore”, br. 034/14, 044/18, 084/24);

- Zakona o lokalnoj samoupravi(“Službeni list Crne Gore”, br. 002/18, 034/19, 038/20, 050/22, 084/22);

- Zakon o Crvenom krstu Crne Gore (“Službeni list Republike Crne Gore”, br. 028/06, Službeni list Crne Gore”, br.073/10, 040/11).

Planska dokumenta važna za oblast rodne ravnopravnosti su, između ostalih:

- Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2025 - 2029;
- Strategija razvoja ženskog preduzetništva 2025-2028;
- Strategija zaštite od nasilja u porodici 2011 – 2015, i 2016-2020;

- Protokol o postupanju institucija u slučajevima nasilja u porodici (septembar 2018.);

- Program pristupanja Crne Gore u EU za period 2024-2027. godine;

- Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2025. do 2028. godine s Akcionim planom za 2025. godinu;

- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine;

- Nacionalna strategija zapošljavanja za period 2021-2025 godine;
- Strategija obrazovanja odraslih Crne Gore 2015-2025;
- Strategija za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025;
- Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. godine;
- Strategija unapređenja kvaliteta života LGBT osoba za period 2024-2028.godine;
- Strategija očuvanja i unapređenja reproduktivnog i seksualnog zdravlja Crne Gore;
- Strategija razvoja Crvenog krsta Crne Gore za period od 2023. do 2026. godine.

Matičnom strategijom u ovoj oblasti možemo smatrati Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti 2025-2029 koja planira mjere i aktivnosti kako bi se dostigao viši nivo rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori do 2029. godine. Strateški cilj Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti je:

“Unapređenje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori kroz smanjenje sistemskih i strukturnih nejednakosti, osnaživanje žena i djevojčica prevenciju i eliminaciju rodno zasnovanog nasilja, te integraciju principa rodne ravnopravnosti u sve sfere javnog i privatnog života, u cilju izgradnje pravednijeg, inkluzivnijeg i održivog društva.”

Osnovni principi na kojima počiva Nacionalna Strategija su:

- Antidiskriminatorni pristup;
- Ekonomsko osnaživanje žena;
- Pravedniji pristup za sve, uklanjanje prepreka u obrazovanju, zapošljavanju i lijestvu;
- Politička participacija;
- Oporavljanje predrasuda i stereotipa i promovisanje poštovanja;
- Ugrađivanje rodno odgovornih politika u upravljanje, kadrovske prakse i pružanje usluga;
- Odgovornost: prikupljanje rodno razvrstanih podataka, praćenje napretka i osiguranje transparentnosti.

Operativni ciljevi strategije su:

1. Unapređenje normativnog okvira i institucionalnog okvira, uključujući preporuke CEDAW Komiteta;
2. Ekonomsko osnaživanje žena -aktivnosti koje omogućavaju ravnopravan pristup tržištu rada, preduzetništvu i resursima, kao i smanjenje ekonomskih prepreka i nejednakosti koje utiču na položaj žena;
3. Obrazovanje i nauka - Rodna ravnopravnost u obrazovanju i nauci ključna je za razvoj društva zasnovanog na jednakim šansama;
4. Političko učešće i odlučivanje- Jednaka zastupljenost žena i muškaraca u procesima donošenja odluka temelj je demokratskog društva. Ovim ciljem želi se podstaći ravnopravna participacija žena u političkom i javnom životu, unaprijediti mehanizmi za primjenu kvota i podsticajnih mjera, kao i ojačati ulogu žena u vođenju politika na lokalnom i nacionalnom nivou. Fokus je na uklanjanju institucionalnih i društvenih prepreka koje ograničavaju učešće žena u odlučivanju, kao i na podršci ženama liderkama;
5. Socijalna i zdravstvena zaštita - Cilj je obezbijediti rodno senzitivne i dostupne socijalne i zdravstvene usluge koje odgovaraju na specifične potrebe žena i muškaraca, unapređenje pristupa seksualnom i reproduktivnom zdravlju, zdravlju žena u ruralnim sredinama, kao i osnaživanje servisa socijalne zaštite za žene koje se nalaze u situacijama rizika, siromaštva ili nasilja. Prepoznavanje neplaćenog rada, brige o članovima porodice i potrebe za balansiranjem profesionalnog i porodičnog života;
6. Suzbijanje rodno zasnovanog nasilja - U fokusu će biti prevencija nasilja, zaštita i podrška žrtvama, kao i unapređenje pravosudnog sistema kako bi se osigurala pravda i odgovornost za počinioce. Posebna pažnja biće posvećena jačanju kapaciteta institucija (policija, centri za socijalni rad, tužilaštvo, sudovi) za efikasno postupanje, uz senzibilizaciju i obuku kadrova. Unaprijediće se koordinacija među sektorima i implementacija međunarodnih standarda, naročito Istanbulske konvencije;

7. Kultura i mediji -Cilj je unaprijediti promovisanje principa rodne ravnopravnosti u kulturi i medijima, kroz eliminaciju rodnih stereotipa, diskriminatornih sadržaja i seksističke prezentacije žena i muškaraca. Poseban fokus stavljen je na podsticanje stvaralaštva žena u kulturi, ravnopravnu zastupljenost u upravljačkim strukturama i veću vidljivost rodno odgovornih kulturnih politika. U medijskom prostoru, cilj je podstaći odgovorno i etičko izvještavanje koje poštuje principe ravnopravnosti, posebno u kontekstu nasilja nad ženama, kao i razviti mehanizme samoregulacije i javne kontrole medijskog sadržaja iz rodne perspektive.

Donošenje lokalnog plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti je u potpunosti u skladu sa Nacionalnom strategijom rodne ravnopravnosti.

Lokalni pravni okvir u opštini Nikšić

- Memorandum o saradnji između Misije OEBS-a u Crnoj Gori, Ministarstva za ljudska i manjinska prava, i opštine Nikšić - 28. decembra 2007. g.;

- Odjeljenje za rodnu ravnopravnost, formirano 2011 godine aktom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji;

- Nakon svakog konstituisanja saziva Skupštine, formiraju se skupstinska radna tijela, tako da je sadašnji Savjet za ravnopravnost polova formiran nedavno tj.2025 godine, a predsjednica Savjeta je Ksenija Milović

- LAPRR Nikšić do sada je usvajan dva puta, za periode 2010/2012, 2014/2017;

- Odluka o finansiranju sporta u Opštini Nikšić; usvojena _____

- Strateški plan razvoja Opštine Nikšić 2023-2028;

- Lokalni plan za unapređenje socijalne inkluzije i razvoj lokalnih socijalnih usluga-servisa za period 2022-2026. godina;

- Program razvoja kulture opštine Nikšić 2026-2030.g.;
- Lokalni akcioni plan za mlade za 2025.g.;
- Strategija zapošljavanja u Opštini Nikšić 2024-2028.g.

3. ANALIZA STANJA

3.1. SWOT analiza - Lokalni plan za postizanje rodne ravnopravnosti Nikšić 2025–2028

Snage	Slabosti
• Povoljan geostrateški položaj Nikšića za razvoj različitih privrednih grana (energetika, poljoprivreda, turizam i dr.); • Uspostavljen institucionalni okvir za rodnu ravnopravnost; • Aktivne i razvijene ženske lokalne organizacije i civilni sektor; • Dobra saradnja sa lokalnim i nacionalnim medijima; • Postojanje mreže institucija primarne (Dom zdravlja, ...) i sekundarne zdravstvene zaštite (Opšta bolnica, Specijalna bolnica itd.); • Zavod za zapošljavanje vodi podatke razvrstane po polu, kao i podatke za osobe sa invaliditetom (OSI), odnosno rodno razvrstane podatke za osjetljive kategorije stanovništva; • Postojanje lokalnih grantova za OSI; • Prisutnost profesionalaca/ki koji se bave edukacijom, posebno rodnom ravnopravnošću, antidiskriminacijom uopšte, itd (uključujući i obuke iz oblasti soft skills)	• Izraženi patrijarhalni obrasci i rodni stereotipi u društvu; • Nedovoljna zastupljenost žena u lokalnim organima vlasti i na mjestima odlučivanja; • Odsustvo dogovora i zajedničkih aktivnosti Kluba odbornica; • Nedovoljni konkretni efekti učešća žena u političkom životu; • Povećan broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici; • Nepostojanje ili nedovoljni kapaciteti servisa za djecu (npr. produženi boravak, vrtići, nedostatak stručnog kadra); • Nedostatak prilika za zapošljavanje mladih, naročito mladih žena, OSI i drugih ranjivih kategorija; • Nepostojanje ili nepotpuni podaci poslodavaca o zaposlenima razvrstani po polu; • Nepostojanje lokalnih podataka o preduzetništvu razvrstanih po polu; • Višestruko diskriminisanje grupe žena (samohrane majke, korisnice materijalnog obezbjeđenja porodice, žene sa invaliditetom, starije žene koje žive same na udaljenim područjima, bolesne, žene koje brinu o drugom/im članu/vima porodice); • Nedostatak aktivne uloge Centra za socijalni rad u kontekstu sprovođenja politika rodne ravnopravnosti
Prilike	Prijetnje
• Mogućnost rebalansa (u budžetu Opštine) u	• Nedostatak sistemskog finansiranja politika i

svrhu finasiranja politika rodne ravnopravnosti; • Izražena volja za saradnju od strane prisutnih predstavnika/ca lokalnih mediji sa akterima/kama koji/e se bave rodnom ravnopravnošću; • Dostupni fondovi za finansiranje aktivnosti (nacionalni i međunarodni); • Inicijativa "Nikšić – Prijestonica kulture" kao prostor za promociju rodne ravnopravnosti; • Poglavlje 19 (socijalna politika i zapošljavanje) kao alat za unapređenje rodne ravnopravnosti u skladu sa EU standardima	projekata rodne ravnopravnosti od strane Opštine Nikšić; • Nestabilan politički kontekst (učestali izbori); • Nedovoljno i neodrživo finansiranje ženskih organizacija na lokalnom nivou; • Moguće izmjene zakonskih propisa u pravcu umanjivanja ostvarenih prava (npr. izmjene Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti koje negativno utiču na OSI, posebno žene); • Nefunkcionalnost elektronskih servisa na lokalnom nivou (npr. e-zdravstvo, e-servisi za prijave nasilja, dostupnost e-usluga za roditelje itd.); • Lokalni strateški planovi nisu rodno osjetljivi; • Smanjene mogućnosti za finansiranje aktivnosti usmjerenih ka unapređenju rodne ravnopravnosti po LAPRR-u zbog neorodnjenosti budžeta na lokalnom nivou; • Visok prag tolerancije prema nasilju u društvu.
---	---

3.2. Identifikacija ključnih problema i rodni nejednakosti

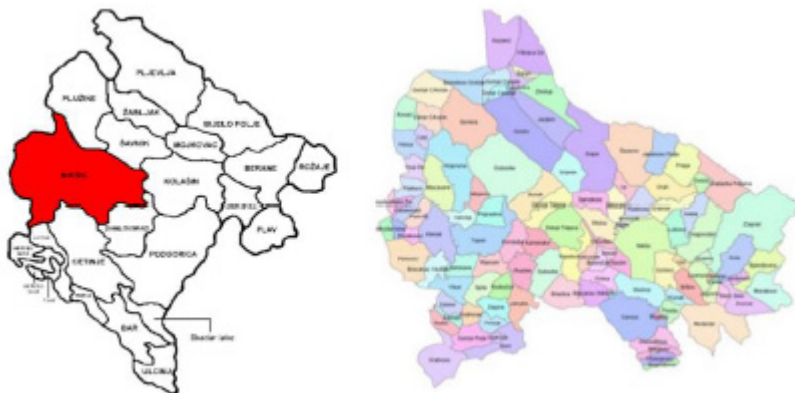
1. Političko učešće i donošenje odluka
2. Zapošljavanje i ekonomska ravnopravnost
3. Obrazovanje i osnaživanje
4. Kultura, sport i mediji
5. Zdravlje i socijalna zaštita
6. Sprečavanje i suzbijanje rodno zasnovanog nasilja
7. Rodno senzitivno budžetiranje

3.3. Socio-ekonomska situacija

Geografski položaj opštine i mreža naselja

Nikšićka opština je najveća u Crnoj Gori, zahvata površinu od 2.065 km², što čini 14,95% njene teritorije. Graniči se sa šest crnogorskih opština: Kotor, Cetinje, Danilovgrad, Kolašin, Šavnik i Plužine. Na zapadu je državna granica sa Bosnom i Hercegovinom. Nikšić se nalazi u istoimenom kraškom polju, u centralnom dijelu Crne Gore. Nadmorska visina polja je od 600 m u Slivlju do 660 m na Vidrovanu. Od Jadranskog mora udaljen je tridesetak kilometara vazdušne linije i

predstavlja značajnu tačku u povezivanju primorja i sjevera zemlje. Opština Nikšić je administrativno podijeljena na 90 katastarskih opština, 107 naselja i 32 mjesne zajednice¹⁰. Prema planiranom policentričnom razvoju urbanog sistema i seoskih naselja, grad Nikšić je predviđen kao centar regionalnog značaja, sa funkcijom opštinskog centra; a značajni lokalni centri su: Grahovo i Velimlje, pri čemu se izdvajaju i Vilusi, Vračenovići, Krstac, Mijlje Polje i Vir.

Geografski položaj opštine Nikšić i karta naselja,
SPR, 2022–2028.

Što se tiče najvažnijih saobraćajnih pravaca, opština se nalazi na mapi zapadnog i središnjeg saobraćajnog razvojnog pravca. Zapadni saobraćajni pravac uključuje rutu: Herceg Novi – Risan – Grahovo – Nikšić – Šavnik – Žabljak – Pljevlja; sa sekundarnom razvojnom vezom Šavnik – Nikšić – Kolašin (Mateševo – Kolašin – Boan – Šavnik); Vilusi – Petrovići – Vračenovići – državna granica BIH; Nikšić – Velimlje – Crni Kuk – Crkvice – državna granica BIH. Središnji saobraćajni razvojni pravac uključuje: Nudo – Grahovo – Nikšić – Danilovgrad – Podgorica – državna granica sa Albanijom (Božaj), sa krakom Nikšić – Plužine – državna granica – Šćepan Polje.

Prekograničnu razvojnu zonu: Nikšić, Vilusi – Trebinje, Bileća, Gacko čini područje razvojne zone Nikšić i prekogranična područja

¹⁰ Opština Nikšić, Strateški plan razvoja opštine Nikšić, 2023–2028

Trebinja, Bileće, Gacka i Nevesinja u Bosni i Hercegovini. Razvojna zona Nikšić pripada razvojnoj zoni središnjeg regiona. Usvajanjem Prostorno-urbanističkog plana opštine Nikšić (skraćeno PUP) 2015. god. („Službeni list Crne Gore – Opštinski propisi“, br. 16/15 i 19/16) sa periodom važenja do 2020. i smjernicama za postplanski period do 2025. godine, stvoreni su uslovi za dalji razvoj cjelokupne infrastrukture, privrede i poljoprivrede, turizma, kulture, obrazovanja, kao i oblasti zaštite životne sredine.

Demografske karakteristike opštine Nikšić

Opština Nikšić, iako druga po veličini u zemlji po broju stanovnika sa 10,54%, pokazuje najveći pad populacije u Crnoj Gori, u poređenju s drugim crnogorskim opštinama. Prema preliminarnim rezultatima popisa stanovništva za 2023. godinu¹¹, za posljednjih 12 godina broj stanovnika na području nikšićke opštine smanjen je za 5.718, što čini oko osam procenata. Povećanje broja domaćinstava i stanova, u kontrastu je sa smanjenjem brojnosti stanovništva i može se objasniti migracijama, promjenom strukture domaćinstava i intenzivnom urbanizacijom. Ovo može takođe da bude uzrokovano i trendom rasta manje brojnih porodica, većim brojem lica koja žive sama, ali samo povećanje obima kupovine stambenih jedinica može biti uzrokovano povoljnijom kreditnom politikom u državi i mjerama podrške Vlade za rješavanje stambenog pitanja (napr. Projekat „1000 plus“.ls i.).

Opština ima 32 mjesne zajednice, a većina stanovništva (oko 80%) živi u urbanom dijelu opštine.

Gustina naseljenosti prema dostupnim podacima(2011) iznosi 36,45 stanovnika/km², što opštinu Nikšić svrstava u grupu opština sa srednjom gustom naseljenosti.

Broj stanovnika opštine Nikšić kontinuirano je rastao od 1948. do 2003.godine.

Nakon 2003.g., trend rasta je zaustavljen, a čak je došlo i do blagog opadanja broja stanovnika. Ovo je posebno evidentno između 2011.g.

¹¹ Monstat, Popis stanovništva i stanova u Crnoj Gori, 2023

i 2024.g, kada se bilježi pad sa 72.443 na 66.725 stanovnika. U ovom periodu opština Nikšić prosječno gubi oko 477 stanovnika godišnje. Prognostički podaci za naredne decenije (2025–2040) predviđaju blagi rast broja stanovnika, ali taj rast ostaje relativno skroman i spor. Analiza uzroka bila bi kompleksna, ali jasno je da su važni faktori koji negativno utiču na broj stanovnika migracije, starenje stanovništva, niska stopa nataliteta, ekonomske prilike i druge socijalno-ekonomske promjene. Ipak, jasno je da su razvoj ekonomije i mogućnosti za zapošljavanje jedan od osnovnih preduslova za zaustavljanje odliva stanovništva i napredak na svim razvojnim poljima.

Opština Nikšić bilježi negativnu stopu prirodnog priraštaja tokom perioda od 2018.g. do 2022.g. U 2018.godini stopa prirodnog priraštaja iznosila je 0,0, dok je već u 2019. godini zabilježen pad od 1,0. Ovaj trend se nastavio, pa u 2020.g. stopa prirodnog priraštaja iznosi -2,8, dok se u 2021. godini značajno pogoršava i iznosi -6,2. U 2022. godini, iako i dalje negativna, stopa prirodnog priraštaja bilježi nešto blaži pad u odnosu na prethodnu godinu, te iznosi -2,3.

Ovaj trend ukazuje na izazove s kojima se suočava opština Nikšić u pogledu održavanja ravnoteže između broja rođenih i umrlih stanovnika, što u kontekstu tržišta rada može imati značajan uticaj na nepovoljnu starosnu strukturu i smanjenje radno sposobnog stanovništva, te povećanje broja penzionera/ki u opštini. Problem predstavlja i trend starenja cjelokupnog lokalnog stanovništva, o čemu govori i prosječna starost od 41,14 godina, što svrstava Nikšić u stadijum demografske starosti, koja je izraženija kod žena čija je prosječna starost 42,51 godina, a kod muškaraca je to 39,73.godine¹².

Statistika unutrašnjih migracija za opštinu Nikšić pokazuje negativan migracioni saldo, koji je najveći u zemlji i iznosi 626 lica. Tokom 2021. godine građani Nikšića su se u najvećem broju selili u glavni grad (341); Šavnik (306), Budvu (109), Herceg Novi (45) i Plužine (42)¹³.

Što se tiče imigracija, najveći broj doseljenja¹⁴ u Nikšić tokom 2022.

¹² Monstat, Popis stanovništva i stanova u Crnoj Gori, 2023; Prosječna starost stanovništva prema polu, po opštinama

¹³ Monstat, 2022

¹⁴ Ibid

registrovan je iz Podgorice (120), Šavnika (57), Herceg Novog (50) i Plužina (32)¹⁵.

Istraživanje koje je sproveo UNDP u lokalnim upravama pokazalo je da mladi Nikšića, na skali od 1 do 10, ocjenjuju sa 5,9 svoje zadovoljstvo životom u Crnoj Gori. Oni koji su dali ocjenu 5 ili nižu, kao tri najznačajnija razloga ističu sveukupni kvalitet života (64,3%), mogućnosti za zaposlenje (37,5%) i kvalitet obrazovanja koji im se nudi (9,5%).

Za razliku od velikog broja vršnjaka iz drugih opština, najveći dio mladih Nikšića ne želi ili nije ni razmišljao o odlasku iz svog grada (58,2% – ne, 31,4% – ne zna ili odbija da odgovori, a 10,4% – da). Među mladima koji žele da napuste Nikšić, kao glavni razlozi se ističu loši uslovi života, nedovoljno mogućnosti za napredovanje mladih ljudi i nezadovoljstvo položajem mladih¹⁶.

Obrazovanje u opštini Nikšić

Obrazovne institucije i broj učenika/ca

U Nikšiću se proces vaspitanja i obrazovanja odvija kroz jednu vaspitno obrazovnu ustanovu -JPU „Dragan Kovačević“, koja broji 19 vaspitnih jedinica (objekata), i prima djecu od 1-6 godina.

Što se tiče osnovnoškolskih ustanova, u Nikšiću je 21 osnovna škola (sa područnim odjeljenjima), zatim četiri srednje škole, JU Škola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje „Dara Čokorilo“ i 3 visokoškolske ustanove.

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Iako postoji sasvim pogrešno uvjerenje da su predškolske ustanove irelevantne za rodnu politiku, te predrasude treba razbijati što prije, jer upravo djeca predškolskog uzrasta lako usvajaju znanja, oponašaju

¹⁵ Monstat, 2022. Podatak za opštinu Šavnik nije reprezentativan već je rezultat aktuelnih društveno-političkih okolnosti, što se može vidjeti poređenjem podataka sa prethodnom godinom, kada je broj migracija bio za oko 10 puta manji

¹⁶ Istraživanje UNDP – “Istraživanje i procjena lokalnih politika koje se odnose na mlade i potrebe mladih u 15 lokalnih samouprava u Crnoj Gori”, 2022.

odrasle i izgrađuju osnovne stavove o rodnim odnosima. Na žalost način rada sa djecom ovog uzrasta nije odgovarajući, jer postojeće predrasude i stereotipi u mnogome uslovljavaju važeće programe i njihovu primjenu. Iz dosadašnjih iskustava vidljivo je da programi ranog predškolskog vaspitanja i obrazovanja nisu dovoljno orodnjeni, da su veoma često izvor stereotipa i predrasuda (podjela igračaka na “muške” i “ženske”, uloga u porodici kroz igru, načina ponašanja, i sl.) i da je neophodno učiniti mnogo više na tom polju, jer djeca uče najviše u ranom uzrastu i stvaraju navike i odnos prema porodici, društvu i životu, što govori u prilog činjenici da je ta prva stepenica socijalizacije jako značajna. Predškolske ustanove, osim što pružaju sigurno i podsticajno okruženje za djecu, omogućavaju roditeljima, posebno majkama, da se lakše integrišu na tržištu rada i ostvare balans između poslovnih i porodičnih obaveza, pa je potreba i društva i porodice da one moraju postati i mjesto sa kojeg će djeca otići sa pravilno oblikovanim prvim stavovima.

U posljednje tri školske godine u predškolskim ustanovama broj djece je varirao, s 1.969-oro djece u 2021/22. godini, porastom na 2.262-je u 2022/23. godini, nakon čega je bio blagi pad na 2.222-je djece u 2023/24.godini¹⁷, ali nema podataka o djeci razvrstanih po polu. Broj upisane djece je u svim vaspitnim grupama iznad postojećih normativa, ali je najteža situacija u jaslenim grupama, gdje je prekobrojnost i do 100%.

U proceduri je priprema projekta za izgradnju nove vaspitne jedinice u Integralovom naselju, kao i inicijativa za izgradnju nove vaspitne jedinice u Mjesnoj zajednici Kličevo, koja broji 17.000 stanovnika. Za JPU „Dragan Kovačević“, koja ima 19 vaspitnih jedinica nisu dobijeni podaci o zaposlenima koji bi bili rodno razvrstani, odnosno broj žena i muškaraca i poslovi koje obavljaju. Međutim, treba imati na umu da su u Crnoj Gori samo 2 muškarca završila Fakultet za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, a da jedan od njih u drugoj opštini. Takođe, u vrtićima se zapošljavaju pedagozi (ali to je jedan izvršilac/teljka), ili psiholozi ili defektolozi. Dakle, lako je izvesti zaključak da je u vaspitno obrazovnom procesu najveći broj žena, da muškarci uglavnom rade na administrativnim, tehničkim ili pomoćnim poslovima, a među

¹⁷ Informacije preuzete sa veb-stranice: <https://www.skolskastatistika.edu.me>, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija i Unicef Crna Gora, 2024.

vaspitačima/cama nema zaposlenih muškaraca. Direktor/ica JPU „Dragan Kovačević“ je žena.

Zaključak

U Crnoj Gori postoji veliki prostor za unapređenje predškolskog vaspitanja i obrazovanja u skladu sa strateškim ciljem nacionalne Strategije ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja¹⁸: Obezbjedjivanje jednakih šansi za rani razvoj sve djece u Crnoj Gori kroz jačanje dostupnosti, kvaliteta i pravednosti predškolskog vaspitanja i obrazovanja¹⁹. Realizacija postavljenog cilja je predviđena kroz tri opšta operativna cilja, a za potrebe ovog Lokalnog akcionog plana sa aspekta rodne ravnopravnosti, i zaštite od diskriminacije po osnovu pola i roda potrebno je pratiti realizaciju Opšteg operativnog cilja 2: Unapređenje i obezbjeđivanje kvaliteta predškolskog vaspitanja i obrazovanja, koji je naročito značajan za lokalni nivo.

Treba imati u vidu da Opšti operativni cilj 3 daje inpute za “Unapređenje šansi za rani razvoj djece iz osjetljivih grupa”, jer podaci pokazuju da bez obzira što se stvaraju uslovi za upis, i obuhvat što većeg broja djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, nemaju svi iste šanse, jer su im polazne pozicije različite, pa se stvaraju barijere koje je pojedincu/ki teško prevazići.

Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja identifikovala je, između ostalog, sljedeće izazove za unapređenje kvaliteta ovog nivoa vaspitanja i obrazovanja: -unapređenje kvaliteta postojećeg plana i programa i sistema profesionalnog usavršavanja u skladu sa EU preporukama o visokokvalitetnom PVO, kao i - pružanje podrške roditeljima u stvaranju podsticajnijeg porodičnog okruženja za rani razvoj djece (sa naglaskom ne veću uključenost očeva/staratelja, pošto su, prema nalazima MICS 2018 studije, oni značajno manje uključeni u rani razvoj djece)²⁰.

¹⁸ Strategija ranog i predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Crnoj Gori za period 2021-2025, usvojena u oktobru 2021.

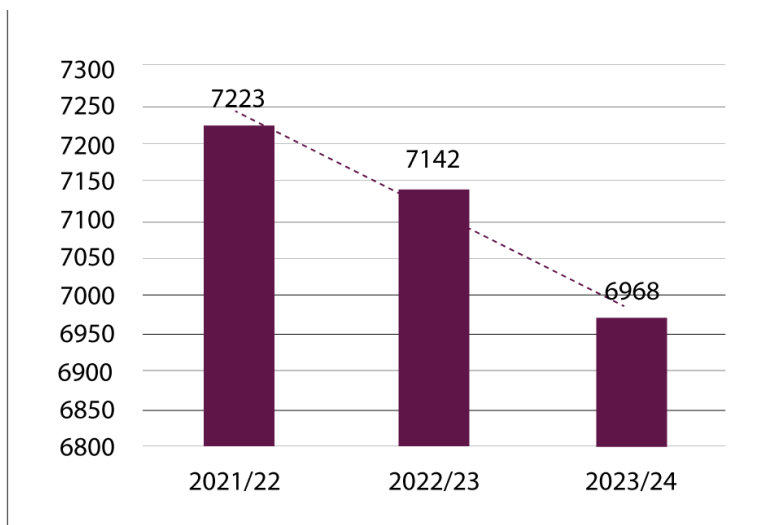
¹⁹ Ibid, Osnovni strateški cilj

²⁰ MICS 2018 studija (UNICEF) https://www.unicef.org/montenegro/sites/unicef.org.montenegro/files/2019-12/MNE_MICS6%20Statistical%20Snapshot%20ECD%20ENG_Montenegro%202018_FINAL.pdf

Na prvi pogled vidljiva je ogromna disproporcija u zapošljavanju žena u odnosu na broj zaposlenih muškaraca u predškolskom vaspitanju i obrazovanju. Ova pojava karakteristična je u cijeloj državi kada je u pitanju vaspitanje i obrazovanje u predškolskim ustanovama, što je postalo alarmantno u odnosu na činjenicu da se radi o skoro potpunoj feminizaciji poslova u ovoj oblasti i većinskom obrazovanju za zanimanja vaspitača/ica, praktično samo osoba ženskog pola, a time i feminizaciji zanimanja, što opet dovodi do velike disproporcije u broju zaposlenih žena u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja. Na taj način dolazi do sistemске diskriminacije muškog pola u predškolskom vaspitanju i obrazovanju, nejednakim šansama i mogućnostima, ali i drugoj vrsti posljedica koje se ne vide na prvi pogled. Jedna od tih posljedica je i umanjivanje značaja profesije, što opet vodi ka nižem vrednovanju poslova, manjim zaradama i penzijama. Isto tako, nema ujednačenih podataka iz državnog i privatnog sektora i razvrstavanja svih statističkih podataka po polu, što onemogućava potpuniju sliku. Zato bi jedna kvalitetna i detaljna analiza stanja, uzroka i posljedica proširila i argumentovala stvarne nedostatke i probleme, ali i uputila na potrebne mjere. Za sada je neophodno raditi na razbijanju predrasuda o “ženskim” i “muškim” zanimanjima, te sprovoditi kampanje pred upis djece u srednje škole i fakultete, u cilju prevazilaženja ovog problema i stvaranja kompletnijeg i kvalitetnijeg ambijenta za razvoj predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Osnovne škole

Što se tiče osnovnih škola, broj upisanih učenika/ca je kontinuirano opadao tokom protekle tri školske godine, sa 7.223 učenika/ca u 2021/22. godini na 6.968 učenika/ca u 2023/24. godini. Primjetna je razlika između upisanih djevojčica i dječaka (tokom školske 2022/2023. upisano je 3.753 dječaka, a 3.389 djevojčica, što predstavlja gotovo 10% manji broj upisanih djevojčica u odnosu na dječake).

Grafik 1. Broj upisanih učenika/ca u osnovnim školama

Broj učenika i nastavnika prema polu u opštini Nikšić za 2022/2023. godinu²¹

Broj odjeljenja	Učenici/ce		Nastavnici/ce	
382	7142		541	
	m.	ž.	m.	ž.
	3753	3389	94	447

Tabela 1. Broj učenika i nastavnika prema polu u opštini Nikšić

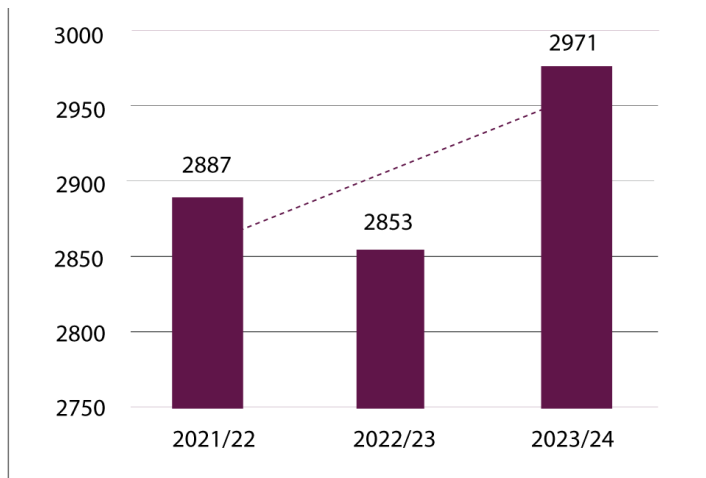
Gornja tabela pokazuje stanje u školskoj 2022/2023. godini. Broj upisanih učenika je veći od broja upisanih učenica, dok je broj prosvjetnih radnica – nastavnica u školama znatno veći od broja nastavnika, i to je stanje koje je isto već duž niz godina. Ovdje takođe važe konstatacije iz prethodnog poglavlja o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, uz obavezno prilagođavanje nastavnih

²¹ Izvor: Strateški plan razvoja opštine Nikšić 2023-2028

programa i vannastavnih aktivnosti potrebama savremenog društva, omogućavajući djeci da ostvaruju svoje pune potencijale i razvijaju se kao jedinstvene ličnosti koje prihvataju različitosti, njeguju drugarstvo, razumijevanje i empatiju.

Srednje škole

U opštini funkcioniše pet srednjih škola: JU Gimnazija „Stojan Cerović“; JU Prva srednja stručna škola; JU Srednja ekonomsko - ugostiteljska škola; JU Srednja stručna škola – Nikšić i JU Škola za osnovno i srednje muzičko obrazovanje „Dara Čokorilo“ Nikšić.

Grafik 2.

Broj učenika/ca u srednjim školama je blago varirao tokom posmatranog perioda, s najviše 2.971 učenikom/com u 2023/24. godini.

Broj nastavnika za srednje obrazovanje u opštini Nikšić, za period 2022/2023, iznosio je 249 nastavnika, od toga 58 muškaraca i 191 žena²².

²² Monstat 2023

Pol	Ukupno	I	II	III	IV
Svega	2853	813	736	738	566
Muškarci	1425	441	348	378	258
Žene	1428	372	388	360	308

Tabela 2 .

• Što se tabele upisanih učenika/ca tiče, ona pokazuje nešto veći broj muškaraca upisanih u srednje škole, ali se taj broj na kraju završenog školovanja (četvorogodišnjeg) mijenja, i veći broj osoba ženskog pola završava srednje obrazovanje.

Visokoškolske ustanove

U opštini Nikšić postoje tri visokoškolske ustanove: Filozofski fakultet, Filološki fakultet i Fakultet za sport i fizičko vaspitanje.

Dublja analiza bi pokazala da je neopravdano veći broj studentkinja upisan na fakultete za predškolsko vaspitanje i obrazovanje, kao i na većinu nastavničkih fakulteta, a komentarisano je već da je to dovelo do problema koji ostavljaju dugoročne posljedice (gubitak “važnosti” zanimanja, neodgovarajući nivo zarada, manje penzije) što opet govori u prilog činjenici da se moraju predizeti odgovarajuće mjere u takozvanom prethodnom periodu na aktivnosti tipa usmjeravanja kadrova oba pola na izbor zanimanja koja odgovaraju pojedincu/ki, adekvatne promocije ovih zanimanja, kao i napora da se učiteljskim, nastavničim i vaspitnim zvanjima uopšte mora vratiti zanemareni ugled i položaj u društvu. Sve ovo itekako ima uticaj i na lokalnu zajednicu, pa su zato to neophodni koraci koji će sa drugim mjerama dovesti do adekvatnijeg iskoraka u izgradnji pravednijih odnosa, ravnopravnosti i jednakim mogućnostima svih u lokalnoj sredini, a time uticati i na promjene u društvu uopšte.

Zaključak

Analiza stanja rodne ravnopravnosti u obrazovanju u opštini Nikšić, morala bi obuhvatiti još mnogo podataka koji bi bili jasniji, i u

potpunosti razvrstani po polu, i za učenike/ce, studente/kinje, kao i za zaposlene, što sada nije slučaj. Vidljivo je da podataka o visoko školskim ustanovama uopšte nema, a podaci za škole su nepotpuni. Trebalo bi se oslanjati na podatke koje škole dostavljaju opštini, i ostvariti takav dogovor i sa fakultetima, jer je to prvenstveno obaveza iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti, kao i strategija koje se odnose na sve nivoe obrazovanja, a onda i potreba svih aktera na lokalnom nivou, jer se samo na osnovu potpunih, tačnih i vjerodostojnih podataka mogu analizirati uspješnost, mane ili prednosti postojećih politika i planirati njihovo poboljšanje što jeste krajni cilj odgovornog sistema. Ovo sadašnje stanje ukazuje na činjenicu da se ne poštuje Zakon o rodnoj ravnopravnosti, koji decidno propisuje i obavezu, ali i kaznu za njeno neizvršavanje. S druge strane, sve ovo upućuje da je neophodno donijeti Odluka o obaveznom prikupljanju statističkih podataka razvrstanih po polu u Skupštini opštine Nikšić, koja bi propisala ujednačene kriterijume za dostavljanje podataka. Nažalost, i ovdje se prepoznaju duboko ukorijenjene predrasude kojima se rodna ravnopravnost ne čini važnim pitanjem, nego se to pitanje odlaže “za neka bolja vremena”, pa donosimo zakone samo na nivou proklamacije, ali bez stvarne volje da ih izvršavamo, što dovodi do njihovog nepoštovanja (nije Zakon o RR jedini koji ima takav status). Činjenica je, da se ovakvim ponašanjem produžava trajanje stanja koje obiluje nedovoljnim poznavanjem suštine problema i produžava situaciju u kojoj traju neravnopravnosti i diskriminacija, kao i održavanje stereotipa. Svakako je jasno da nije samo nedovoljna statistika jedini uzrok neravnopravnosti, ali jeste jedan od činilaca koji treba eliminisati što prije. Ono što je vidljivo čak i iz ovakve statistike jesu sljedeće činjenice:

- U prosvjeti je zaposlen nesrazmjerno veći broj žena nego muškaraca. U predškolskom vaspitanju i obrazovanju npr. u vaspitno-obrazovnom procesu radi 98% osoba ženskog pola, a muškarci su zaposleni uglavnom u vannastavnim aktivnostima;

- U osnovnim školama na teritoriji opštine radi po dostavljenim podacima, 541 osoba. Međutim, po onome što se vidi iz postojećih podataka, broj zaposlenih žena u ovoj oblasti je preko 82,6% , a u srednjim školama je ukupno 249 zaposlenih, i to 58 muškaraca, i 191 žena, odnosno 76%, što sve govori u prilog činjenici da se radi o neopravdanoj feminizaciji zanimanja prosvjetnih radnika/ca, i da je

odavno bilo potrebno učiniti nešto na tom polju. Uzroci feminizacije su djelimično iz razloga što je opšte prihvaćeno mišljenje da je posao u obrazovanju „pravi ženski posao“, jer ostavlja dovoljno vremena za brigu o djeci i porodici, užoj i široj, ali ima i drugih razloga, kao što je činjenica da ovo nisu dobro plaćeni poslovi, i da se izgubio onaj značaj profesije koji je ona imala u prethodnim društvima.

- Sve ovo nas dovodi u situaciju da se uspostavljaju odnosi neravnopravnosti, a time i diskriminacije jednog pola u odnosu na drugi, ali problem je svakako slojevit i nije jednostavan.

- Jednako važno, ili možda i značajnije je pitanje sadržaja nastavnih planova i programa, da li su uvedeni moduli, i na koji način se djeca uče o nediskriminaciji, poštovanju različitosti, nenasilnoj komunikaciji, uvažavanju drugačijeg mišljenja, pitanjima rodne ravnopravnosti i osoba drugačijih rodničkih identiteta, sprječavanju svih vidova nasilja, razvijanja sposobnosti da se emocijama razumiju drugi, i slično.

- Sigurno je i da postoji potreba dodatnih obuka nastavnog kadra, usvajanju novih znanja i vještina, upoznavanju sa zakonskom regulativom u državi, ali i na međunarodnom nivou o pitanjima jednakih mogućnosti jer: “Postizanje demokratije pretpostavlja stvarno partnerstvo između žena i muškaraca u vođenju poslova društva u kojem rade u uslovima jednakosti i komplementarnosti, uzajamno se obogaćujući svojim razlikama.”²³

Važno je ukazati i na nesrazmjernu polnu strukturu djece u predškolskom uzrastu (u školskoj 2024/2025 godini, broj upisanih dječaka je 13566, a djevojčica 11993, a ovaj trend je posebno vidljiv od školske 2017/18 godine) i u osnovnoškolskom uzrastu, ali se ovom problematikom treba baviti tek nakon relevantnih istraživanja uzroka i posljedica ove pojave i vođenja statistike razvrstane po polu. Ovdje treba ponovo podsjetiti na zaključak CEDAW komiteta UN koji je donešen nakon razmatranja Trećeg periodičnog izvještaj Crne Gore 15. maja 2024.g. u Ženevi. Što se tiče obrazovanja, donešeno je niz preporuka koji se odnose na ovu oblast, a ovdje izdvajamo sljedeću:

²³ Univerzalna deklaracija o demokratiji

„Komitet preporučuje da država ugovornica:

- (a) revidira nastavne programe kako bi uklonila rodne stereotipe, osigurala da rodno osjetljivi nastavni materijali budu dostupni i da se koriste na svim nivoima obrazovanja i uvede obaveznu obuku nastavnog kadra na svim nivoima obrazovanja o rodnim pitanjima i senzibilisanosti i uticaju rodno određenog ponašanja na procese nastave i učenja.“²⁴

- U srednjoškolskom i visokoškolskom uzrastu se vidi da se upis i usmjeravanje dječaka i djevojčica vrši na “odgovarajuća” zanimanja, odnosno društveno poželjna zanimanja za određeni pol, što sve produžava stereotipe i predrasude čije iskorijevanje je dugotrajan proces, koji jeste započet, ali je napredak spor, i nije vidljiv u skorijoj budućnosti.

TRŽIŠTE RADA

Zapošljavanje i prihodi po sektorima

Kada je riječ o zapošljavanju, trgovina na veliko i malo zapošljava najveći broj radnika/ca (20,1%), zatim prerađivačka industrija (17,5%). Građevinarstvo zapošljava 14,2% radne snage, zatim slijede snabdijevanje električnom energijom, gasom i parom (9,9%), sektor saobraćaja i skladištenja (7,3%), administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (7,1%), usluge smještaja i hrane (6,5%), te stručne, naučne i tehničke djelatnosti (5,6%).

Prosječna zarada u opštini Nikšić za 2023.godinu iznosila je 966,00 € u bruto iznosu, odnosno 778,00 € bez poreza i doprinosa. Imajući u vidu iznesene podatke, može se zaključiti da neki sektori, iako proizvode obimne rezultate, sa aspekta zapošljavanja i dugoročnog razvoja opštine mogu da budu nepovoljni. Naime, kvalitet zaposlenja (trajanje ugovora, visina naknada i zaštita na radu) u manjoj mjeri je zadovoljavajući u sektorima trgovine, građevinarstva, turizma. Zato, razvoj drugih sektora, koji generišu dostojanstvene poslove i dodatu

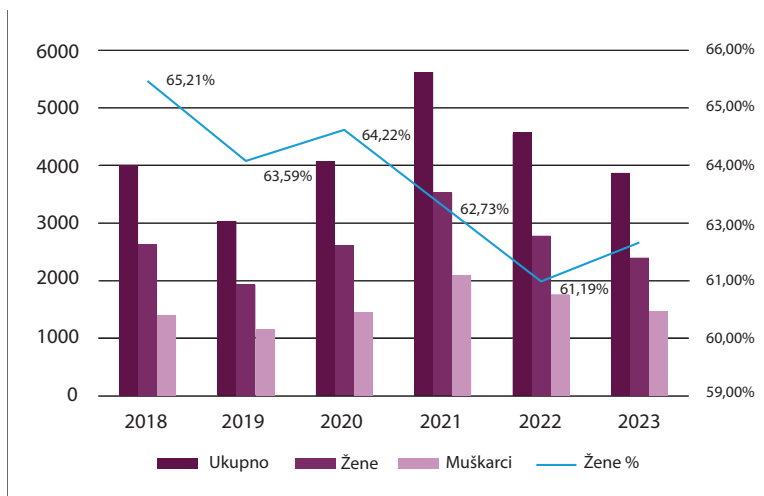
²⁴ Komitet preporučuje da država ugovornica radi na unapređenju nivoa svijesti opšte javnosti i zdravstvenih radnika o negativnom efektu i kriminalnoj prirodi polno selektivnih abortusa i o pravu žena da slobodno odlučuju o svom tijelu

vrijednost, posebno za domaću radnu snagu, poput održive energije, prerađivačke industrije, naučne i tehničke djelatnosti, može da bude od suštinskog značaja za održivi razvoj Nikšića.

Nezaposlenost u opštini Nikšić

Na evidenciji Biroa rada Nikšić na dan 5. 9. 2023. godine bila su 3.873 nezaposlena lica. Prosječna stopa nezaposlenosti u Nikšiću za 2023. godinu iznosila je 19,46%, što znači da gotovo svaka peta radno sposobna osoba u ovoj opštini nije imala posao. U poređenju s nacionalnom stopom nezaposlenosti od 14,35%, zabilježena stopa u Nikšiću bila je viša za 5,11 %.

Bez obzira na godišnje varijacije, može se primijetiti trend opadanja ukupne nezaposlenosti od 2018. do 2023. godine, s izuzetkom povećanja u 2021.godini. Iako se ukupna nezaposlenost smanjuje, značajno veći udio među nezaposlenim osobama konstantno čine žene. Njihovo učešće u nezaposlenosti se u posmatranom periodu kretalo između 61,19% i 65,21%, što predstavlja razlog za zabrinutost. Iako postoji pozitivan trend, što se manifestuje kroz blago smanjenje broja nezaposlenih žena u posljednjih pet godina za pet procenata, neophodno je ubrzanje postizanja boljih rezultata. Međutim, ovdje treba voditi računa da se veliki broj lica ne prijavljuje na Biro rada, iz različitih razloga, ali je jedan od njih, nepovjerenje da će se zaposliti bez "dobre veze". Kod žena uglavnom, preovladava problem adekvatnog smještaja i brige o djeci, ne samo predškolskog, nego i djece od prvog do petog razreda osnovne škole, zatim starijih, bolesnih ili lica sa invaliditetom. Za sve ove kategorije, ne samo u opštini Nikšić, nego i šire, nema dovoljno i trajnije obezbijeđenih servisa pomoći, i takve mjere treba uvrstiti u sve lokalne planove koji se bave osjetljivim kategorijama stanovništva, kao što je ovaj dokument ili lokalni akcioni plan za obezbjeđenje socijalne inkluzije i sl. Razlog je takođe ponuda sezonskih poslova koja bi zahtijevala često rad u više smjena, duže od osmočasovnog radnog vremena ili odlazak iz mjesta stanovanja, što je za žene sa porodičnim obavezama veoma teško, skoro nemoguće, a to je jedan od razloga da ih Biro rada skida sa evidencije.

Grafik 3. Broj nezaposlenih u opštini, ukupno i po polu 2018–2023. Monstat

Zbog potpunijeg praćenja stanja, treba kontinuirano posmatrati problem nezaposlenosti u Nikšiću. S tim u vezi, važno je posmatrati i prethodnu godinu. Naime, u Nikšiću je krajem 2024.g. bilo registrovano 3.182 nezaposlenih lica. Ovo predstavlja smanjenje od 19% ili 755 osoba u poređenju sa istim periodom prethodne godine²⁵. Prema podacima Monstata za 2024. godinu stopa nezaposlenosti u Nikšiću, u decembru 2024.g., iznosila je 14,68²⁶.

U 2024. godini, od ukupnog broja nezaposlenih lica na Birou rada Nikšić, 1.958 su bile žene, odnosno 61,53%.

Što se tiče strukture po stepenima stručne spreme, sa prvim stepenom je prijavljeno 640 nezaposlenih lica, sa drugim 103, sa trećim 668, sa četvrtim 989 i sa sedmim stepenom 589²⁷.

Važno je imati na umu i podatke o rješenjima o prestanku vođenja

²⁵ Prema podacima dostavljenim Portalu Onogošt.

²⁶ Monstat, podaci po opštinama, decembar 2024, Nikšić-nezaposlenih 3194, aktivno stanovništvo 21754, zaposleni 18560

²⁷ Izjava Direktorice Biroa rada Nikšić, za RTNK, 2025

evidencije o nezaposlenim licima. Naime, u Izvještaju o radu, Zavoda za zapošljavanje CG za 2024.godinu, stanje je sljedeće: “U 2024. godini, Zavod za zapošljavanje je kroz upravni postupak donošenja rješenja o prestanka vođenja evidencije o nezaposlenim licima prestao da vodi evidenciju za 24.467 nezaposlenih lica (13.878 žena ili 56,72%). U odnosu na 2023. godinu urađeno je 3.217 rješenja o prestanu vođenja evidencije manje ili 11,62% (u 2023. godini Zavod je donio 27.684 rješenja o prestanka vođenja evidencije o nezaposlenim licima, od čega 15.558 ili 56,19% za žene). Glavni razlozi prestanka vođenja evidenciju su: lice nije raspoloživo za rad – 9.543 ili 39%, kada nezaposleno lice zasnjuje radni odnos na punim radnim vremenom na određeno vrijeme – 6.839 ili 27,95%, kada se nezaposleno lice samo odjavi sa evidencije organizacije za zapošljavanje – 2.006 ili 8,2%, stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa – 1.855 ili 7,58% i lica na sezonskom radu 1.707 ili 6,98%.

Prema Šifrarniku razloga prestanka vođenja evidencije o nezaposlenim u Nikšiću su pomenuta rješenja donijeta za 2932 lica, zbog:

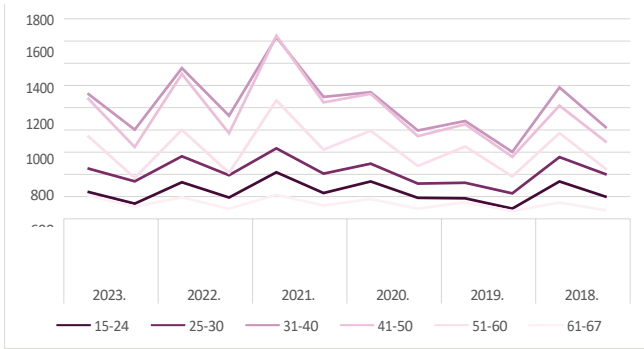
- nezaposleno lice zasnovalo radni odnos sa punim radnim vremenom na određeno vrijeme – 918,
- nezaposleno lice zasnovalo radni odnos sa punim radnim vremenom na neodređeno vrijeme - 6 ,
- nezaposleno lice steklo svojstvo učenika/ce, odnosno redovnog/e studenta/studentkinje – 43,
- nezaposleno lice se samo odjavilo sa evidencije organizacije za zapošljavanje – 150,
- lica na sezonskom radu – 118,
- Lice nije raspoloživo za rad - 1261,
- Stručno osposobljavanje bez zasnivanja radnog odnosa – 260,
- ostali – 176

Ako posmatramo starosnu strukturu nezaposlenih lica na evidenciji Biroa rada Nikšić na dan 5.9.2023. godine – lica starosti do 30 godina bilo je 698 ili 18,02%, lica starosti od 30 do 50 godina bilo je 2.218 ili 57,27% i lica preko 50 godina bilo je 957 ili 24,71%.

Starosne grupe od 31 do 50 godina najviše su pogođene nezaposlenošću, pri čemu se broj nezaposlenih u ovim grupama često kretao iznad hiljadu. Unutar ovih grupa, posebno su pogođene bile

žene, a među njima opet osjetljivije kategorije kao što su: žene sa sela, Romkinje ili Egipćanke, žene sa invaliditetom...

Trend smanjenja broja nezaposlenih primjetan je u svim starosnim grupama u 2023. godini i dalje u 2024.g., u odnosu na prethodne godine, što može ukazivati na određeni napredak u rješavanju problema nezaposlenosti.

Grafik 4. Broj nezaposlenih, starosna struktura, ukupno i po polu, 2018-2023, Monstat

U kvalifikacionoj strukturi ukupnog broja nezaposlenih, na evidenciji Biroa rada Nikšić na dan 5.9.2023. godine dominantno učešće imala su lica sa III, IV i V nivoom kvalifikacija obrazovanja – 58,46% (2.264 lica) zatim lica sa I i II nivoom kvalifikacija obrazovanja – 23,29% (902lica), i visokoškolci (VI, VII i VIII nivo) – 18,25% (707 lica).

Godina	Ukupno /žene	Nivo/podnivo kvalifikacija obrazovanja ²²										
		I-1	I-2	II	III	IV-1	IV-2	V	VI	VII-1	VII-2	VIII
2023	Ukupno	185	594	123	916	1283	8	57	158	507	39	3
	Žene	118	340	66	457	869	1	33	102	380	30	3
2022	Ukupno	194	656	148	1067	1571	4	65	178	611	49	5
	Žene	126	365	79	538	1045	0	45	108	437	36	4
2021	Ukupno	223	800	217	1323	1942	9	82	211	753	51	7
	Žene	139	487	146	718	1278	1	61	130	524	37	3
2020	Ukupno	64	401	166	882	1394	10	78	164	846	56	6
	Žene	40	240	112	487	916	0	59	94	623	38	3
2019	Ukupno	40	326	144	687	1010	11	64	123	584	42	7
	Žene	25	198	88	377	654	0	48	70	437	32	3
2018	Ukupno	78	483	167	924	1394	11	77	118	703	50	5
	Žene	49	298	107	518	954	0	61	71	517	37	3

Tabela 3. Nezaposlena lica prema stepenu stručne spreme i polu, 2018-2023, Monstat

Takođe je evidentno da postoji problem dugoročne nezaposlenosti, gdje su žene ugroženija kategorija. Naime, na dan 5.9.2023. godine, 2.819 nezaposlenih lica ili 72,79% na evidenciji se nalaze duže od godinu dana. Tokom proteklih pet godina, uočava se smanjenje broja osoba koje su tražile posao duže od tri godine. Naime, u 2023. godini, ukupno 1.236 osoba tražilo je posao duže od tri godine, što je značajno manje u odnosu na prethodne godine. Primjećuje se i smanjenje broja žena u ovoj kategoriji, ali kao što je i navedeno, ne može se sa sigurnošću utvrditi stvarno stanje, bez ciljanog istraživanja usmjerenog na žensku populaciju.

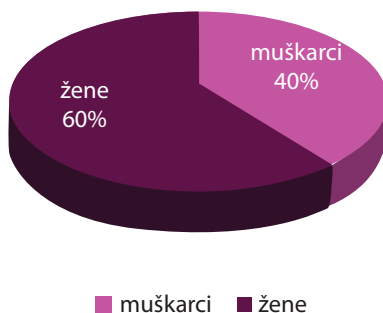
Godina	Ukupno/žene	Do 1 godine	Od 1 do 3 godine	Preko 3 godine
2023.	Ukupno	1054	1583	1236
	Žene	622	997	780
2022.	Ukupno	1417	2033	1098
	Žene	833	1261	689
2021.	Ukupno	2959	1343	1316
	Žene	1805	840	879
2020.	Ukupno	2101	739	1227
	Žene	1332	494	786
2019.	Ukupno	910	1118	1010
	Žene	561	764	607
2018.	Ukupno	1482	1652	876
	Žene	997	1140	478

Tabela 3. Dužina čekanja na zapošljenje,
2018-2023, Monstat

U nepovoljnom položaju na tržištu rada su svakako i lica sa invaliditetom, koja se suočavaju sa brojnim fizičkim i drugim preprekama na putu ka zapošljavanju i osamostaljenju. Najveći broj lica u opštini Nikšić je sa umjerenim invaliditetom, i više je osoba ženskog pola, a podaci izgledaju ovako:

- Na Birou rada Nikšić je 399 lica sa invaliditetom, od čega je 241 žena;
- I stepen stručne spreme ima 89 lica, od čega 56 žena;
- II stepen stručne spreme - 38 lica, 21 žena;
- III stepen stručne spreme ima 121 lica, od čega 69 žena;

- IV stepen stručne spreme ima 124 lica, a 83 žene;
- V stepen stručne spreme ima 1 lica, ni jedna žena;
- VI-1 stepen stručne spreme ima 4 lica, a 2 žene;
- VI-2 stepen stručne spreme nema registrovanih lica;
- VII-1 stepen stručne spreme ima 20 lica, od čega 9 žena;
- VII-2 stepen stručne spreme ima 2 lica, od čega 1 žena;
- VIII stepen stručne spreme nema prijavljenih.

Grafik 5. Procenat nezaposlenih sa invaliditetom po polu

Posmatrano iz ugla vrste invaliditeta, od navedenog broja prijavljenih status RVI imaju 2 lica, i ni jedna žena; mirnodopski vojni invalid je takođe 2 lica i nema žena; invalida rada II i III kategorije ima 29, žena 7; kategorisane omladine 24-oro, od čega 11 žena; lica sa posebnim obrazovnim potrebama (spec.škola) 8, od čega 3 žene; i lica sa invaliditetom po rješenjima Komisije za profesionalnu rehabilitaciju Zavoda za zapošljavanje ima 327, od čega je 218 žena.

I stepen invalidnosti razvrstan je po polnoj strukturi, i situacija je i ovdje slična, žene su u velikom broju. Dakle od 327 lica sa invaliditetom od kojih su 218 žene, lakši stepen - (20-40%) ima 101 lice, od kojih je 77 žena; umjereni invaliditet (50-79%) ima 222 osobe, od koji je 138 žena; a teški invaliditet (80-100%) ima četvero (4), od čega su 3 žene.

Ipak, na državnom i lokalnim nivoima postoji više mjera koje se odnose na poboljšanje položaja i zapošljivost lica sa invaliditetom, ali zapreke i dalje postoje, a jedan od glavnih uzročnika takvog stanja je poprilična

neobaviještenost poslodavaca i nerazumijevanje postojećih mjera. U anketi koja je sprovedena za potrebe izrade Strategije zapošljavanja u opštini Nikšić 2024-2028, konstatuje se: "Ispitanici smatraju da poslodavci nijesu u dovoljnoj mjeri upoznati sa subvencijama za zapošljavanje lica sa invaliditetom. Po njihovim mišljenju, info sesije nijesu dovoljno efikasan mehanizam komunikacije sa poslodavcima pa je potrebno organizovati sastanke (ili neke adekvatnije oblike razmjene informacija)"²⁸.

Takođe je predviđeno pravo na učešće u finansiranju troškova asistenta/kinje, ako je potrebno, a posebno su značajne subvencije za zarade za lica s invaliditetom²⁹.

Ukoliko poslodavac ne zaposli određeni broj lica s invaliditetom, dužan je da uplati doprinos za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica s invaliditetom.

Zaključci

Podaci koji su gore navedeni govore u prilog činjenici, da je veliki broj lica prijavljenih na ZZZCG- Biro rada, u starijim godinama. Ovo se posebno odnosi na starosnu kategoriju preko 50 godina jer se ta lica mnogo teže zapošljavaju, i spadaju u socijalno osjetljive kategorije. Iz dalje analize podataka vidljivo je:

- žene su dominantne u evidenciji nezaposlenih u svim nivoima obrazovanja, dužine čekanja i starosnim kategorijama, ali isto tako i među posebno osjetljivim kategorijama
- Njihovo učešće u nezaposlenosti se u posmatranom periodu (2021-2023) kretalo između 61,19% i 65,21%, što pokazuje da postoje ozbiljni razlozi za zabrinutost i intervencije na lokalnom nivou;
- U kvalifikacionoj strukturi ukupnog broja nezaposlenih, na evidenciji

²⁸ Strategija zapošljavanja u opštini Nikšić 2024-2028, str 44

²⁹ Subvencije za zarade su: • 75% od isplaćene bruto zarade za cijeli period zapošljenosti, za poslodavca koji zaposli lice s najmanje 50% invaliditeta; • za poslodavca koji zaposli lice s invaliditetom manjim od 50%, subvencija iznosi: u prvoj godini 75%, u drugoj 60%, u trećoj i svakoj narednoj godini 50% od isplaćene bruto zarade.

- Biroa rada Nikšić na dan 5. 9. 2023. godine dominantno učešće imaju lica sa III, IV i V nivoom kvalifikacija obrazovanja –58,46%, a ova lica imaju dominantno učešće i među onima koji prvi put traže posao. Sličan odnos je i na državnom nivou;
- Bitno je svakako posebnu pažnju posvetiti osjetljivim kategorijama, odnosno teže zapošljivim, u smislu što boljeg informisanja, odgovarajućih kampanja usmjerenih i na informisanje, ali i na eliminisanje stereotipa i prerasuda;
- Saradnja sa poslodavcima, njihovo upoznavanje sa svim programima, obavezama i mogućnostima su od presudnog značaja za promjenu stanja;
- Obezbjedenje adekvatnijih servisa pomoći koje bi koristili zaposleni/e sa porodičnim obavezama za smještaj i brigu o djeci, starijim osobama kojima je potrebna pomoć ili osobama sa invaliditetom.

Ono što je važno u ovom dijelu naglasiti je činjenica da su podaci ZZZCG – Biroa rada Nikšić, značajno bolji od podataka ostalih organizacija i institucija, da su razvrstani po polu po svim kategorijama i otvaraju mogućnost za početne analize, koje je kasnije moguće i probuditi. Oni su dobra osnova za prepoznavanje specifičnih problema i potreba stanovništva, kao i načina rješavanja. Veliki dio aktivnosti, odnosno Programa³⁰ sačinjen je upravo iz tih razloga, ali je i zadatak da razvojna dokumenata u opštini Nikšić, prepoznaju potrebe, mogućnosti i potencijale lokalnog stanovništva i omoguće brže, zapošljavanje i učešće svih kategorija društva u razvoju zajednice, kao i korištenje dobrobiti od tog razvoja.

Zanatstvo

Prema evidenciji Sekretarijata za finansije, razvoj i preduzetništvo, u Nikšiću je za period 2008–2023. godina u zanatskoj djelatnosti aktivan

³⁰ Najaktuelniji Programi ZZZ-CG Biro rada Nikšić su: Osposobljavanje za samostalan rad, Podsticaji za samozapošljavanje, Programi javnih radova; osposobljavanje za rad kod poslodavaca, obuka i zapošljavanje kod konkretnog poslodavca; podsticaji za zapošljavanje, Stručno osposobljavanje lica sa stečenim visokim obrazovanjem, a efikasne su i mjere podrške poslodavcima koji zapošljavaju i sl.

501 subjekt, od čega se najveći broj odnosi na pružanje usluga, kao što su frizerske, kozmetičarske, krojačke, auto-mehaničarske, popravka telefona, kućnih aparata, sitni građevinski radovi i slično. Registrovan je manji broj obučara, zlatara i časovničara. Što se tiče proizvodnje, najviše je pekara, proizvođača kolača i krojača. Veoma je mali broj registrovanih zanatlija koji se bave izradom nakita, suvenira i drugih predmeta.

Razvoj zanata na lokalnom nivou svakako nije prioritetna grana privrede, ali mogao bi da utiče povoljno na povećanje radnih mjesta, ako se planira kao direktan odgovor na već postojeću tražnju u strateškim razvojnim oblastima grada. Ovo se odnosi na primjer na zidarske usluge, instalaterske usluge, vodovodne instalacije, instalacije električnih sistema, grijanje i klimatizacija, postavljanje krovova, postavljanje fasadnih obloga (građevinarstvo), zavarivačke usluge, obrada metala, izrada metalnih konstrukcija i čeličnih okvira (metalurgija) zatim stolarske usluge za drvoprerađu itd.

Ipak, može se reći da opština Nikšić podržava zanatsku delatnost kroz različite inicijative i programe. Grad podstiče razvoj zanatstva kroz olakšice za preduzetnike, obezbeđivanje prostora za rad, i organizovanje sajмова i manifestacija koje promovišu lokalne zanatlije. Podrška razvoju zanatstva u opštini Nikšić, ogleda se u sljedećim olakšicama za preduzetnike/ce:

- Povoljnosti za registraciju i poslovanje zanatskih radnji, putem smanjenja administrativnih prepreka, a nije zanemarljivo ni umanjeње finansijskih troškova;
- Ulaže se u stvaranje povoljnih uslova za rad, uključujući dodjelu prostora zanatlijama/kama, bilo kroz zakup ili druge vidove podrške;
- Opština organizuje sajmove i manifestacije na kojima zanatlije/ke mogu predstaviti svoje proizvode i usluge, promovišući lokalno zanatstvo i povezujući ih sa potencijalnim kupcima;
- Organizuju se i programi obuke za mlade, kako bi se očuvala tradicionalna zanatska znanja i vještine;
- Opština sarađuje sa udruženjima zanatlija/ki kako bi bolje razumjela

njihove potrebe i kreirala efikasnije programe podrške.

- Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo između ostalog prati i sprovodi: upravne postupke i donošenje rješenja u oblastima za koje je organ osnovan, a prvenstveno o utvrđivanju ispunjenosti minimalno-tehničkih uslova u poslovnim prostorijama, zatim obavljanje ugostiteljske djelatnosti i kategorisanje ugostiteljskih objekata, za pružanje ugostiteljskih i turističkih usluga u posebnim objektima, za obavljanje ugostiteljskih usluga u domaćinstvu i seoskom domaćinstvu, usluga rent-a-cara i limo servisa, za upis u centralni turistički registar, za utvrđivanje ispunjenosti uslova o privremenoj i trajnoj promjeni namjene poljoprivrednog zemljišta u nepoljoprivredne svrhe, o prestanku obavljanja djelatnosti, izdavanje uvjerenja o bavljenju poljoprivrednom proizvodnjom individualnim poljoprivrednim proizvođačima, i druge upravne postupke i donošenje drugih rješenja u skladu sa zakonom i odlukama Opštine;

- procjenu analize uticaja odluka i drugih propisa (RIA) iz svog djelokruga;

- izradu i sprovođenje programa i planova podsticaja razvoja preduzetništva, poljoprivrede, turizma i sl.

Zaključak

U ovoj djelatnosti nema zvaničnih podataka razvrstanih po polu, ili procjene uticaja odluka i programa na žene i muškarce, pa je i ovdje preporuka da se prilikom donošenja Odluke o obaveznom prikupljanju statističkih podataka razvrstanih po polu, koja je neophodna na opštinskom nivou i koja će biti dio budućih aktivnosti ovog LAP-a, uvede obaveza da se u godišnjim izvještajima nađu:

- Svi dostupni podaci razvrstani po polu koji će pomoći pri budućim analizama i dati bolji uvid u stvarno stanje;

- Procjene uticaja odluka i programa lokalne samouprave na žene i muškarce, na osnovu kojih će biti poboljšani ili revidirani postojeći planovi i programi u cilju poboljšanja jednakih šansi i stvaranja boljeg privrednog ambijenta za sve žitelje opštine.

Za promjenu sadašnje situacije koja, kako je vidljivo jeste nešto podsticajnija nego ranije, ali nedovoljno, potrebno je povezati različite oblasti, pomoći i osmisliti promociju zanatske djelatnosti ne samo kao posebnu granu, nego i kroz druge vidove života lokalne zajednice (obrazovanje, kulturu, turizam, medije,).

KULTURA, SPORT I MEDIJI

KULTURA I POZORIŠNA UMJETNOST

Analiza stanja u kulturi sa rodnog aspekta u opštini Nikšić je pokazala da je ključni problem - nizak stepen učešća žena u kreiranju kulturnih sadržaja.

Analizirani su svi uzroci i poduzroci ovakve ocjene stanja i na osnovu njih definisani svi operativni ciljevi i mjere tj. aktivnosti.

Odabrano je da cio proces bude prikazan kroz grafikone, kako slijedi, a objašnjenja, odnosno dobijeni podaci predstavljeni su nakon grafikona, i dokazuju potrebu za brzim i preciznim odgovorom institucija u cilju otklanjanja problema, a za dobrobit i zadovoljavanje potreba građana i građanki ovog grada, ali isto tako i zbog šire, prevazilaženja predrasuda i stereotipa, te u krajnjem stvaranje društva jednakih mogućnosti.

Osviješćena žena je mnogo snažnija i preduzimljivija, a kvalitetno koncipiran program aktivnosti kao i prihvatljivi kulturni i umjetnički sadržaji osnova su za emancipaciju.

Ovo podrazumijeva, (ali nije ograničeno), radionice ne temu feminizma i feminističke umjetnosti, predstave koje se bave ovom tematikom iz više uglova, izložbe umjetnica čiji rad na vrlo jasan i moćan način ispituje koncepte roda, prevođenje feminističkih djela i organizovanje književnih večeri, projekcije filmova, organizovanje predstava za djecu koje na jasan i lako prihvatljiv način objašnjavaju rodne koncepte, štampanje knjiga za djecu koje za svoju tematiku imaju osnaživanje djevojčica, tribine koje su interaktivne, razumljive i intrigantne za sve učesnice/ke, itd.

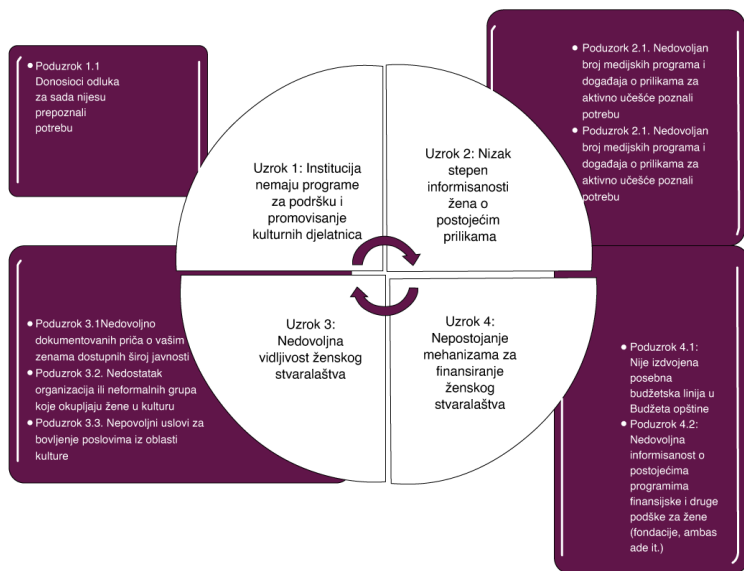
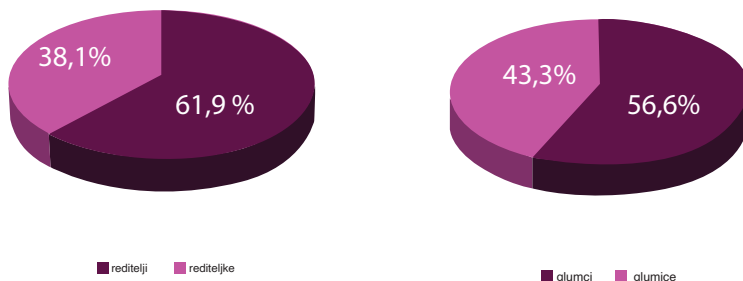

Tabela 4.

Analiza stanja u pozorišnoj umjetnosti, prema podacima iz Nikšićkog pozorišta pokazuje da je u 2024.g. u ovom pozorištu u različitim predstavama učestvovalo:

- 119 glumaca- od toga je 19 predstava iz produkcije Nikšićkog pozorišta 56,66%
- 91 glumica- od toga je 12 predstava iz produkcije Nikšićkog pozorišta 43,33%
- 26 reditelja- od toga je 5 predstava iz produkcije Nikšićkog pozorišta 61,9%
- 16 rediteljki- nema predstava iz produkcije Nikšićkog pozorišta 38,1%

Grafik 5. Analiza stanja u pozorišnoj umjetnosti

Prvi zaključak ove analize je da predstave iz produkcije Nikšićkog pozorišta nemaju rediteljke, ali sve ostale zaključke zasnovane na rodnoj analizi nemoguće je izvesti jer nema ukupnog broja izvedenih predstava, pa da se uradi poređenje sa predstavama iz produkcije Nikšićkog pozorišta.

„Predstave za večernju i dječiju scenu - 49 predstava/ 53 izvođenja od čega je 5 predstava iz produkcije Nikšićkog pozorišta. Sedam predstava se bavi ženskom tematikom“³¹.

Za ovu analizu je važna napomena da predstavi “Izlog Žene” nezavisne teatarske scene Bunt, koja govori o temi rodne neravnopravnosti i nasilja nad ženama nije dozvoljeno izvođenje³² u Nikšićkom pozorištu u aprilu 2024., što je praksa koja se ne smije ponovljati.

PREPORUKE ZA MJERE/AKTIVNOSTI U OBLASTI KULTURE I UMJETNOSTI:

- Sprovođenje aktivnosti na podizanju svijesti donosioca odluka o potrebi većeg uključivanja žena u stvaralaštvu na lokalnom nivou;
- Pokrenuti inicijative za povećanje stepena saradnje lokalnih

³¹ Podaci dobijeni iz Nikšićkog pozorišta, april 2025

³² <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-niksic-pozoriste-nasilje-nad-zenama/32901539>.

MONITORING LOKALNIH MEDIJA ZA LAP RR NIKŠIĆ 2025-2028

UVOD

Monitoring četiri lokalna portala u Nikšiću je realizovan sa ciljem ispitivanja rodne senzibilnosti tih medija za potrebe analize stanja u oblasti lokalnih medija u cilju izrade Nacrta Lokalnog akcionog plana za rodnu ravnopravnost 2025-2029, sa Akcionom planom 2025-2027.

Praćeni su portali: RTV NK, Onogošt, Omladina i Novine Nikšića, u periodu 17-21. mart 2025, oblasti Politika i Društvo (kod portala koji imaju definisane ove stranice). Monitoring je dodatno bio interesantan jer se odvijao u periodu predizborne kampanje za lokalne izbore u Nikšiću, koji su planirani za 13. april 2025.

Metodologija monitoringa portala, utemeljena je za ovu priliku, zbog specifičnosti teme i uskog fokusa istraživanja je razvijena kroz pitanja kojima se ispitivala njihova ukupna rodna senzibilnost.

Na osnovu nalaza monitoringa, definisane su preporuke u formi aktivnosti koje bi bile od značaja za pomenuti Lokalni akcioni plan, u cilju poboljšanja medijske slike žene u portalima, povećanju njihove zastupljenosti, smanjenju reprodukovanja stereotipa u posmatranim portalima, odnosno podizanju ukupne rodne senzibilnosti lokalnih medija.

NALAZI MONITORINGA

Zaključci monitoringa četiri lokalna portala su:

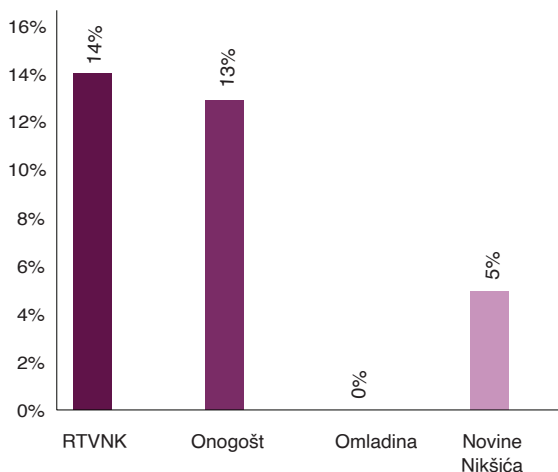
- Posmatrani portali ne afirmišu ideju rodne ravnopravnosti, ne vode rodno osjetljivu politiku niti imaju rodno osjetljiv pristup temama koje obrađuju;

žene. Žene koje se uglavnom pominju u tekstovima su aktuelne ministarke, kandidatkinje za odbornice na izbornim listama, predstavnica nevladinog sektora i lokalne stranačke funkcionerke;

- Žene se u tekstovima uglavnom prikazuju kroz grupne fotografije s drugim ženama ili stranačkim funkcionerima, a rjeđe kao individue ili javno angažovane osobe;

- U analiziranim portalima rijetki su slučajevi pokretanja tema od javnog interesa poput: nasilja nad ženama (samo sa povodom, kao što je potvrđena kazna počinioocu femicida, ženskog zdravlja, ekonomski položaj žena i slično;

- Posmatrani portali uglavnom nedosljedno tj sporadično koriste rodno senzitivni jezik. S obzirom na to da uglavnom prenose saopštenja različitih društvenih i političkih aktera, rodno senzitivni jezik u ovim medijima je prisutan samo onda kad ga koriste autori/ke saopštenja, kada govore o pozicijama žena koje su dale izjave, itd.

Grafik 6. Rezultati monitoringa četiri lokalna portala

Ukupan broj tekstova u ključnim rubrikama Politika i Društvo (ili vijestima) u navedenim portalima u posmatranom periodu (17.03.-21.03.2025) u kojima se pominju žene:

- RTV NK - 29 (rubrike Politika i Društvo), od ukupno 219 tekstova
- ONOGOŠT – 4, od ukupno 45
- OMLADINA – 0, od ukupno 3
- NOVINE NIKŠIĆA – 1, ukupno 4

Slična statistika je za analizu naslova, podnaslova, kao i fotografija žena, te predhodni grafikoni pokazuju srednje vrijednosti ova tri parametra monitoringa.

PREPORUKE

- Kontinuirano sprovoditi monitoring online i drugih lokalnih medija sa ciljem ispitivanja njihove rodne senzitivnosti, slučajeva reprodukcije rodni stereotipa, seksizma i govora mržnje i što šire prezentovati rezultate monitoringa;
- Kontinuirano sprovoditi edukacije za urednike/ce, novinare/ke i administatore/ke lokalnih medija sa ciljem njihovog detaljnog upoznavanja sa:
- Pravnim i normativnim okvirom za suzbijanje govora mržnje;
- Prepoznavanjem rodni stereotipa u sopstvenim stavovima;
- Značaju i obavezi upotrebe rodno senzitivnog jezika u svakodnevnom radu;
- Značaju medija za promociju rodne jednakosti i snažnog osvjetljavanja slučajeva rodne nepravde;
- Značaju promovisanja većeg broja žena u javnom i političkom životu Nikšića;
- Promijeniti medijsku praksu u kojoj su političarke nevidljive;

- U saradnji sa novinarima/kama osmisliti adekvatniji način izvještavanja o rodno zasnovanom nasilju;

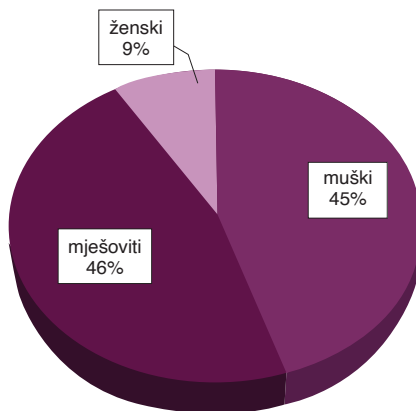
- Stvarati uslove za rad lokalnih medija koji će kroz svoje sadržaje uticati na sve oblike vlasti da temu rodne ravnopravnosti postave visoko na sopstvenoj političkoj agendi.

SPORT – PODACI, ANALIZA I PREPORUKE

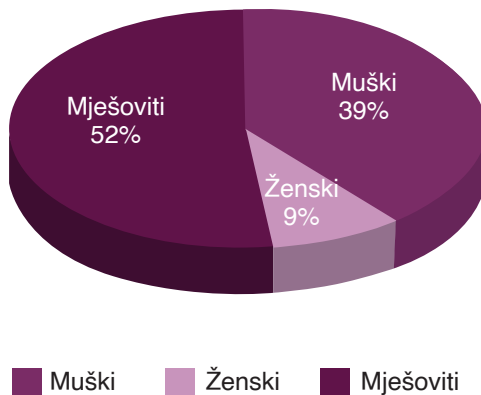
Analizom podataka iz Rang liste sportskih klubova čiji su programi rada sufinansirani za 2025. g., iz Budžeta opštine Nikšić, prema Odluci od 14.02.2025.g. u ukupnom iznosu od 120.000,00 €, dolazimo do sljedećih činjenica:

- Ukupno je finansirano 54 sportska kluba, a od toga:
- Muški sportski klubovi: 25 klubova, u iznosu od 44.937,42€
- Mješoviti sportski klubovi: 24 kluba, u iznosu od 61.914,38€
- Ženski sportski klubovi: 5 klubova, u iznosu od 11.744,77 €.

Analiza ovih podataka pokazuje da su najveća sredstva izdvojena za mješovite klubove, zatim za muške, a najmanje za ženske klubove.

Grafik 7. Vrste sportskih klubova

Grafik 8. Raspodjela sredstava

Predhodna analiza jasno odslikava i ključne probleme u oblasti organizovanja i finansiranja sportskih klubova u opštini Nikšić:

- Nedovoljna zainteresovanost djevojčica i djevojaka za bavljenje sportom, što je posljedica nedovoljne afirmacije sporta među pripadnicama ove grupe i predrasuda koje vladaju i u ovoj oblasti, a koje su dovele i do loše postavljenih odnosa prema ženskom bavljenju sportom, i u krajnjem dovele do “manje” važnosti ovih sportova;

- Nedovoljno finansiranje ženskih sportskih klubova (zbog prethodno nabrojanih razloga);

- Ne postoji statistika razvrstana po polu za sportske klubove u Nikšiću.

Preporuke za aktivnosti u Lokalnom akcionom planu za rodnu ravnopravnost:

- Afirmisati registrovanje većeg broja ženskih sportskih klubova,
- Uvesti praksu dodjele prigodnih priznanja uspješnim sportistima i sportistkinjama za Dan opštine Nikšić;

- Izmijeniti i dopuniti Odluku o raspodjeli sredstava sportskim klubovima;

- Afirmisativna važnost učešća žena u sportu i obezbijediti veća sredstva istabilnijeg finansiranja ženskih sportskih klubova, ali i pojedinačnih sportova (ovo se postiže promjenom Odluke o raspodjeli sredstava sportskim klubovima);

- Osmisliti medijsku kampanju za motivisanje djevojčica i djevojaka za bavljenje sportom;

- Inicirati izvršenje zakonske obaveze za sportske klubove da vode evidenciju po polu za igrače/ice, i za trenere i trenerice (ova obaveza se uvede takođe odlukom o obaveznom vođenju statističkih podataka razvrstanih po polu - jer je Zakon o RR sankcionisao ne vođenje evidencija razvrstanih po polu, ali i Odlukom o raspodjeli sredstava za sportske klubove.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Pokazatelji koji su dostupni za oblast zdravlja, u odnosu na rodno senzitivne podatke, veoma su oskudni i praktično nema podataka koji bi bili upotrebljivi sa aspekta rodne ravnopravnosti.

Ovdje je potrebno naglasiti da su zaključci mnogih međunarodnih aktera, kao i ocjena Tima za izradu NSRR da politike u Crnoj Gori nisu dovoljno orodnjene, uprkos činjenici da Zakon o rodnoj ravnopravnosti propisuje obavezu organa da u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti, ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca.

Zato se i u dijelu koji se odnosi na zdravstvenu zaštitu u Strateškom planu razvoja opštine Nikšić osjeća nedostak orodnjenosti samog dokumenta. Rodna senzitivnost strateških dokumenata, ali i svih razvojnih planova i odluka omogućila bi početnu poziciju za ostvarivanje jednakih mogućnosti za učešće svih aktera i akterki u razvoju lokalne zajednice, jednak pristup resursima i jednake mogućnosti za korištenje dobrobiti od tog razvoja.

Podaci koji su ovdje iznijeti govore u prilog činjenici da je neophodno obezbijediti rodno razvrstane pokazatelje, u svim segmentima, jer je žensko zdravlje takođe vrijedan resurs koji je potrebno zaštititi u cilju napretka i dobrobiti cjelokupne lokalne zajednice.

U opštini Nikšić, zdravstvena zaštita je organizovana preko ZU Dom zdravlja, JZU Opšta bolnica, JZU Specijalna bolnica za plućne bolesti „Dr Jovan Bulajić“ Brezovik, kao i putem specijalističkih privatnih ustanova, a konstatacije koje su korištene preuzete su djelimično iz Strateškog plana razvoja opštine Nikšić, a djelimično sa sajta zdravstvenih ustanova, jer kao što je navedeno nije bilo upotrebljivih podataka dostavljenih timu za izradu LAPRR-a.

Opšta bolnica Nikšić je najveća opšta bolnica u Crnoj Gori, ne samo po svojim prostornim kapacitetima već i prema gravitacionom području koje pokriva. Osnovana je 11. 12. 1877. godine pod imenom kneginje Zorke. JZU Opšta bolnica Nikšić organizovana je kao zdravstvena ustanova na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Opšta bolnica obavlja bolničku, specijalističko-konsultativnu, supspecijalističku i dijagnostičku djelatnost. Opšta bolnica obavlja bolničku i specijalističku zdravstvenu djelatnost najmanje iz oblasti: 1. hirurgije; 2. interne medicine; 3. psihijatrije; 4. ginekologije i akušerstva; 5. pedijatrije. Nisu dostavljeni rodno razvrstani podaci ni po kom osnovu.

JZU Specijalna bolnica za plućne bolesti „Dr Jovan Bulajić“ Brezovik JZU Specijalna bolnica za plućne bolesti „Jovan Bulajić“ Brezovik osnovana je 1951. godine. Danas je bolnica u Brezoviku specijalizovana, savremeno opremljena zdravstvena ustanova, koja ispunjava sve standarde dijagnostike i liječenja pacijenata sa problemima plućne etiologije. Kao takva, zadovoljava uslove za nastavno-naučnu bazu Medicinskog fakulteta u Podgorici. Ustanova je Nacionalnog centra za kontrolu i praćenje tuberkuloze i vodi registar tuberkuloze. Takođe nema rodno razvrstanih podataka.

Primarna zdravstvena zaštita predstavlja osnov cjelokupnog sistema zdravstvene zaštite, u okviru koga se zadovoljavaju potrebe za promocijom zdravlja, prevencijom bolesti, ranim otkrivanjem bolesti – skriningom, blagovremenom dijagnostikom i liječenjem i fizikalnom terapijom, a ona se organizuje putem ZU Dom zdravlja prema

potrebama stanovništva a istovremeno se usklađuju sa obimom prava iz obaveznog zdravstvenog osiguranja.

Za potrebe populacionih grupa, na primarnom nivou, odnosno lokalnom, organizuje se pružanje zdravstvene zaštite kroz ambulate izabranih doktora, i to:

- izabranog doktora za djecu – pedijatra,
- izabranog doktora za odrasle i
- izabranog doktora za žene – ginekologa.

Djelokrug rada izabranog doktora se sastoji od tri grupe aktivnosti:

1. preventivni rad i unapređenje zdravlja.

2. kurativni rad koji podrazumijeva: dijagnostiku, liječenje i rehabilitaciju bolesti i povreda; liječenje u stanu bolesnika/ca; ublažavanje bola, kao i

3. vršenje javnih ovlašćenja, kao što je: utvrđivanje privremene spriječenosti za rad, propisivanje lijekova, ili određivanje potrebe za liječenjem na sekundarnom i tercijarnom nivou, određivanje potrebe za kućnim liječenjem, njegom i sanitetskim prevozom, propisivanje medicinska pomagala, upućivanje osiguranika na ljekarske i invalidske komisije, izdavanje uputa za rehabilitaciju, prikupljanje i čuvane medicinske dokumentacije o zdravstvenom stanju, bolestima i liječenju osiguranika/ca, bez obzira gdje se to lice liječilo.

Shodno normativu kadra, a da bi se ostvarilo načelo dostupnosti i pravilne raspoređenosti zdravstvene zaštite Programom zdravstvene zaštite je predviđeno da kod jednog izabranog doktora za odrasle na području teritorije Opštine Nikšić može biti registrovano najviše 2.000 osiguranika/ca, na području teritorije Opštine Šavnik i Plužine po 1.600. Ambulate izabranih doktora za odrasle, djecu i žene koje su locirane u Nikšiću rade u dvije smjene.

U terenskim ambulantama koje se nalaze na udaljenijim lokacijama stalno su prisutne medicinske sestre-tehničari/ke, dok izabrani doktor/ka ordinira jednom sedmično.

U Službi Medicine rada, koju čini stručni tim ljekara/ki različitih

specijalnosti i edukovanih tehničara/ki, a kojim koordinira specijalista/kinja medicine rada, izdaju se ljekarska uvjerenja različite namjene. Osnovna djelatnost je specifična zdravstvena zaštita zaposlenih u cilju očuvanja zdravlja i prevencije obolijevanja, profesionalnih oboljenja, povreda i invaliditeta. U tom cilju ove ambulante bi trebalo da rade ocjenu radne sposobnosti prije stupanja na rad, i u toku rada na određenom radnom mjestu: prethodni, periodični, kontrolni, i ciljni pregled.

Ova služba vrši usluge pregleda za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti sportista/kinja, kandidat/kinja za upravljanje motornim vozilima svih kategorija, kao i ocjenu podobnosti za posjedovanje oružja. Takođe, izdaju se ljekarska uvjerenja za nastavak školovanja, kolektivni smještaj, uvjerenja radi životnog osiguranja, uvjerenja o podobnosti za usvajanje djeteta, kao i za sklapanje braka maloljetne osobe. S obzirom da se ova služba osim medicinom rada bavi i sportskom medicinom, važan aspekt je i unapređenje psihofizičkih sposobnosti (kondicija, izdržljivost, snaga, pokretljivost), neophodnih za ostvarenje dobrih takmičarskih rezultata. Sportska medicina je multidisciplinarna grana medicine koja podrazumijeva preglede sportista/kinja i rekreativaca/ki. Zaposleni u sportskoj medicini ZU Dom zdravlja Nikšić uz navedeno daju savjete o ishrani, doppingu u sportu, suplementima u sportu.

Dakle, oblast Medicine rada važna je i za muškarce i za žene, i za osobe drugačijih rodni identiteta, ali je neopravdano potisnuta i zanemarena u poslovnom ambijentu, a time i na lokalnom nivou. Osim, pregleda koji se obavljaju za različite dozvole i potvrde, sistematski pregledi i praćenje uzroka koji su doveli do povrede na radu, odnosno stanje zdravlja zaposlenih, postaju samo formalnost koja se ispunjava samo ako se mora. Zato se uticaj radnih uslova na žene i muškarce, kao i osobe drugačijih rodni identiteta mora posmatrati kontinuirano i uz poštovanje svih propisa i stalni nadzor.

Centri za podršku su: Centar za plućne bolesti i tuberkulozu, Centar za mentalno zdravlje, Centar za djecu sa posebnim potrebama, Centar za prevenciju koji obuhvata populaciono savjetovalište i savjetovalište za mlade.

Tu su i Savjetovalište za reproduktivno zdravlje i Higijensko-epidemiološka služba.

Jedinice za podršku su: jedinica za patronažu i jedinica za fizioterapiju. Stomatološka zaštita je u okviru privatnih zdravstvenih ustanova, od kojih je jedan broj sklopio ugovor sa Fondom zdravstva Crne Gore radi zbrinjavanja osiguranika/ca koji su obuhvaćeni obaveznom zdravstvenom zaštitom- mlađi od 18 godina i stariji od 65 godina.

Dio ovog akta koji se odnosi na ZU Dom zdravlja, je nešto opširnije obrađen iz razloga što se upravo u ovoj ustanovi otvaraju mogućnosti za prikupljanje najznačajnijih podataka o zdravlju lokalnog stanovništva, ali taj podatak ostaje nedostupan zbog nedovoljne razvijenosti sistema prikupljanja i razvrstavanja podataka.

Isto tako, podataka o radu pomenutih savjetovališta uopšte nema, a pogotovo ne onih koji bi bili još i rodno razvrstani.

Zato je ovdje potrebno učini posebne naporena podizanju svijesti kako zaposlenih u zdravstvu, tako i samog stanovništva, te da se započne efektivno sprovođenje zaključaka CEDAW komiteta UN³³, koji je, na trećem periodičnom izvještavanju konstatovao:

” Štetne prakse: 23. Komitet sa zabrinutošću konstatuje da država ugovornica, prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, ima jednu od najvećih razlika u broju rođenih dječaka i djevojčica u Evropi, pri čemu prima k znanju ukazivanja države ugovornice da se polno selektivni rani genetski testovi i abortusi uglavnom obavljaju izvan Crne Gore.“

24. Komitet preporučuje da država ugovornica:

(a) radi na unapređenje nivoa svijesti opšte javnosti i zdravstvenih radnika o negativnom efektu i kriminalnoj prirodi polno selektivnih abortusa i o pravu žena da slobodno odlučuju o svom tijelu;

(b) ojača saradnju i razmjenu informacija sa zemljama u kojima žene iz Crne Gore navodno vrše polno selektivne rane genetske

³³ Komitet je razmatrao Treći periodični izvještaj Crne Gore (CEDAW/C/MNE/3) na 2063. i 2064. sastanku (vidjeti: CEDAW/C/SR.2063 i CEDAW/C/SR.2064), održanim 15. maja 2024. godine.

testove i abortuse, sa ciljem sprečavanja takvih štetnih praksi.“.

Dakle, adekvatne kampanje, upoznavanje javnosti sa CEDAW preporukama, uspostavljanje rada savjetovališta za mlade parove, ali i adekvatan rad sa djecom u srednjoškolskom uzrastu, načini su za pokretanje procesa promjene svijesti koji jeste spor i zahtjevan, ali nije nedostižan, jer postoje dobri preduslovi u vidu zakonske legislative koju uvijek treba nadograđivati, ali prvenstveno je potrebno primjenjivati. Isto tako, pojedine mjere, propisane drugim zakonima, koje bi se trebale sprovoditi u Domu zdravlja ostale su mrtvo slovo na papiru.

Najupečatljiviji primjer za to je mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana iz člana 25 Zakona o zaštiti od nasilja (Sl.list CG broj 46/2010) koja se može izreći učiniocu/teljki nasilja radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja i prevaspitanja, odnosno u cilju smanjivanja i otklanjanja opasnosti da ponovo učini nasilje. Zaštitna mjera iz stava 1 ovog člana traje do prestanka razloga zbog kojeg je izrečena, ali ne duže od šest mjeseci. Bliži način određivanja i sprovođenja zaštitne mjere iz stava 1. člana 25, propisuje ministarstvo nadležno za poslove socijalnog staranja. U skladu s tim donešen je Pravilnik o bižem načinu određivanja i sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana (Službeni list CG broj: 50/13), koji je predvidio da se ova mjera izvršava u nadležnoj zdravstvenoj ustanovi. Zato je Ministarstvo zdravlja moralo stvoriti institucionalni okvir, pa su izrađene Smjernice za sprovođenje zaštitne mjere psihosocijalnog tretmana počinioca nasilja.

U uvodnim napomenama Ministarstvo zdravlja konstatuje da pravilan tretman žrtve, ali i počinioca nasilja u zdravstvenom sistemu, moć sasvim sigurno da umanju posljedice, i da preventivno smanji rizik od nastavka nasilja. Sa druge strane, kada dolazi do nasilja u porodici pravni sistem predviđa medicinske mjere bezbjednosti i zaštitne mjere koje mogu da pomognu da se u velikoj mjeri spriječi dalje nasilje. Zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana zauzima posebno značajno mjesto, kako u međunarodnim dokumentima tako i u domaćem zakonodavstvu i ona mora biti utemeljena na razumijevanju rodno zasnovanog nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te usmjerena na ljudska prava i sigurnost žrtve. Ministarstvo zdravlja jeste iskazalo spremnost da se odgovorno posveti ovoj problematici i to na različitim nivoima, ali na žalost to još uvijek ne funkcioniše

stvarno³⁴. Isto tako, ovo bi bio veoma značajan korak u pokušaju da se, barem dio počinica/teljki resocijalizuje i postane kvalitetan/na član/ica društva. Kako je već rečeno, na žalost ni ova mjera još nije zaživjela, i u Domovima zdravlja se ne sprovodi³⁵.

Iz naprijed navedenih razloga, u ovom LAPRR-u bi trebalo osmisлити mjere i kampanje za upoznavanje sa mogućnostima koje su dostupne i obavezama koje imamo prema važećem zakonodavnom okviru, ali i obavezama iz Istambulske konvencije (Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici).

I ovdje je bitno imati na umu preporuke CEDAW Komiteta³⁶ ...”U skladu sa svojom opštom preporukom br. 35 (iz 2017. godine) o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, kojom se ažurira opšta preporuka br. 19, kao i sa potcijem 5.2 ciljeva održivog razvoja, o eliminaciji svih oblika nasilja nad svim ženama i djevojčicama u javnoj i privatnoj sferi, Komitet preporučuje da država ugovornica:

a. sprovede javne edukativne i kampanje u cilju podizanja nivoa svijesti o kriminalnoj prirodi svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama.“

Osim što nema podataka razvrstanih po polu, izuzetno su slabi (i na nacionalnom nivou) podaci vezani za zaštitu na radu. Iako je formalno pravno zakonski okvir iz oblasti zaštite na radu usaglašen sa najznačajnijim direktivama, ipak je taj postupak ostao nedovršen jer su pojedini podzakonski akti stari više od 30 godina, a neki datiraju iz vremena socijalizma.

S druge strane, pošto su podaci iz ove oblasti generalno slabo vidljivi, a obuka kod poslodavaca postala samo forma, novi zaposleni dolaze bez i malo ili ni malo znanja o zaštiti na radu iz oblasti u kojoj se

³⁴ Prije svega, stvaranje institucionalnih mehanizama za podršku žrtvama, što bi podrazumijevalo i rad sa počinocima nasilja, kao i jačanje sopstvenih kapaciteta da odgovore na potrebe žrtava nasilja, kroz razmjenu znanja i saradnju sa drugim važnim institucijama i organizacijama civilnog društva.

³⁵ Prema raspoloživim podacima.

³⁶ Komitet je razmatrao Treći periodični izvještaj Crne Gore (CEDAW/C/MNE/3) na 2063. i 2064. sastanku (vidjeti: CEDAW/C/SR.2063 i CEDAW/C/SR.2064), održanim 15. maja 2024. godine

zapošljavaju. Nadalje, tu posebno otvara jedno novo polje mogućeg djelovanja -polje potrebnih intervencija posebno za osjetljive grupe: žene koje dugo čekaju na zaposlenje, trudnice, porodilje, žene sa sela, žene pripadnice RE populacije, žene sa invaliditetom. Osnovna znanja bi svakako trebalo sticati prije zaposlenja, i ZZZCG, odnosno Biro rada Nikšić bi morao da bude jedan od učesnika u ovom procesu. Ono što je “zaboravljeno”, odnosno namjerno se prenebregava od strane poslodavaca (iako su izdaci po ovom osnovu minimalni), je obuka iz prve pomoći, koja bi i kod eventualnih povreda na radu bila veoma značajna. Obuku iz prve pomoći za zaposlene kod poslodavca pruža Crveni krst kao pomažući organ države u skladu sa javnim ovlaštenjima iz Zakona o Crvenom krstu. Zato bi bilo veoma produktivno da se obuke i kampanje za njihovu obaveznost sprovode kontinuirano (barem jednom godišnje), jer je i po podacima o broju lica sa invaliditetom po ocjeni Komisije za profesionalnu rehabilitaciju ZZZCG vidljivo da su mnogobrojne povrede nastale u različitim sektorima koji nisu “unaprijed” prepoznati kao mogući za povrede.

“Prema raspoloživim podacima i izjavi predstavnika Ministarstva prosvjete u Crnoj Gori ne postoji posebna edukacija iz oblasti ZZNR na nivou osnovnih i srednjih škola. U okvirima srednjeg stručnog obrazovanja, za koje je ova oblast posebno važna, ne postoji poseban predmet vezanja ZZNR. Slična situacija je i sa visokoškolskim obrazovanjem, u kome ne postoje specifični programi koji bi vodili sticanju znanja i zvanja iz oblasti ZZNR. Usljed toga, najveći broj stručnjaka/kinja ZZNR edukovan je u regionalnim univerzitetskim centrima³⁷, pa bi inicijative za uvođenje ovog profila obrazovanja i usmjeravanje žena u ovu oblast kao nestandardnu, značilo napredak i otvaranje novih mogućnosti na lokalnom nivou.

Socijalna zaštita³⁸

JU Centar za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik, je regionalni centar, koji obuhvata ove tri opštine i pokriva teritoriju od preko 3.500 km² sa ukupnim brojem stanovnika od 70.545, gdje u

³⁷ Nacionalni profil zdravlja i zaštite na radu za Crnu Goru, publikacija Međunarodne organizacije rada, 2021

³⁸ Korišteni podaci iz Izvještaja o radu Centra za socijalni rad Nikšić, Plužine i Šavnik za 2024. godinu

Nikšiću živi 66.725 stanovnika/ca, u Plužinama 2.232 stanovnika/ce, dok u Šavniku živi 1.588 stanovnika/ca, po podacima Monstat-a. Djelatnost Centra je utvrđena u skladu sa zakonskom i strateškom infrastrukturom u Državi.

Centar obavlja djelatnost, odnosno poslove, kojima se obezbjeđuje ostvarivanje prava građana/ki i zadovoljavanje njihovih potreba utvrđenih zakonom u oblasti socijalne i dječije zaštite, porodično-pravne zaštite, vrši neposrednu pomoć i zbrinjavanje, rad sa porodicama budućih hranitelja/ki i usvojitelja/ki, materijalno neobezbjeđenim licima, starim i nemoćnim i mnoge druge djelatnosti koje su u interesu građana/ki.

Prava u socijalnoj zaštiti su sljedeća:

- osnovna materijalna davanja; i
- prava na usluge socijalne i dječje zaštite.

U usluge socijalne zaštite spadaju, podrška za život u zajednici, savjetodavno-terapijske i socijalno edukativne usluge, smještaj, neodložne intervencije i druge usluge.

Korisnik/ca ovih usluga je pojedinac/ka odnosno porodica, koji su ostvarili pravo iz socijalne i dječje zaštite, odnosno za koje se sprovodi postupak za ostvarivanje prava.

Socijalna i dječja zaštita ima za cilj unaprjeđenje kvaliteta života i osnaživanje za samostalan i produktivan život pojedinca/ke i porodice.

Usluge podrške za život u zajednici obuhvataju različite oblike pomoći i podrške osobama s invaliditetom, starijim osobama i drugim ranjivim grupama kako bi mogli živjeti samostalno i kvalitetno u svojim domovima i lokalnoj zajednici.

Ove usluge su veoma tražene, pa se analizom podataka recimo može vidjeti da je za uslugu "Pomoć u kući za stare" koju pruža Crveni krst na listi čekanja bilo 45 korisnika/ca; a za uslugu Dnevni boravak za stare koju pruža JU Dom starih Nikšić na listi čekanja ima tri (3) korisnika/ce.

Ono što se pokazalo kao potrebna usluga u Nikšiću je usluga privremenog smještaja u prihvatilištu-skloništu koja se obezbjeđuje djetetu, odraslom i starom licu koje je žrtva ili svjedok/inja zlostavljanja, zanemarivanja, licima bez porodične podrške i licima koje se nađu u stanju socijalne potrebe.

U Plužinama je potrebna – pomoć u kući za odrasle i stare, a u Šavniku nisu iskazali potrebe, i to je opet veoma indikativno, jer se po podacima tamo nalazi veliki broj starijih domaćinstava, pa je ili slaba komunikacija na lokalnom nivou, neupućenost korisnika/ca ili nepovjerenje.

Ono što se posebno uočava je da na lokalnom nivou postoji dobra saradnja sa civilnim sektorom i NVO kao pružaocima savjetodavno terapijskih usluga (Nevladino udruženje Impuls, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, Udruženje mladih sa hendikepom Nikšić, NVO Centar za romske inicijative), a koriste se i resursi Opštinske organizacije Crvenog krsta Nikšić, koji ima licencirane i obučene kadrove (volontere/ke, ili zaposlene), obučene za pružanje mnogih usluga, kao napr.: usluge gerontodomaćica, psihološka prva pomoć, izuzetno važna –Usluga predaha za lica (članove porodica) koja se staraju o starim, iznemoglim i bolesnim, obuke iz prve pomoći i sl), i što je najznačajnije imaju bazu podataka o licima iz osjetljivih kategorija.

Prema podacima predmetnog izvještaja za prethodnu godinu u JU Centar za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik, u PJ Nikšić je zaposleno 54-oro, a u Izvještaju nema strukture zaposlenih razvrstane po polovima, ali je dostavljena kvalifikaciona struktura, pa je sa visokom spremom 37-oro, sa srednjom 16-oro, a sa osnovnom školom -1. U PJ Plužine je zaposleno je troje (3), i to 1-VSS, 2-SSS. U PJ Šavnik je zaposleno takođe troje, i to 2 sa VSS spremom, i 1 sa SSS.

Iako je dato još dosta podataka o fluktuaciji radne snage, radnom stažu, satusu zaposlenja, stručnom usavršavanju i slično, ni jedna kategorija koja se tiče zaposlenih nije razvrstana po polu. Ovo je veoma interesantno, jer se u tabelama na mjestima koje govore o zaposlenim upotrebljavaju imenice koje opisuju zanimanja za muško i žensko, a navedeni nedostatak je vjerovatno uzrokovan duboko

ukorijenjenom predrasudom da je rodna ravnopravnost samo čisto prebrojavanje i ništa više od toga. Ne uzimaju se u obzir specifičnosti, razlike u potrebama, kao ni zakonska obaveza da se "...radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca"³⁹. Takođe smo, napredujući u pojedinim oblastima, napr. sada imamo sve veći broj zaposlenih žena, odmah ušli u novi set predrasuda pa određena zanimanja, kao recimo socijalnu i obrazovnu djelatnost, svrstavamo apriori u "ženska zanimanja", a posljedica toga je manje vrednovanje nekih poslova, što dovodi do dugoročnih posljedica, a jedna od njih je - razlika u zaradama.

Zato, poslije trećeg periodičnog Izvještaja Crne Gore, pred UN Komitetom za eliminaciju diskriminacije žena⁴⁰, "Komitet izražava zabrinutost zbog:

(a) „...niske stope zaposlenosti žena, nejednake podjele obaveza u domaćinstvu i porodici između muškaraca i žena koja negativno utiče na mogućnosti za zaposlenje žena, visoke nivoe horizontalne i vertikalne segregacije zanimanja i nizak stepen vrijednosti koji se pripisuje zanimanjima u kojima preovlađuju žene;

(b) uporni rodni jaz u zaradama, koji je 2023. godine iznosio 21% i koji se nesrazmjerno produbljuje kod većih zarada i sa godinama starosti, kao i rodni jaz od 12% u iznosima penzija.“

Isti je slučaj i sa ostakom predmetnog Izvještaja koji se odnosi na socijalnu zaštitu, u kojem su takođe podaci razvrstani po više pokazatelja, koji dokazuju ispunjavanje velikog broja postavljenih ciljeva i obaveza, ali su podaci razvrstani po polu nepostojeći ili su dati za samo mali broj kategorija.

Dakle, dat je prikaz porodica (nosioci prava), članova porodice obuhvaćenih pravom na MO i izdvojenih novčanih sredstava po mjesecima za izvještajnu godinu, kao i analiza ovog prava. Urađena je

³⁹ Zakon o rodnoj ravnopravnosti ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 046/07, "Službeni list Crne Gore", br. 073/10, 040/11, 035/15), član 3.

⁴⁰ Treći periodični izvještaj Crne Gore, 15.maja 2024.g.

i kratka analiza korisnika koji su u izvještajnoj godini prolazili postupak ocjene radne sposobnosti prema ishodu postupka.

Pri tome, podaci koji su dati razvrstani po polu su: podaci o strukturi djece u porodicama korisnika MO (po polu i uzrastu), zatim podaci o licima koja primaju ličnu invalidninu (starosna i polna struktura), struktura djece sa ličnom invalidninom po ostvarivanju prava na dječiji dodatak (uzrast i pol), kao i polna struktura lica smještenih u ustanove (domovi za stara lica i sl.).

Takođe je prikazana starosna i polna struktura korisnika DNJP na kraju izvještajnog perioda kao i struktura djece korisnika DNJP prema polu i dobnim grupama na osnovu ostvarivanja prava na DD, struktura djece korisnika DD prema polu i dobnim grupama, a tu su i naknade ženama po osnovu rođenja troje ili više djece.

Ove trendove koji se odnose na nepotpune ili nepostojeće podatke o polnoj strukturi je konstatovao i CEDAW Komitet UN⁴¹ u dijelu Prikupljanje i analiza podataka:

49. „Komitet je zabrinut zbog nepostojanja prikupljanja podataka razvrstanih po polu u mnogim oblastima od značaja za implementaciju Konvencije.

50. Komitet preporučuje da država ugovornica unaprijedi i ojača kapacitet za sistematsko prikupljanje statističkih podataka u svim oblastima od značaja za implementaciju Konvencije, razvrstanih po polu, starosti, invaliditetu, geografskoj lokaciji, socio-ekonomskom položaju i drugim relevantnim faktorima, kako bi se olakšalo kreiranje i implementacija prilagođenog i rodno odgovornog zakonodavstva, politika, programa i budžeta.“

Ovo je polje aktivnosti koje je neophodno urediti u narednom planskom periodu, i otkloniti nedostatke koji su bili mapirani i ranije, normiranjem oblasti prikupljanja rodno senzitivnih podataka po svim segmentima na lokalnom nivou.

⁴¹ Ibid

Međutim, ono što je dobra osnova je činjenica da je na državnom nivou usvojena Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2025. do 2028. godine s Akcionim planom za 2025. godinu, koja je jedan sveobuhvatan dokument koji teži da obezbijedi efikasan i efektivan sistem socijalne i dječje zaštite, mjere i programe koji prvenstveno imaju najveći pozitivni uticaj za korisnike/korisnice, uz konkretne mehanizame i planove finansiranja. Jačanje sistema u narednom periodu bi trebalo da utiče na smanjenje siromaštva i ranjivosti osjetljivih grupa kroz jačanje preventivne funkcije i pružanja podrške pojedincima/pojedinkama da prevaziđu prepreke ili nepovoljne okolnosti sa kojima mogu biti suočeni.

Ova Strategija se poziva i prihvata sve međunarodne relevantne dokumente, domaće zakonodavstvo i strategije, te pristupne uslove i ciljeve EU.

Za potrebe ovog LAPRR-a veoma je važno da se direktno prihvataju Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021–2025, kao i Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2025-2029, kao i Usklađenost s obavezama iz procesa pregovora s Evropskom unijom (EU), UN Ciljevi održivog razvoja do 2030. godine⁴² (koji podrazumijevaju svijet bez siromaštva, rodnu ravnopravnost i smanjenje nejednakosti, a poziva se između ostalog na CEDAW konvenciju, Revidiranu Evropsku socijalnu povelju (ECP, 2006), i sve strateške dokumente u Crnoj Gori koji se odnose na zaštitu od svih vidova diskriminacije i nejednakosti.

Ali kao što je i ranije istaknuto, ni jedan strateški dokument na državnom nivou, ma koliko bio kvalitetan, neće imati uspjeha i napraviti stvarne pomake ako ne zaživi na lokalnom nivou.

Zato je neophodno obezbijediti adekvatnije sprovođenje politika rodne ravnopravnosti u opštinama, jer ove politike treba da postanu dio života lokalne zajednice. To se odnosi recimo na prepoznavanje i vrednovanje neplaćene njege i rada u kući je problem sa kojim se suočava veliki dio naših sugrađana/ki, a pomoć kroz pružanje javnih usluga, infrastrukture i politike socijalne zaštite i promocija zajedničke odgovornosti u domaćinstvu i porodici u skladu s nacionalnim, ali

⁴² UN Ciljevi održivog razvoja do 2030. godine, <https://sdgs.un.org/goals>

i lokalnim potrebama, bi značila veliki napredak i rasterećenje za te porodice, a pogotovo pojedince/ke.

U ovom segmentu je, osim donošenja Odluke o prikupljanju statističkih podataka na sjednici SO Nikšić, potrebno prvenstveno odraditi obuku zaposlenih, a posebno rukovodećih kadrova na temu rodne ravnopravnosti, antidiskriminacije, rodnog budžetiranja i primjene zakonske infrastrukture, te obaveza po međunarodno prihvaćenim i ratifikovanim dokumentima, ali i prepoznavanja različitih potreba i prioriteta na lokalnom nivou, te korištenja postojećih kapaciteta.

Nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje

Nasilje nad ženama predstavlja jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava žena, i zato, iako je ovaj segment bio i dio prethodnih poglavlja, potrebno je posebno ga obraditi. Nasilje se javlja u više oblika, i to kao fizičko, psihičko i seksualno nasilje u porodici, a dešava se u međupartnerskim odnosima, nasilje na radnom mjestu, kolektivno nasilje i kao poseban oblik nasilja - trgovina ženama.

Zakonodavac je propisao zaštitne mjere koje se izriču radi sprečavanja i suzbijanja svih navedenih oblika nasilja, ali je od 2010 godine posebnim zakonom prvi put u Crnoj Gori posebno sankcionisano nasilje u porodici, i utvrđene mjere radi otklanjanja posljedica učinjenog nasilja i predviđeno preduzimanje mjera prevaspitavanja učinioca nasilja i otklanjanja okolnosti koje pogoduju ili podstiču vršenje ovog nasilja, uz niz podzakonskih i drugih akata za konkretno rješavanje kriznih situacija.

Međutim, zakonska regulativa i strateška opredjeljenja kao i politika javnog deklarisanja za principe antidiskriminacije i eliminisanja svih vrsta nasilja i stigmatizacije nad ženama, djecom, starijim osobama, osobama sa invaliditetom, RE populacijom bolesnim, izbjeglicama, ženama sa sela i drugim osjetljivim kategorijama, nije dovoljna da se postigne vidljiv napredak i da zažive principi ravnopravnosti.

Ovo iz razloga što je promjena svijesti dug i veoma težak proces pa je CEDAW Komitet Ujedinjenih nacija, razmatrajući Treći periodični izvještaj Crne Gore (15.maja 2024.g) konstatovao:

21. Komitet prepoznaje napredak koji je država ugovornica ostvarila u bavljenju rodnim stereotipima, između ostalog kroz usvajanje Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti za period 2021-2025. godine i Medijske strategije 2023-2027. godine. Sa interesovanjem konstatuje ukazivanje države ugovornice da žene zauzimaju polovinu najviših rukovodećih mjesta u medijima. Pa ipak, Komitet sa zabrinutošću konstatuje da:

a. patrijarhalni stavovi i s njima povezane rodne uloge i stereotipi ostaju duboko ukorijenjeni u društvu države ugovornice, što dovodi do opstajanja kulture rodne nejednakosti;

b. članci i slike u medijima još uvijek odražavaju rodne stereotipe i patrijarhalne stavove prema rodnim ulogama u društvu, novinari ne pokazuju dovoljno senzibiliteta prema pitanjima rodne ravnopravnosti, a medijski prostor koji se daje ženama je ograničen i fokusira se prvenstveno na tradicionalne ženske teme.⁴³

Rasprostranjenost nasilja nad ženama

Studija o nasilju nad ženama u Crnoj Gori koju je sproveo OEBS “Dobrobit i bezbjednost žena” iz 2019. godine (najsvežije relevantno istraživanje) pokazuje da:

- šest od deset žena obuhvaćenih istraživanjem smatra da je nasilje nad ženama često (62%), od kojih gotovo četvrtina (23%) smatra da je ono veoma često. Otprilike četvrtina njih (26%) lično poznaje nekoga u svojoj porodici, među prijateljima (26%) i u svom svom susjedstvu (24%) ko je izložen nasilju;

- jedna od pet žena (19%) kaže da je iskusila fizičko i/ili seksualno partnersko ili nepartnersko nasilje nakon svoje 15. godine;

- tri od deset žena (31%) kaže da su doživjele neki oblik fizičkog nasilja, od šamaranja do batina, od strane odrasle osobe, uglavnom roditelja, prije svoje 15. godine. To se obično ponavljalo. Na primjer,

⁴³ Komitet je razmatrao Treći periodični izvještaj Crne Gore (CEDAW/C/MNE/3) na 2063. i 2064. sastanku (vidjeti: CEDAW/C/SR.2063 i CEDAW/C/SR.2064), održanim 15. maja 2024. godine

dok je 4% žena reklo da ih je do njihove 15. godine jedanput ošamarila ili počupala odrasla osoba tako da ih je zaboljelo, 17% reklo je da se to događalo više puta;

- 15% žena koje su prethodno imale partnera iskusile su jedan ili više oblika tog tipa nasilja od bivšeg partnera, u poređenju sa 12% od aktuelnog partnera, a 9% od nekog drugog (nakon 15. godine);

- Čak i nakon najtežih incidenata fizičkog i/ili seksualnog nasilja, velika većina preživjelih nije obavijestila policiju. Ovo može biti u vezi s uvjerenjem, koje dijeli dvije od pet žena, da je nasilje u porodici „privatna stvar“ koja treba da ostane unutar porodice (bez obzira na promjene zakona, i različitih kampanja podizanja svijesti);

- više od jedne od dvadeset žena kaže da je doživjela proganjanje (nakon 15. godine);

- tri od deset žena doživjele su seksualno uznemiravanje (31%), dok njih 18% kaže da su doživjele seksualno uznemiravanje tokom 12 mjeseci prije istraživanja.

Nejednakost polova predstavlja i uzrok i posljedicu nasilja, za šta su krivi naslijeđeni i duboko ukorijenjeni stavovi i predrasude o odnosima među polovima po kojima je žrtva (žena) „kriva“ jer je „izazvala svađu“, treba da „trpi, jer je to i njena majka radila“, to je „unutrašnja stvar porodice“, ili to „su njihovi običaji“ i sl. Isto tako, nepravične norme proizvod su takvog stanja i još više produbljuju ovakve stavove u vezi s polovima, pa se žrtve rijetko, ili na žalost, prekasno obrate za pomoć. To je vidljivo i iz sljedeće ankete.

Jedna trećina anketiranih žena smatra da je Crna Gora društvo u kome se prioritet daje dječacima i muškarcima, i u kući i na poslu, naglašavajući upravo da su još uvijek prisutni stavovi gdje se, za izvršeno nasilje, krivi žrtva. Više od dvije petine žena koje su anketirane vjeruje da bi se većina njihovih prijatelja složila da „dobra žena treba da poštuje svog muža čak i kada se s njim ne slaže“ (43%), a 14% vjeruje da bi se njihovi prijatelji složili „da je ženina dužnost da ima seks sa svojim mužem“. Četvrtina se slaže da je nasilje nad ženama često isprovocirala sama žrtva.

Kvalitativno istraživanje otkrilo je da žene nemaju povjerenje u institucije poput policije po pitanju nasilja nad ženama i da će pomoć tražiti samo u slučaju ozbiljnog fizičkog ili seksualnog nasilja. Dalje, nedostatak dugoročne podrške, na primjer za stanovanje, u novcu, odnosno obezbjeđivanju ekonomske samostalnosti, znači da praktično nije moguće ostaviti partnera, što prijavu nasilja čini besmislenom i potencijalno opasnom.

Proganjanje kao najbrutalniji oblik psihološkog nasilja, iako je, u skladu sa Istanbulsom konvencijom, u Krivičnom zakonu Crne Gore prepoznato kao posebno krivično djelo od 2017, ipak broj osoba koje su njime pogođene i štete koje proizvodi, i dalje su velika nepoznanica.

Sa druge strane, žene koje su izložene proganjanju su u izuzetno visokom riziku od femicida. Obzirom da se radi o nasilju kojem su žene izložene u dužem vremenskom periodu ono ostavlja i brojne posljedice po fizičko i psihičko zdravlje žena žrtava proganjanja. Istraživanje SOS telefona Nikšić, kojim je bilo obuhvaćeno 58 žena žrtava proganjanja je pokazalo da polovina njih živi u stalnom strahu za život i bezbjednost. Trećina je imala posljedice po fizičko zdravlje navodeći da im se pojavila jedna ili više bolesti: psorijaza, bolest štitne žlijezde, gušenje, drhtanje ruku, srčan problemi, visok krvni pritisak, tumor. Posljedice po psihičko zdravlje su takođe bile česte: trećina je navela nesanicu i košmarne snove, četvrtina česte napade panike, petina anksioznost i depresiju. Najdrastičnija posljedica jeste to što je jedna od šest ispitanica navela da su zbog proganjanja kojem su bile izložene razmišljale o suicidu i/ili su ga pokušale. Kao isključivo odgovorne za svoje zdravstvene probleme prepoznale su progonitelje, odnosno navele su da je tijelo kroz ove bolesti odgovorilo na "užasnu traumu" koju su preživjele.

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici – iz ugla međunarodnog i nacionalnog pravnog okvira

Međunarodna pravna dokumenta koja državu i njene nacionalne i lokalne institucije obavezuju na preduzimanje mjera za prevenciju, zaštitu i procesuiranje u oblasti zaštite žena od nasilja i nasilja u porodici su mnogobrojna, i mada su navedena u uvodnom dijelu ovog dokumenta, ipak zbog isticanja težine problema, kao i potrebe

i obaveze da država obezbijedi adekvatnu zaštitu, ovdje se ponovo navode ti dokumenti uz date preporuke.

U skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), CEDAW Komitet u trećem periodičnom izvještaju za Crnu Goru iz juna 2024, u oblasti nasilja nad ženama pored ostalog navodi da su:

- prijavljene prepreke koje sprečavaju pristup pravdi žrtvama rodno zasnovanog nasilja, a u koje spadaju rodni stereotipi, stigmatizacija i blage kazne u slučajevima rodno zasnovanog nasilja nad ženama, naročito femicida i silovanja.

Komitet preporučuje da, pored ostalih i lokalne zajednice:

- sprovode javne edukativne i kampanje u cilju podizanja nivoa svijesti o kriminalnoj prirodi svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama;

Za oblast: trgovina ljudima i eksploataciju prostitucije:

- osnuje i na adekvatan način finansira specijalizovano sklonište za žrtve trgovine ljudima koje bi bilo pristupačno ženama i djevojčicama sa invaliditetom i obezbijedi da žrtve dobiju besplatnu pravnu pomoć, usluge tumača, adekvatnu medicinsku pomoć, psihosocijalno savjetovanje, finansijsku podršku, edukaciju, profesionalno osposobljavanje i mogućnosti za ostvarivanje prihoda.

Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) ima za cilj borbu protiv rodno zasnovanog nasilja i stvaranje bezbjednijeg svijeta za žene i djevojčice. Bavi se svim oblicima nasilja nad ženama, priznajući da nijedno društvo ne može zaista napredovati dok svi ne mogu da žive bez straha i nasilja. Sadrži 81 član i oslanja se na četiri ključne komponente – prevenciju, zaštitu, procesuiranje i koordinasani odgovor na problem nasilja nad ženama i porodičnog nasilja. Istanbulska konvencija, koju je Crna Gora ratifikovala, naročito potencira “dužnu pažnju” države, i sankcioniše takve propuste.

GREVIO preporuke iz novembra 2024. godine prepoznaju lokalne

uprave kao jedan od subjekata koji imaju obavezu:

- da izdvajaju više za specijalizovane usluge za žrtve nasilja;
- teme poput rodne ravnopravnosti, značaj pristanka u seksualnim odnosima, kao i problem nasilja nad ženama treba da budu uključene u školske programme;
- potrebno je unaprijediti saradnju između nadležnih institucija;
- finansijske podrške za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama, što uključuje i stabilno finansiranje nevladinih organizacija koje vode specijalizovane službe za žrtve”.

Nacionalni plan za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici 2023 – 2027g. za Crnu Goru, precizira:

Sve aktivnosti iz Nacionalnog plana mogu biti dio lokalnih planova za postizanje rodne ravnopravnosti, planova za unapređenje socijalne inkluzije i pružanja usluga socijalne i dječje zaštite, planova za unapređenje kvaliteta života OSI, Romkinja i Egipćanki ili bilo kog drugog relevantnog lokalnog streteškog dokumenta koji obuhvata oblast nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Lokalne uprave su kao jedan od subjekata, odgovorne za:

- Usvajanje lokalnih planova koji obuhvataju odgovarajuće mjere za sprečavanje i borbu protiv svih vidova rodno zasnovanog nasilja;
- Prikupljanje relevantnih statističkih podataka u redovnim vremenskim razmacima o slučajevima svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom kao i vođenje detaljne evidencije o svim abortusima i sterilizacijama žena sa invaliditetom u svim zdravstvenim ustanovama socijalne i dječje zaštite;
- Redovno i na svim nivoima, sprovođenje kampanja ili programa podizanja svijesti, uključujući i saradnju sa državnim

institucijama za ljudska prava i tijelima za rodnu ravnopravnost, civilnim društvom i nevladinim, posebno ženskim, organizacijama, a u cilju podizanja svijesti i razumijevanja šire javnosti različitih manifestacija svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom, njihovih posljedica po djecu i potrebe da se takvo nasilje spriječi.

- Obezbjedjivanje odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća/ skloništa u dovoljnom broju za siguran smještaj i proaktivnu pomoć žrtvama nasilja, posebno ženama i njihovoj djeci.

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, lokalne uprave su jedan od aktera prepoznatih u članu 11, ovog Zakona, gdje u kreiranju Plana pomoći žrtvi zajedno učestvuju centri za socijalni rad, policija, nevladine organizacije i stručnjaci koji se bave pitanjima porodice.

Dakle, potrebno je da kompletan tim učestvuje na utvrđivanju plana pomoći žrtvi i da se vrši stalna koordinacija aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom. Plan pomoći žrtvi posebno sadrži mjere koje je potrebno preduzeti u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita. Ako je žrtva dijete, plan pomoći žrtvi sadrži i mjere za zaštitu djeteta, u skladu sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi.

Kao primjer ovdje treba istaći podatke jedne od NVO koje se bave zaštitom od nasilja u porodici. Inače, podaci koje se bave ovom problematikom u Nikšiću, će biti prilog ovog LAPRR-a.

Statistički podaci NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić su:

- Na Nacionalnoj SOS liniji za žrtve nasilja u porodici 2023.g. je zaprimljeno 1089 poziva od strane osoba iz Nikšića, a 2024. 649 poziva;

- U SOS skloništu za žene i djecu sa iskustvom nasilja je 2023. godine bilo smješteno 23 osobe (10 žena i 13 djece), a 2024. godine 31 osoba (12 žena i 19 djece).

U cilju praćenja stanja na lokalnom nivou, kao i praćenja problematike

rodno zasnovanog nasilja Uprava policije OB Nikšić, dostavila je sljedeće podatke za 2024. godinu: Službenici/ce OB Nikšić su podnijeli 96 krivičnih prijava, iz člana 220 KZCG - nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici. Ukupno su registrovana 104 izvršioca/teljke krivičnih djela i to 89 izvršilaca muškog pola i 15 izvršilaca ženskog pola.

Ukupan broj žrtavaovog krivičnog djela je 117 žrtava, od čega je 41 lice muškog pola i 76 lica ženskog pola.

Službenici/ce OB Nikšić su Sudu za prekršaje podnijeli 200 prekršajnih prijava iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Registrovano je 166 izvršilaca/teljki prekršaja za nasilje u porodici, i to 114 izvršilaca muškog pola i 52 izvršiteljke ženskog pola.

Od strane Suda za prekršaje je izrečeno 48 zaštitnih mjera, i to:

- 11 mjera udaljenja iz stana
- 22 mjere zabrana približavanja
- 15 mjera zabrana uznemiravanja i uhođenja, a za čije praćenje izvršenje je nadležna policija.

Od strane Osnovnog suda u Nikšiću izrečeno je 13 zaštitnih mjera, za čije praćenje izvršenja je takođe zadužena policija.

U periodu od 01.01.2025.g., do 31.03.2025. g., ukupan broj podnijetih krivičnih prijava je 26 zbog počinjenog krivičnog djela iz člana 220 KZCG - nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici. Ukupan broj izvršilaca/teljki je 27, od čega je 24 izvršilaca muškog pola i 3 izvršiteljke ženskog pola. Ukupan broj žrtava je 33, od čega je 12 žrtava muškog pola i 21 žrtva ženskog pola.

Ukupan broj podnijetih prekršajnih prijava je 32 prekršajne prijave, zbog počinjenog prekršajnog djela iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici. Ukupan broj izvršilaca prekršaja je 29 izvršilaca/teljki, od čega su 16 izvršilaca muškog pola i 13 izvršiteljke ženskog pola. Ukupan broj žrtava je 22, od čega su 14 muškog pola i 7 ženskog pola.

Iz Uprave policije u Nikšiću navode da kontinuirano rade na

unapređivanju pravne zaštite žrtava na podizanju svijesti zajednice o važnosti prijavljivanja svih oblika nasilja, te apeluju da se prijave svi oblici nasilja u porodici i pozivaju na saradnju sa policijom i drugim relevantnim institucijama. U cilju smanjenja broja slučajeva porodičnog nasilja policijski/e službenici/cesa Referata za porodično nasilje aktivno sprovode preventivne radnje kod rizika od ponavljanja djela nasilja, u skladu sa svojim nadležnostima, i to:

- Mjere i aktivnosti definisane Planom zaštite i bezbjednosti žrtve nasilja u dogovoru sa voditeljem/kom slučaja Centra za socijalni rad;
- Nadzor nad mjerama zaštite izrečenim od strane Suda.

Kako se ističe u izvještaju ove institucije, primaran zadatak bi trebao biti saradnja sa lokalnom zajednicom i što većim brojem organizacija u cilju obezbjeđivanja dostupnog i efikasnog sistema prevencije i zaštite žrtava porodičnog nasilja, koje će rezultirati izgradnjom i očuvanjem povjerenja u državne institucije i organizacije. U okviru podrške i resursa koji su na raspolaganju žrtvama se nudi i imaju pravo na besplatnu psihosocijalnu i pravnu pomoć, zatim na socijalnu i medicinsku zaštitu i smještaj na sigurno mjesto gdje će im biti pružene sve vrste pomoći. Policijski/e službenici/ce su dužni/e da dodatno obavijeste CSR o prijavljenom nasilju u porodici, te da žrtvu upoznaju sa njenim pravima i pruže joj sve neophodne informacije i u pisanoj formi, kao i kontakte institucija i organizacija koje pružaju pomoć.

Ističe se, takođe da je bezbjednost žrtve prioritet u radu policije, a zaštita žrtve se osigurava tako što se onemogućava kontakt između nje i počinioca/teljke, odvojeno se vode razgovori sa njima, ukoliko postoje elementi krivičnog djela i sumnja da je sigurnost žrtve ugrožena, dolazi do privođenja počinioca/teljke, a žrtva se ne smije preispitivati vezano za njenu odluku da slučaj bude/ne bude procesuiran.

Umjesto zaključka u ovom dijelu najbolje je da se u Lokalnom akcionom planu za postizanje rodne ravnopravnosti nađe dio Zaključaka Cedaw Komiteta koji se odnose na preporuke i zahtjeve u vezi rodno zasnovanog nasilja koje se implementiraju i na lokalnom nivou:

Komitet preporučuje da država ugovornica:

(a) sprovede javne edukativne i kampanje u cilju podizanja nivoa svijesti o kriminalnoj prirodi svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama;

(c) obezbijedi, putem obavezne i kontinuirane obuke i jačanje kapaciteta sudija, tužilaca, policijskih službenika i drugih službenika organa za sprovođenje zakona, da se rodno zasnovano nasilje, uključujući seksualno nasilje nad ženama, djelotvorno istražuje i procesuiraju, da počinioci budu adekvatno kažnjeni i da se naloži za zaštitu djelotvorno izvršavaju i prate, uz postojanje sankcija u slučaju nepoštovanja, te da se programi za počiniocima razvijaju na osnovu kognitivno bihevioralnog pristupa i budu tijesnoj povezani sa bezbjednošću žrtava.

Rodno odgovorno budžetiranje

Pekinška platforma za akciju Ujedinjenih nacija iz 1995.g., pozvala je vlade zemalja članica na integraciju rodne perspektive u budžetske procese, dodatno istaknutih u Rezoluciji Ekonomskog i socijalnog savjeta Ujedinjenih nacija (ECOSOC) u julu 1998.g.

Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG) u junu 2015.g., zahtijevali su odgovarajuća sredstva i alate za praćenje budžetskih izdvajanja za ravnopravnost polova.

Indikator 5.C.1 SDG-a mjeri napore vlada da prate budžetska izdvajanja za rodnu ravnopravnost kroz ciklus upravljanja javnim finansijama i obavezuje da ta izdvajanja budu javno dostupna. Statistička komisija UN za praćenje napretka prema cilju 5C, poziva državu članicu da „usvoji i ojača zdrave politike i izvršno zakonodavstvo za podsticanje ravnopravnosti polova i osnaživanje žena i djevojačka na svim nivoima.”

Grupa država G20 je 2020. pozvala na veće ulaganje u budžete za rodnu ravnopravnost kako bi se obezbijedila fiskalne politike unapređuju rodnu ravnopravnost, posebno u oporavku od krize izazvane COVID-19. pa je 2022.g., ista grupa je ponovila:

„Efektno planiranje rodno osjetljivog budžeta zahtijeva ne samo snažan strateški okvir, sa ciljevima rodne ravnopravnosti i zakonodavnu podlogu, već i alate za realizaciju i podsticajno okruženje koje uključuje obuku i podatke razvrstane po polu.“

Rodno osjetljiva formulacija budžeta podrazumijeva uvođenje kriterijuma rodne ravnopravnosti kao kriterijuma koji treba da prožima ciljeve i sve planirane aktivnosti u okviru sektorskih politika.

Prilikom kreiranja i sprovođenja programa i programskih aktivnosti potrebno je dosljedno integrisati rodnu dimenziju u politike, odnosno preispitati:

- da li politike koje se sprovode imaju u vidu položaj žena i muškaraca u datoj oblasti;
- da li uzimaju u obzir njihove potrebe;
- kakav će uticaj njihovo sprovođenje imati na živote žena i muškaraca, kao i na živote posebnih grupa žena i muškaraca;
- da li poboljšavaju položaj žena, doprinose rodnoj ravnopravnosti i smanjuju postojeće neravnopravnosti.

Potrebno je takođe utvrditi da li politike koje se sprovode prepoznaju potrebe žena i muškaraca u oblasti kojom se bave, da li planirane mjere odgovaraju na te potrebe, da li su za rješavanje ovih problema izdvojena adekvatna sredstva, kako su sredstva raspoređena, te da li doprinose unapređivanju rodne ravnopravnosti.

Dakle, imajući u vidu potrebe ovog dokumenta može se reći – rodno odgovorno budžetiranje (ROB) je strategija koja se fokusira na integrisanje (uklapanje) rodno odgovorne perspektive u planiranje na lokalnom (opštinskom) nivou i budžetiranje. Cilj je da integriše (spoji) perspektivu o tome kako unaprijediti rodnu ravnopravnost, oslanjajući se na rodnu analizu u svakoj fazi planiranja, izvršavanja i izvještavanja budžeta. Zato, rodno odgovorno budžetiranje nije dodatni budžet/ dodatna sredstva, nego je to samo alat za bolje planiranje i budžetiranje.

Koja je korist od uvođenja ROB-a?

Rodno odgovorno budžetiranje (ROB) na lokalnom nivou donosi brojne koristi koje se ogledaju u poboljšanju dobrobiti, odnosno podizanju životnog standarda stanovnika lokalne zajednice, boljem razumijevanju rodne ravnopravnosti, efikasnijem upravljanju javnim finansijama, i u krajnjem, povećanju kvaliteta života svih građana i građanki.

Utemeljenje ROB na Ustavnom, zakonskom i strateškom okviru:

- Ustavom Crne Gore garantovana je rodna ravnopravnost na način da država jemči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti, član 18;
- Zakon o rodnoj ravnopravnosti ("Službeni list R.C. G.", br. 046/07, "Službeni list CG", br.073/10, 040/11, 035/15), član 3⁴⁴;
- Dosadašnja Nacionalna Strategija rodne ravnopravnosti Crne Gore 2021-2025. u okviru Operativnog cilja 1- Unaprijediti primjenu postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i izaštitu od diskriminacije po osnovu pola i roda definiše i mjeru 1.4: Edukovati članove/ce Komisije za sprovođenje, koordinaciju, praćenje i ocjenu uspješnosti politika rodne ravnopravnosti, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje.
- U Crnoj Gori se od 2020. godine uvode propisi koji predstavljaju početni korak u pravcu uvođenja rodno odgovornih lokalnih politika, uključujući i rodno odgovorno budžetiranje. Naime, Ministarstvo finansija je donijelo Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa organa lokalne samouprave⁴⁵ koje uključuje i rodnu dimenziju. U članu 2 se kaže da Analiza uticaja propisa obuhvata "definisanje problema odnosno ciljeva koji se predloženim propisom žele riješiti, identifikovanje i analiziranje opcija za

⁴⁴ "Državni organi, organi državne uprave i lokalne samouprave, javne ustanove, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlaštenja (u daljem tekstu: organi), kao i privredna društva, druga pravna lica i preduzetnici/ce dužni su da, radi postizanja rodne ravnopravnosti, u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka, kao i preduzimanja aktivnosti iz svoje nadležnosti ocjenjuju i vrednuju uticaj tih odluka i aktivnosti na položaj žena i muškaraca."

⁴⁵ Službeni list Crne Gore, br. 105/20 od 29.10.2020.

- rješavanje tih problema, procjenu fiskalnog uticaja, procjenu uticaja propisa na rodnu ravnopravnost, konsultacije zainteresovanih strana, monitoring i evaluaciju”. Kroz naredne članove se takođe kaže da se rodna ravnopravnost mora uzeti u obzir prilikom definisanja problema, ciljeva, kao i opcija za rješavanje problema.

Već je naglašeno da principi rodno odgovornog budžetiranja podrazumijevaju da se ne radi o posebnom novcu koji je izdvojen za žene, sa bilo kojim ciljem, naročito što se sredstva izdvojena za razvoj ženskog preduzetništva pogrešno doživljavaju kao rodno odgovorno budžetiranje.

Inicijalne analize budžeta opštine Nikšić pokazuju da nema podataka po polu o izdvajanju budžetskih sredstava. Rodno osjetljiva budžetska analiza u sektoru preduzetništva, poljoprivrede, ruralnog razvoja, lokalnih planova i programa podrške ženama, nevladinim organizacijama koje se bave orodnjavanjem javnih politika na lokalnom nivou u opštini Nikšić, pokazala je da nije na nivou očekivanog (nije na zadovoljavajućem nivou), s obzirom na postojeće institucionalne mehanizme, resurse, kapacitete i opredijeljena finansijska sredstva navedena budžetom opštine Nikšić⁴⁶.

Iz istraživanja NVO Mozaik, izdvajamo pitanje za Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo, kao i njihov odgovor⁴⁷:

“Da li Vam je bliska ideja kreiranja tima koji bi pomogao da budžet opštine Nikšić bude prepoznat kao rodno senzitivn?”

Odgovor:

“Shodno odgovoru pod tačkom 1.7, te činjenici da je Budžet

⁴⁶ Analiza o orodnjavanju politika i budžeta – programi podrške namijenjeni ženama, finansiranje iz lokalnog budžeta u opštini Nikšić u 2020, 2021. i 2022. godini – izrađeno u okviru Projekta: Zagovaranje za budžet po mjeri građana/ki u opštini Nikšić, odobren u okviru regionalnog programa Gender Budget Watchdog Network, NVO Ženska Alijansa za Razvoj

⁴⁷ Analiza rodne komponente budžeta Sekretarijata za finansije i Sekretarijata za prostorno planiranje i ekologiju u opštini Nikšić za 2023. godinu- izrađeno u okviru Projekta “PROBajmo zajedno oRODniti budžet”, odobren u okviru regionalnog programa Gender Budget Watchdog Network, NVO Mozaik

Opštine Nikšić i do sada prepoznat kao rodno senzitivna, kreiranje posebnog tima, pored zaposlenih u Sekretarijatu za finansije, razvoj i preduzetništvo, smatramo nepotrebnim.”

Ovim odgovorom je potvrđeno da kao prvo zaposleni u Sekretarijatu za finansije, razvoj i preduzetništvo ne razumiju šta je rodno odgovorno budžetiranje, ali da na žalost u potpunosti ne razumiju ni o čemu govore, jer trenutno se u CG još uvijek u opštinama primjenjuje linijsko budžetiranje, u toku je prelazak na programsko budžetiranje, kada će se tek otvoriti mogućnost za stvarno rodno odgovorno budžetiranje.

S druge strane zaposleni iz Sekretarijata za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje, odnosno Odjeljenja za informisanje i rodnu ravnopravnost, nijesu uopšte uključeni u izradu budžeta da bi barem do određene mjere dali doprinos njegovom orodnjavanju, i u ovim uslovima. I treća, možda najznačajnija činjenica je da ni jedana politika ili strategija u opštini Nikšić nije orodnjena, da se rodna ravnopravnost samo deklarativno pominje, da od 2017. nije usvojen LAPRR, pa je izjava da je budžet opštine Nikšić “prepoznat” kao rodno senzitivna nejasna.

PREPORUKE ZA MJERE/ AKTIVNOSTI:

1. Uspostavljanje institucionalnog okvira

1. Formiranje međusektorskog lokalnog tima za uvođenje ROB,
2. Donošenje odluke o rodnoj ravnopravnosti na nivou lokalne samouprave, koja sadrži i aktivnosti na uvođenju ROB (više opština u Crnoj Gori ima ovaj mehanizam),
3. Donošenje Odluke o obaveznom vođenju statistike razvrstane po polu,
4. Sistematizovati i budžetirati potpuno zasebnu poziciju za osobu zaduženu za rodnu ravnopravnost (izrada, praćenje i izvještavanje o LAP RR i drugi poslovi iz oblasti RR)

2. Integracija rodne perspektive u budžetski proces opštine Nikšić

1. Organizovanje minimalno tri obuke na temu rodne analize i rodni indikatora za zaposlene u lokalnoj upravi i korisnike budžeta,
2. Prikupljanje i analiza rodno razvrstanih podataka o

korisnicima budžetskih programa i usluga,

3. Priprema i usvajanje postepenog plana uvođenja ROB za narednu godinu,

4. Uključivanje posebnih poglavlja o rodnoj ravnopravnosti u budžetske dokumente i nacрте budžeta,

5. Priprema i objavljivanje rodno budžetskih izjava i izvještaja o izvršenju budžeta iz rodne perspektive,

6. Odabrati najmanje 5 oblasti u kojima će se uvesti principi ROB; na primjer:

- povećati broj osvijetljenih pješačkih i biciklističkih staza;
- povećati broj prigradskih autobuskih linija;
- povećati broj i osvijetliti autobuska stajališta;
- nabavka ginekološkog stola za žene koje koriste invalidska kolica;
- sa rodnog aspekta jačati otpornost na uticaj klimatskih promjena.

3. Praćenje uvođenja ROB

1. Praćenje i izvještavanje o realizaciji rodno odgovornih ciljeva i indikatora;

2. Procjena uspješnosti integracije rodne perspektive u sve faze budžetsko gprocessa.

Politika i odlučivanje

Opštinska uprava:

- Predsjednik/ca
- Potpredsjednici /e
- Glavni/a administrator/ka
- Služba predsjednika/ce opštine

Služba predsjednika/ce opštine ima _____ zaposlenih, od čega je _____m i _____ž.

U organima lokalne uprave, broj zaposlenih iznosi _____ od čega su _____žene.

R.b.	Funkcija	Ukupan broj	m.	ž.
1.	Predsjednik/ca opštine	1	1	/
2.	Potpredsjednici/e	2	2	/
3.	Glavni/a administrator/ka	1	1	

Tabela 5.

U lokalnoj upravi formirano je 8 sekretarijata i 7 službi čija pojedinačna struktura je sljedeća:

Red. broj	Naziv sekretarijata	Sekretar/ka
1.	Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	ž.
2.	Sekretarijat za uređenje prostora i zaštitu životne sredine	ž.
3.	Sekretarijat za lokalnu samoupravu	m.
4.	Sekretarijat za komunalne poslove i saobraćaj	m.
5.	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i soc. staranje	m.
6.	Sekretarijat za investicije i projekte	ž.
7.	Uprava lokalnih prihoda	ž.
8.	Agencija za projektovanje i planiranje	ž.
9.	Direkcija za imovinu	m.
10.	Služba glavnog/e gradskog arhitekte/kinje	m.
11.	Služba za zajedničke poslove	m.
12.	Služba zaštite i spašavanja	m.

13.	Komunalna policija	m.
14.	Služba za unutrašnju reviziju	ž.
15.	Služba komunalne inspekcije	m.
16.	Sekretari/ke mjesnih zajednica	m./ž.

Tabela 6.

Javna preduzeća

Javna preduzeća	Direktori/ke
Pozorište	M
JU Zahumlje	M
Turistička organizacija	M
RTV Nikšić	M
Vodovod	M
Komunalne djelatnosti	M
Sportski centar Nikšić	M
Vatrogasna služba	M
Muzej	Ž

Tabela 7. Učešće žena u vođenju javnih preduzeća

Skupština

R.b.	Funkcija	Ukupan broj	m	ž
1.	Predsjednik/ca Skupštine	1	/	1
2.	Potpredsjednik/a	1	1	/
3.	Sekretar/ka	1	/	1
4.	Odbornici/ce	41	26	15
			63,42%	36,58%

Tabela 8.

Skupštinska radna tijela

R.b.	Naziv skupštinskog radnog tijela	Ukupan broj	m	ž
1.	Odbor za međunarodnu i međuopštinsku saradnju	5	2	3
2.	Odbor za društvene djelatnosti	5	4	1
3.	Odbor za planiranje i uređenje prostora	5	3	2
4.	Odbor za finansije	5	5	/
5.	Odbor za izbor i imenovanja	5	5	/
6.	Odbor za statut i propise	5	1	4
7.	Savjet za ravnopravnost polova	5	1	4
8.	Savjet za davanje predloga naziva naselja, ulica i trgova	5	4	1
9.	Savjet za zaštitu životne sredine	5	1	4
10.	Savjet za prevenciju narkomanije	5	2	3
11.	Savjet za predstavke i pritužbe	5	4	1

Tabela 9.

Rezime

Podaci iz ove oblasti dosta su šturi, odnosno nepotpuni i neopravdano nepostojeći, odnosno ne može se objasniti njihov nedostatak. Zato oni objektivno ne govore mnogo o uticaju žena u politici i odlučivanju, niti mogu biti istinski pokazatelj aktivnosti i potrebnih promjena. Ako ne želimo da rodna ravnopravnost bude samo prebrojavanje muškaraca i žena bez stvarnog cilja, onda moramo prikupiti strateški važne

podatke i mjeriti ih upoređujući prethodno i sadašnje stanje, te zacrtane i željene ciljeve. Takođe, moramo priznati da stereotipi i predrasude i dalje egzistiraju u našem društvu, i da su duboko usađeni u naše odnose, što pokazuje i konstatacija iz prethodne NS RR: " ... u Crnoj Gori se stereotipi i predrasude još uvijek ne adresiraju dovoljno odlučno i snažno kroz sva tri sektora vlasti, što predstavlja drugi najvažniji uzrok rodne neravnopravnosti. On je u mnogim aspektima povezan sa prvim problemom: naime, neefikasno i neefektivno sprovođenje, koordinacija i nadzor nad sprovođenjem nacionalnih i međunarodnih politika rodne ravnopravnosti daje "vjetar u leđa" nastavljanju loših praksi diskriminacije. Na taj način javna svijest o rodnoj ravnopravnosti kao jednom od važnih "motora" za demokratizaciju i održivi razvoj ostaje na niskom nivou, što predstavlja kočnicu za napredak države i društva. CEDAW Komitet i ECRI kontinuirano ukazuju na potrebu da se u Crnoj Gori mora odlučnije raditi na smanjenju stereotipa i predrasuda o rodnim ulogama žena i muškaraca.

Iz ovih razloga je važno pratiti i Operativni cilj 1. Aktivnost 1.2 i 1.3 NSRR 2025-2029, kojim se projektuje unapređenje postojećeg normativnog okvira na sprovođenju politike rodne ravnopravnosti i zaštitu od diskriminacije po osnovu pola, roda i drugačijih rodnih identiteta, kroz promjenu zakonskih odredbi i uvođenje mjere koje imaju za cilj jačanje kapaciteta institucionalnih mehanizama za sprovođenje zakonskih odredbi kao i mjera koje treba da uspostave efikasnije i odgovornije orodnjavanje i bolju koordinaciju, nadzor nad sprovođenjem i izvještavanje, što bi omogućilo sistemsko orodnjavanje politika. Takođe, mjerama ove Strategije adresira se i potreba za intenzivnijim uključivanjem svih aktera u društvu u rješavanje problema vezanih za diskriminaciju po osnovu pola i roda i osnaživanja žena i osoba drugačijih polnih i rodnih identiteta.

Shodno navedenom, a osim zakonske regulative i obaveza iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti, te utvrđivanja stanja rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić, putem prikupljanja dostupnih podataka, koji su kao što je vidljivo trenutno nedovoljni, rad Radne grupe za izradu LAP RR za opštinu Nikšić, specifičan je po tome što je započeo nakon perioda skoro potpune stagnacije na sprovođenju aktivnosti koje su vezane za rodnu ravnopravnost. Naime, izborni procesi, organizacione promjene i "dodavanje" referata rodne ravnopravnosti uz druge poslove, prethodni

problemi izazvanim epidemijom Covid-a 19, doveli su do toga da za Plan koji je istekao 2017. godine, nema podataka o realizaciji, Skupština nije razmatrala njegovo izvršenje, a nije pravovremeno usvojen ni novi dokument. Ipak, napredak koji je ranije bio ostvaren u oblastima koje je tretirao prethodni LAPRR nije u potpunosti zaustavljen i izgubljen, i pokazao je samoodrživost u nekim segmentima, posebno u dijelu koji se odnosio na žensko preduzetništvo, a to je trend koji se održava u više opština u Crnoj Gori. Naime, opština Nikšić svake godine opredjeljuje značajna sredstva na tom planu, o čemu ima izgrađene jasne kriterijume. U predstojećem planskom periodu neophodno obezbijediti odgovorno i sveobuhvatno praćenje izvršavanja LAPRR-a i monitoring, godišnje izvještavanje Skupštine o izvršavanju postavljenih ciljeva, mjerenje napretka, te internu evaluaciju sredinom planskog perioda, a eksternu evaluaciju pred kraj njegovog trajanja.

Za potrebe izrade ovog Plana, kroz djelimičnu analizu drugih strateških dokumenata, vidljivo je da čak ni u krovnom aktu - Strategiji razvoja Opštine, nema dovoljno elemenata koji pokazuju poštovanje obaveze za orodnjavanje javnih politika, koju propisuje Zakon o rodnoj ravnopravnosti, takođe nije ispoštovan ni član 15 istog Zakona o obavezi razvrstavanja svih podataka po osnovu pola, nego je to učinjeno selektivno. Ovo govori u prilog činjenici, da ne postoji dovoljno poznavanja ukupne problematike rodne ravnopravnosti, ali da ipak postoji volja za promjenu stanja, a što je još važnije, da je u pojedinim oblastima i aktivnostima pokazana samoodrživost. Ove činjenice idu u prilog postavljenom zahtjevu za sistematizovanje posebnog radnog mjesta koordinatora/ke za rodnu ravnopravnost, jer se sadašnje stanje, pokazalo kao neodrživo.

Sve ovo samo govori u prilog činjenici da “institucionalni mehanizmi ili procesi koji olakšavaju decentralizovano planiranje, implementaciju i praćenje javnih politika u cilju uključivanja građana/ki, civilnog sektora i svih zainteresovanih strana”⁴⁸ moraju biti razvijeni na lokalnom nivou da bi nacionalna struktura bila efikasna i da bi se postiglo stvarno unapređenje rodne ravnopravnosti.

⁴⁸ Pekinška platforma za akciju

Zato je i Radna grupa formirana Rješenjem Predsjednika Opštine za potrebe izrade Lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić 2025-2028, smatrala da je neophodno unaprijediti javne politike na lokalnom nivou, pa je u tom cilju izvršen odabir oblasti za koje je ocijenjeno da su od interesa za postizanje većeg stepena rodne ravnopravnosti i predloženi strateški i operativni ciljevi koji će biti realizovani kroz odgovarajuće aktivnosti.

Takođe je izvršeno i usklađivanje predloženih mjera sa Nacionalnom strategijom rodne ravnopravnosti 2025-2029.

4. CILJEVI LOKALNOG AKCIONOG PLANA ZA POSTIZANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI U OPŠTINI NIKŠIĆ

Strateški cilj 1: Povećanje učešća žena u procesima odlučivanja u opštini Nikšić

Strateški cilj 2: Povećanje ekonomske nezavisnosti žena

Strateški cilj 3: Integrisati principe rodne ravnopravnosti u formalno i neformalno obrazovanje

Strateški cilj 4: Unaprijediti rodnu ravnopravnost u kulturi i medijima kroz eliminaciju stereotipa i podsticanje stvaralaštva žena

Strateški cilj 5: Sveobuhvatna zdravstvena zaštita muškaraca i žena na teritoriji opštine Nikšić

Strateški cilj 6: Smanjen nivo nasilja nad ženama i djecom

Strateški cilj 7: Uspostavljeni temelji za rodno senzitivno budžetiranje u opštini Nikšić

Strateški cilj 8: Praćenje i evaluacija LAP RR 2025–2028

5. OPERATIVNI PLAN

Oblast: Učešće žena u procesima donošenja odluka

Strateški cilj 1: Povećanje učešća žena u procesima odlučivanja u opštini Nikšić					
Indikator učinka: Procenat žena na rukovodećim, izbornim i imenovanim funkcijama u organima lokalne samouprave i lokalnim javnim institucijama					
Operativni cilj 1.1:	Unaprijeđene kompetence iz oblasti rodne ravnopravnosti i učešća žena na lokalnom nivou				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
1.1.1. Obuka za trenere i trenerice rodne ravnopravnosti iz redova zaposlenih u lokalnoj upravi, i odbornica/ka.	Broj obučениh trenera/ica; Postojanje ažurirane baze podataka.	-Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. -Služba za informisanje i poslove predsjednika opštine;	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava – Odjeljenje za RR, Odbornički klubovi, NVO, međunarodni partneri (UNDP, OSCE)	2025-2026	Opštinski budžet, međunarodni donatori
1.1.2.Organizacija treninga o rodnoj ravnopravnosti za zaposlene u lokalnoj upravi, odbornice/ke, članove/ice skupštinskih radnih tijela.	Broj organizovanih treninga; Broj učesnika/ca razvrstan po polu; Evaluacija učesnika/ca.	-Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. – Služba za informisanje i poslove predsjednika opštine	Uprava za kadrove, NVO, eksperti/kinje za RR,	2026-2027	Budžet opštine; Vlada CG; Projekti međunarodnih organizacija ...
Operativni cilj 1.2:	Unaprijeđen normativni okvir lokalne uprave, skupštine i skupštinskih tijela, odredbama koji se odnose na zaštitu od mobinga i rodne diskriminacije				
1.2.1. Obuka o zaštiti od zlostavljanja na radu, pokretanje inicijativa za donošenje odgovarajućeg Pravilnika i inicijative za unapređenje postojećeg Etičkog kodeksa	- Usvojen Pravilnik o zaštiti od zlostavljanja na radu; - Ažuriran Etički kodeks; - Objavljeni dokumenti na sajtu Opštine.	-Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., Skupština opštine, Sek. za lok.samoupravu	Ministarstvo javne uprave, Uprava za kadrove, Savjet za RR, NVO	2026	Budžet Opštine, Projekti...

Operativni cilj 1.3:	Obezbjedivanje funkcionisanja mjesnih zajednica po mjeri žena i muškaraca				
1.3.1. Orga- nizovanje radionica na temu pripreme i iniciranja usvajanja Odluke o obavezujućoj kvoti za učešće žena u savjeti- ma mjesnih zajednica	-Odluka donesena i objavljena; -% žena u Savjetima MZ, medijska praćenost	-Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st.; -Sekretarijat za lokalnu samoupravu; -Skupština opštine.	-Mjesne zajednice, - Savjet za RR, NVO	2025 ili 2026	Budžet opštine, UNDP/OSCE Projekti.
1.3.2. Organizovanje radionica za žene iz mjesnih zajednica na teme rodne ravnopravnosti i integriranja rodne perspektive u lokalne politike i programe	-Broj radionica; -Broj učesnica; - Integrisane perspektive rodne ravnopravnosti u politike i programe MZ, Više žena u organima MZ	-Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., -Sekretarijat za lokalnu samoupravu	MZ, Savjet za RR, NVO	2025–2026	Budžet opštine, donatori
Operativni cilj 1.4:	Povećana upotreba rodno senzitivnog jezika				
1.4.1. Kampanja o zakonskoj obavezi lokalnih organa i medija da koriste rodno senzitivni jezik	-Broj kampanja i broj dana; -Broj lokalnih organa/ institucija i medija koji koriste rodno senzitivni jezik, Broj medijskih objava o pozitivnim primjerima upotrebe rodno senzitivnog jezika	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. -Služba za saradnju, poslove predsjednika i informisanje	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Mediji, NVO	2025–2028	Budžet opštine, ministarstva, donatori
Operativni cilj 1.5:	Povećana upotreba rodno senzitivnog jezika				
1.5.1. Radionice o važnosti djelovanja žena u političkom životu	-Broj radionica; - broj učesnica; -broj medijskih objava.	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. Savjet za RR,	Političke partije, NVO	Kontinuirano, od 2025.	Budžet opštine, donatori

1.5.2. Radionice sa mladom ženskom punoljetnom populacijom o važnosti uključivanja žena u politički život, promovisanje politike kao nadstranačke djelatnosti	- Broj radionica; - broj učesnica do 30g.; - broj medijskih objava, podkasta, blogova,....	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje, Savjet za RR	Podmladak političkih partija, Studentske organizacije , NVO...	2025–2028	Budžet opštine, međunarodni projekti
1.5.3. Info sesije za promovisanje udruživanja žena i zajedničko djelovanje	-Broj radionica; -Broj učesnica; - Integrisane perspektive rodne ravnopravnosti u politike i programe MZ, Više žena u organima MZ	-Broj info sesija; -Broj aktivnih grupa/mreža	Ženske NVO, mediji, Mreže NVO-a.	2026–2028	Budžet opštine, nacionalni grantovi, IPA projekti, donatori.

Oblast: Zapošljavanje i ekonomska ravnopravnost

Strateški cilj 2: Povećanje ekonomske nezavisnosti žena					
Indikator učinka: Povećan procenat radno aktivnih žena u opštini Nikšić (mjeren kroz statističke podatke o zaposlenosti, samozapošljavanju i učešću žena u formalnoj					
Operativni cilj 2.1:	Povećana zapošljivost žena, naročito iz osjetljivih kategorija				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
2.1.1. Info događaji za podsticanje uključivanja osjetljivih kategorija žena u mjere aktivne politike zapošljavanja	-Broj uključenih žena iz ranjivih grupa - Broj primijenjenih mjera aktivne politike zapošljavanja	-- Sekretarijat za kulturu sport, mlade i socijalno staranje -ZZZCG-Biro rada Nikšić	Poslodavci, Centar za socijalni rad, NVO	2025-2027	Nacionalni programi, budžet opštine, međunarodni fondovi

(motivacionih) radionica, obuka, seminara	edukativnih događaja - Broj učesnica, -Broj izvještaja u sredstvima informisanja, - Primjeri dobre prakse na lokalnom nivou i iz regiona objavljeni u medijima	mlade i socijalno staranje, -Zavod za zapošljavanje- Biro rada Nikšić	Tehnopolis, NVO.		programi EU, donatori
2.1.3. Okrugli stolovi i drugi događaji u cilju informisanja i motivacije poslodavaca da zaposle lica iz osjetljivih i ranjivih grupa	- Broj događaja, - broj poslodavaca uključenih u program; - Broj zaposlenih žena iz ciljnih grupa.	-Sekretarijat za kulturu sport, mlade i socijalno staranje -ZZZCG- Biro rada Nikšić, -Sekretarijat finansije, razvoj i preduzetništvo	Poslodavci, biznis udruženja, NVO.	2025-2027	Budžet opštine, donatorski programi
2.1.4. Informisanje i priprema za apliciranje na programe mikrofinasiranja i grantove za pokretanje biznisa za osjetljive grupe žena	-broj održanih sesija, -Broj učesnica, -Broj odobrenih grantova; - Broj osnovanih ženskih biznisa	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. -Zavod za zapošljavanje- Biro rada Nikšić	Ministarstvo za ekonomiju, -Investiciono-razvojni fond, mikro kreditne institucije, Tehnopolis, NVO	2026-2028	Budžet opštine donatori, IRF
2.1.5. Programi stručnog osposobljavanja	- Broj žena uključenih u stručna osposobljavanja; - Broj sertifikata (izdatih) -Broj objavljenih primjera dobre prakse	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. -Zavod za zapošljavanje- Biro rada Nikšić	Škole, obrazovni centri, NVO, licencirani izvođači	2026-2028	Budžet, EU fondovi, programi obuke
Operativni cilj 2.2:	Unaprijeđene mogućnosti za samozapošljavanje i razvoj ženskog preduzetništva				
2.2.1. Analiza efikasnosti do sada dodijeljenih bespovratnih	-Broj sprovedenih analiza / evaluacija; - Broj	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Sekretarijat za finansije,	-NVO sektor (posebno organizacije koje se bave ženskim	2025-2026.	Budžet opštine, donatori

sredstava za podršku ženskom preduzetništvu	obuhvaćenih korisnica u analizi (anketiranih, intervjuisanih itd.); -Procenat korisnica koje su ostvarile poslovni rast uz podršku sredstava; - Broj preporuka definisanih za unapređenje programa; - Postojanje javno objavljenog izvještaja sa zaključcima analize.	razvoj i preduzetništvo	preduzetništvom); -Ekonomski eksperti/kinje.		
2.2.2. Okrugli sto na temu iniciranja rasprave u lokalnom parlamentu za donošenje odluke o povećanju iznosa bespovratnih sredstava za	- Broj učesnika/ca, - Povećan Budžet ukupno opredijeljen za žensko preduzetništvo; - Procenat povećanja sredstava u odnosu na prethodni period; - Izrađen Nacrtna odluka o povećanju sredstava; -Donijeta Odluka o povećanju sredstava;	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	Odbornici/ce SO Nikšić, Savjet za rodnu ravnopravnost, NVOi udruženja žena preduzetnica, -Ekonomski eksperti/kinje. -Biznis inkubatori/	2026 -2027.	Budžet opštine
2.1.3. Okrugli stolovi i drugi događaji u cilju informisanja i motivacije poslodavaca da zaposle lica iz osjetljivih i ranjivih grupa	- Broj događaja, - broj poslodavaca uključenih u program; - Broj zaposlenih žena iz ciljnih grupa.	-Sekretarijat za kulturu sport, mlade i socijalno staranje -ZZZCG- Biro rada Nikšić, -Sekretarijat finansije,razvoj i preduzetništvo	Poslodavci, biznis udruženja, NVO.	2025-2027.	Budžet opštine, donatorski programi

2.1.4. Informisanje i priprema za apliciranje na programe mikrofinasiranja i grantove za pokretanje biznisa za osjetljive grupe žena podršku ženskom preduzetništvu	-broj održanih sesija, -Broj učesnica, -Broj odobrenih grantova; - Broj osnovanih ženskih biznisa	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. -Zavod za zapošljavanje-Biro rada Nikšić	Ministarstvo za ekonomiju, - Investiciono-ra zvojni fond, mikrokreditne institucije, Tehnopolis, NVO (IPC Tehnopolis)	2026-2028	Budžet opštine donatori, IRF
2.1.5. Programi stručnog osposobljavanja	- Broj žena uključenih u stručna osposobljavanja; - Broj sertifikata (izdatih) -Broj objavljenih primjera dobre prakse	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. -Zavod za zapošljavanje-Biro rada Nikšić	Škole, obrazovni centri, NVO, licencirani izvođači	2026-2028	Budžet, EU fondovi, programi obuke
Operativni cilj 2.2:	Unaprijeđene mogućnosti za samozapošljavanje i razvoj ženskog preduzetništva				
2.2.1. Analiza efikasnosti do sada dodijeljenih bespovratnih sredstava za podršku ženskom preduzetništvu	-Broj sprovedenih analiza / evaluacija; - Broj obuhvaćenih korisnica u analizi (anketiranih, intervjuisanih itd.); -Procenat korisnica koje su ostvarile poslovni rast uz podršku sredstava; - Broj preporuka definisanih za unapređenje programa; - Postojanje javno objavljenog izvještaja sa zaključcima analize.	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	-NVO sektor (posebno organizacije koje se bave ženskim preduzetništvom); -Ekonomski eksperti/kinje.	2025-2026.	Budžet opštine, donatori

2.2.2. Okrugli sto na temu iniciranja rasprave u lokalnom parlamentu za donošenje odluke o povećanju iznosa bespovratnih sredstava za podršku ženskom preduzetništvu	- Broj učesnika/ca, - Povećan Budžet ukupno opredijeljen za žensko preduzetništvo; - Procenat povećanja sredstava u odnosu na prethodni period; - Izrađen Nacrt odluke o povećanju sredstava; --Donijeta Odluka o povećanju sredstava;	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	Odbornici/ce SO Nikšić, Savjet za rodnu ravnopravnost, NVOi udruženja žena preduzetnica, -Ekonomski eksperti/kinje. -Biznis inkubatori/ (IPC Tehnopolis)	2026 -2027.	Budžet opštine
2.2.3. Razvoj programa mentorstva za pokrenute ženske biznise	-Postojanje razvijenog i usvojenog mentorskog programa; -Broj žena uključenih u mentorski program; -Broj mentora /ki angažovanih u programu; - Broj održanih mentorskih sesija / sastanaka.	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	-Privredna komora , Unija poslodavaca Crne Gore -NVO i udruženja žena preduzetnica - Iskusne preduzetnice iz Nikšića (kao mentorke) -Biznis inkubatori / (IPC Tehnopolis)	2026-2027.	Budžet, EU i međunarodni fondovi, donatori
2.2.4. Obuke za pisanje biznis planova i projekata	-Broj održanih obuka; - Broj žena koje su prošle obuku; -Broj razvijenih biznis planova/projekata tokom ili nakon obuke; - Broj žena koje su nakon obuke aplicirale za podršku (grantove, kredite itd.).	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo -ZZZCG-Biro rada Nikšić; - IPC Tehnopolis	NVO i udruženja žena preduzetnica	2025-2027.	Nacionalni programi (programi obuke), budžet opštine, međunarodni fondovi
Operativni cilj 2.3:	Ravnopravan pristup ekonomskim resursima i jednake mogućnosti za žene i muškarce				

2.3.1. Edukativne radionice o finansijskoj pismenosti i poslovnim vještinama	Broj održanih radionica; - Broj žena koje su prošle obuke; ...	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - ZZZCG- Biro rada Nikšić,	IPC Tehnopolis, NVO	2025-2027.	Medjunarodni donatori i EU fondovi, Budžet opštine
2.3.2. Edukativne radionice i terenske aktivnosti u ruralnim zajednicama	Broj održanih radionica; -Broj terenskih aktivnosti; Broj žena koje su učestvovala; Broj medijskih priloga, blogova...i sl.	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., Savjetodavne službe Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Projekat GORA, -NVO sektor (posebno organizacije koje se bave ženskim preduzetništvom);	2026-2027	Medjunarodni donatori i EU fondovi, Budžet opština

Oblast: Obrazovanje

Strateški cilj 1: Integrirati principe rodne ravnopravnosti u formalno i neformalno obrazovanje					
Indikator učinka: Broj realizovanih programa i aktivnosti iz oblasti rodne ravnopravnosti u obrazovnim (i vaspitno – obrazovnim) ustanovama i kroz neformalno obrazovanje					
Operativni cilj 3.1:	Unaprijediti znanja i kapacitete nastavnog i stručnog kadra o rodnoj ravnopravnosti				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
3.1.1.Organizacija radionica za nastavno i osoblje stručnih službi o rodnoj ravnopravnosti	- Broj realizovanih obuka i broj obučanih nastavnika/ca, vaspitača/ca i stručnih saradnika/ca, - Broj nastavnih ili vaspitno obrazovnih sadržaja u koje su uvršteni rodno senzitivni elementi	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje; - Zavod za školstvo;	Škole, NVO	2025–2028	Budžet opštine, donatori
Operativni cilj 3.2:	Povećati dostupnost i kvalitet obrazovnih sadržaja iz oblasti rodne ravnopravnosti za djecu i mlade u formalnom i neformalnom obrazovanju				
3.2.1.Saradnja	- Broj	- Sekretarijat za	- Škole, NVO,	2025–2028	Budžet opštine,

sa omladinskim i nevladinim organizacijama na programima osnaživanja djece i mladih iz oblasti rodne ravnopravnosti i razvijanja novih sadržaja interesantnih ovoj grupaciji	realizovanih zajedničkih programa i broj učesnika/ca; - broj predloženih i kreiranih novih sadržaja iz oblasti rodne ravnopravnosti prilagođen mlađem uzrastu	kulturu mlade, sport i socijalno staranje	Klub volontera OOCK Nikšić, omladinski klubovi		međunarodni i donatorski fondovi
3.2.2. Organizacija radionica i vannastavnih aktivnosti o rodnoj ravnopravnosti u školama	- Broj škola koje realizuju radionice/ vannastavne aktivnosti; - Broj učesnika/ca	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje; - Škole	NVO, omladinski klubovi, Klub volontera	2025-2028	Budžet, međunarodni i donatorski fondovi
3.2.3. Kreiranje i distribucija edukativnog materijala za djecu i mlade	- Broj kreiranih distribuiranih materijala;	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje; - Škole	NVO	2025–2028	Budžet opštine, Budžet CG, donatori
Operativni cilj 3.2:	Povećati dostupnost i kvalitet obrazovnih sadržaja iz oblasti rodne ravnopravnosti za djecu i mlade u formalnom i neformalnom obrazovanju				
3.3.1. Organizacija radionica i školskih sekcija za / (sa)djevojčicama u osnovnim i srednjim školama iz oblasti programiranja, robotike i nauke	- Broj realizovanih radionica; - broj uključenih djevojčica/ djevojaka; - broj formiranih sekcija	Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje; - Škole; - IPC Tehnopolis	NVO, Univerzitet CG-PMF, IT sektor	2025-2028	Budžet opštine, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, međunarodni donatori (UNICEF, UNDP, EU projekti)
3.3.2. Promotivne kampanje i javne tribine/ i drugi događaji o mogućnostima za djevojčice/ djevojke u STEM oblastima	- Broj kampanja/ tribina/ događaja - Broj učesnika/ca - Broj objavljenih izvještaja u sredstvima	Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje; -IPC Tehnopolis;	Škole, Univerzitet CG-PMF, RTVVK/mediji, NVO, IT sektor	2025-2028	Budžet opštine, Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija, međunarodni donatori

	informisanja.				
--	---------------	--	--	--	--

Oblast: Kultura i mediji

Strateški cilj 4: Unaprijediti rodnu ravnopravnost u kulturi i medijima kroz eliminaciju stereotipa i podsticanje stvaralaštva žena					
Indikator učinka: Broj realizovanih programa, inicijativa ili aktivnosti u oblasti kulture i medija koje promovišu rodnu ravnopravnost i eliminišu rodne stereotipe.					
Operativni cilj 4.1:	Podstaci stvaralaštvo žena i obezbijediti ravnopravnu zastupljenost u kulturnim programima i upravljačkim strukturama kulturnih ustanova u Nikšiću				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
4.1.1.Organi-zacija festivala/ manifestacija/ izložbi posvećenih stvaralaštvu žena u kulturi	-Broj realizovanih događaja; - Broj učesnica/ umjetnica, - Broj objavljenih izvještaja u medijima	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje, JU Zahumlje, JU Nikšićko pozorište	NVO iz oblasti kulture, umjetničke grupe, mediji	2028.	Budžet opštine, Ministarstvo kulture, međunarodni i drugi donatori
4.1.2.Okrugli sto na temu inicijative za uvođenje rodno senzitivnih kriterijuma pri izboru rukovodstava kulturnih ustanova i programskih savjeta	- Postojanje i broj usvojenih kriterijuma/ pravila, Utvrđen način vođenja rodno razvrstane evidencije/ podataka o sastavu rukovodstva ustanova kulture i njihovih programskih savjeta	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje - Savjet za RR	- NVO iz oblasti kulture - umjetničke grupe - mediji	2025	-
4.1.3. Podrška projektima i inicijativama žena u kulturi kroz javne konkurse	- Broj podržanih projekata i inicijativa koje vode žene u kulturi; - Iznos sredstava/ procenat +/-u odnosu na	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje	NVO, umjetničke grupe, nezavisne umjetnici/e	2025-2028	Budžet opštine, Ministarstvo kulture, međunarodni projekti

	prethodni period				
Operativni cilj 4.2:	Razviti odgovorno i etičko izvještavanje lokalnih medija koje poštuje principe rodne ravnopravnosti i doprinosi prevenciji stereotipa i nasilja nad ženama				
4.2.1. Organizovanje obuka novinara/ki i urednika/ca lokalnih medija o rodno odgovornom izvještavanju	- Broj realizovanih obuka i - broj obučениh novinara/ki i urednika/ca, - analiza izvještavanja	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje - lokalni mediji	Ministarstvo kulture i medija, NVO, udruženja novinara/ki	2025–2028	Budžet opštine, međunarodni projekti
4.2.2. Organizovanje javnih kampanja i emisija u lokalnim medijima o rodnoj ravnopravnosti i prevenciji nasilja nad ženama	- Broj realizovanih kampanja/ emisija - Procijenjeni broj građana/ki obuhvaćenih emitovanjem	Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje , - RTV NK	NVO, lokalni mediji	2025–2028	Budžet opštine, međunarodni projekti

Oblast: Zdravstvena zaštita

Strateški cilj 5: Sveobuhvatna zdravstvena zaštita muškaraca i žena na teritoriji opštine Nikšić					
Indikator učinka: Povećan procenat žena i muškaraca koji koriste preventivne i kurativne zdravstvene usluge u javnim zdravstvenim ustanovama u Nikšiću, mjereno godišnjim podacima					
Operativni cilj 5.1:	Povećan stepen zdravstvene kulture (informisanost, stavovi i navike) stanovništva				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
5.1.1. Kampanje i edukacije o važnosti zdravstvene kulture i preventivnih pregleda	- Broj kampanja i edukacija; - Broj učesnika/ca (po polu); - Promjena nivoa znanja i stavova; - Broj distribuiranih materijala	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., Dom zdravlja Nikšić, OOCK Nikšić	Institut za javno zdravlje, NVO, mediji	2 puta godišnje, 2025–2028	Budžet opštine, Ministarstvo zdravlja, donatori
Operativni cilj 5.2:	Povećan broj preventivnih pregleda				

5.2.1. Organizovanje preventivnih aktivnosti za oboljenja koja su karakteristična za muškarce i žene (npr. Urološki pregledi za muškarce, ginekološki, endokrinološki...)	- Broj organizovanih preventivnih pregleda godišnje; - Broj muškaraca i žena koji/e su obavili/e preglede; - % + - u odnosu na prethodne godine; - broj ustanova uključenih u aktivnosti.	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. Dom zdravlja Nikšić	Bolnica/e, NVO Institut za javno zdravlje, mediji	Kvartalno, 2025–2028	Budžet opštine, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
Operativni cilj 5.3:	Ojačani servisi podrške				
5.3.1. Promocija i unaprijeđenje rada Savjetovališta za trudnice	- Broj trudnica korisnica; - broj sesija; - zadovoljstvo korisnica.	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Dom zdravlja Nikšić	Ginekološke ordinacije, patronažna služba, NVO, mediji	Kontinuirano od 2025.	Budžet DZ, Ministarstvo zdravlja, donacije
5.3.2. Promocija i unaprijeđenje rada Savjetovališta za roditelje	- Broj sesija; - broj roditelja; - zadovoljstvo korisnika/ca	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Centar za socijalni rad / DZ	NVO, mediji	Kontinuirano od 2025.	Budžet opštine
5.3.3. Unapređenje informisanosti mladih o Savjetovalištima za mlade	- Broj (dana) kampanja; - Broj medijskih objava; - broj mladih korisnika/ca	Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti Nikšić, Centar za socijalni rad.	Škole, omladinske NVO, OOCK Nikšić, mediji	Dva puta godišnje 2025-2028.	Budžet opštine, Ministarstvo prosvjete, donatori
5.3.4. Unapređenje sistema elektronske registracije i telefonskog zakazivanja	- Funkcionalan sistem; - broj korisnika /ca; - broj poziva (zakazivanja)	- Dom zdravlja Nikšić / Ministarstvo zdravlja, - Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st.	IT sector, NVO	Kontinuirano 2025–2028	Ministarstvo zdravlja, nacionalni ili lokalni budžet
5.3.5. Unapređenje servisa i opreme za osjetljive grupe žena (žene)	- Pristupačnost ustanova; - broj servisa; - broj korisnica; - vrsta opreme.	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Dom zdravlja Nikšić/	OOCK Nikšić, NVO	Kontinuirano 2025–2028	Budžet opštine, IPA fondovi, UN agencije, donatori

sa invaliditetom, osobe bez zdravstvenog		Ministarstvo zdravlja			
5.3.6. Promocija servisa podrške za mentalno zdravlje kod dječaka i muškaraca osiguranja itd.)	- Broj kampanja - broj medijskih promocija; - broj korisnika;	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Dom zdravlja Nikšić – Psihološko savjetovalište, OOCK Nikšić	Škole, sportski klubovi, mediji, NVO	Min. 1 godišnje, 2025–2028	Budžet opštine, Ministarstvo zdravlja, UNICEF/ UNFPA
Operativni cilj 5.4:	Obezbijeđeno poštovanje prava na privatnost, naročito pacijentkinja				
5.4.1. Informativne aktivnosti i kampanje	- Broj sprovedenih kampanja; - Broj informisanih građana/ki; - Broj anketiranih korisnika/ca o zadovoljstvu kvalitetom zdravstvenih usluga.	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st; - Dom zdravlja Nikšić	Ministarstvo zdravlja, NVO, mediji	Jednom godišnje, 2025–2028	Budžet, donatorska sredstva, podrška međunarodnih organizacija
5.4.2. Postavljanje info tabli o uspostavljenim servisima u zdravstvenim ustanovama	- Broj postavljenih tabli; informisanost korisnica o pravima; - Dostupnost informacija o privatnosti.	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Dom zdravlja Nikšić	Ministarstvo zdravlja, NVO	Do kraja 2026.	Budžet opštine, Ministarstvo zdravlja

Oblast: Zaštita od rodno zasnovanog nasilja

Strateški cilj 6: Smanjen nivo nasilja nad ženama i djecom					
Indikator učinka: Povećan procenat procesuiranih slučajeva rodno zasnovanog nasilja u odnosu na broj prijava.					
Operativni cilj 6.1:	Povećati broj i kapacitete postojećih servisa i usluga za podršku žrtvama nasilja i uspostavljanje novih servisa i usluga				
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
6.1.1. Promocija	Broj	- Sekretarijat	NVO, mediji,	2025–2028	Budžet

postojećih servisa za podršku	realizovanih promotivnih kampanja/broj informisanih građana/ki	za kult.sport, mlade i soc.st. - Centar za socijalni rad	škole, OOCK Nikšić, zdravstvene ustanove		opštine, donatori
6.1.2. Unapređenje psihoterapijskih i savjetodavnih usluga, pravna pomoć i osnaživanje žena žrtava rodno zasnovanog nasilja	Broj korisnica uključenih u usluge/broj pruženih usluga - Procenat korisnica koje izražavaju zadovoljstvo pruženom/im uslugom/ama (Ili prosječna ocjena zadovoljstva korisnica/ka)	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Centar za socijalni rad - Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć - Zdravstvene ustanove	NVO, Ministarstvo zdravlja, OOCK Nikšić	2025–2028	Budžet sredstva, donatori
Operativni cilj 6.2:	Unaprijeđeni kapaciteti stručnih radnika/ca uključenih u zaštitu od rodno zasnovanog nasilja				
6.2.1. Organizovanje obuka za stručne radnike/ce	- Broj obučениh stručnjaka/kinja - Broj organizovanih obuka	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Centar za socijalni rad	Policija, Dom zdravlja, NVO	2025.–2028.	Budžet sredstva, donatori
6.2.2. Unapređenje standardnih operativnih procedura (SOP) u radu sa žrtvama	Usvojene i primijenjene SOP procedure	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje - Centar za socijalni rad	Policija, tužilaštvo, NVO koje se bave zaštitom od rodno zasnovanog nasilja nad ženama i djecom	2025-2028	Budžet sredstva, donatori
Operativni cilj 6.3:	Unaprijeđena socijalna zaštita žrtava rodno zasnovanog nasilja				
6.3.1. Povećati i ubrzati dobijanje novčanih sredstava za žrtve nasilja	- Prosječno vrijeme obrade zahtjeva; - Broj korisnica koje su dobile sredstva; - % povećanja iznosa	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Centar za socijalni rad - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	NVO, Savjet za RR	2025-2028	Budžet opštine,
6.3.2. Obezbjedivanje privremenog stanovanja i	- Broj korisnica kojima je obezbijedeno	Sekretarijat za kulturu mlade sport i socijalno staranje,	NVO sektor, OOCK, Dom zdravlja Nikšić, policija,	2025-2028	Budžet opštine, Ministarstvo rada i

pristupa drugim socijalnim uslugama za žrtve rodno zasnovanog nasilja	privremeno stanovanje i korišćenje drugih socijalnih	- Centar za socijalni rad	obrazovne ustanove (za djecu korisnica)		socijalnog staranja, međunarodni fondovi
Operativni cilj 6.4:	Jačanje svijesti i obrazovanja za sprečavanje rodno zasnovanog nasilja				
6.4.1 Kampanje za podizanje svijesti o rodno zasnovanim predrasudama i nasilju	- Broj realizovanih kampanja/ broj dana – Broj medija uključenih u kampanju; - Broj izvještaja u medijima; - Broj građana/ki obuhvaćenih kampanjom	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje, - mediji,	škole, NVO, omladinski centri	2025–2028	Budžet, međunarodni fondovi
6.4.2. Organizovanje radionica u osnovnim i srednjim školama o rodno zasnovanom nasilju	- Broj realizovanih radionica; - Broj uključenih škola; - Broj učenika/ca i učesnika/ca radionica	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje - Škole	NVO	2025-2028	Budžet, međunarodni fondovi
6.4.3. Aktivnosti na suzbijanju prakse ugovorenih brakova	- Broj sprovedenih aktivnosti i edukacija - broj učesnika/ca; - broj prijavljenih slučajeva	- Sekretarijat za kulturu mlade, sport i socijalno staranje, - Centar za socijalni rad/ Policija	Škole, OOCK Nikšić, NVO	2025-2028	Budžet, međunarodni fondovi
Operativni cilj 6.5:	Ojačana multisektorska saradnja				
6.5.1. Inicijativa za prepoznavanje žrtava nasilja kao posebne kategorije u svim sektorima, i utvrđivanje posebnih mjera	- Izrađene i distribuirane posebne mjere; - Broj sektora koji su usvojili posebne mjere podrške; - Broj žrtava rodno zasnovanog	Sekretarijat za kulturu mlade sport i socijalno staranje, - Centar za socijalni rad; - Tužilaštvo; - Sudovi; - Policija	Zdravstvene ustanove, NVO	2025–2028	Budžetska sredstva

	nasilja obuhvaćenih ovim mjerama				
6.5.2. Aktivnosti na uspostavljanju redovnih multisektorskih sastanaka i načinu izvještavanja o zaštiti žrtava	- Broj i vrsta aktivnosti godišnje - broj usvojenih zajedničkih mjera	Sekretarijat za kulturu, mlade, sport i socijalnu staranje, Centar za socijalni rad	Policija, tužilaštvo, sudovi, NVO	2025–2028	Budžetska sredstva, donatori

Strateški cilj 7: Uspostavljeni temelji za rodno senzitivno budžetiranje u opštini Nikšić

Indikator učinka: Broj uspostavljenih mehanizama i sprovedenih aktivnosti za rodno senzitivno budžetiranje (edukacije, uputstva, pilot analiza, promotivne i druge aktivnosti) do 2028.

Operativni cilj 7.1:		Razviti kapacitete i mehanizme za primjenu rodno senzitivnog budžetiranja u opštini Nikšić			
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
7.1.1. Organizovanje edukacija i radionica za službenike/ce lokalnih organa uprave o osnovama rodno senzitivnog budžetiranja	- Broj realizovanih edukacija/ radionica; - broj obučених službenika/ca - broj medijskih objava;	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	Ministarstvo finansija, Savjet za RR. NVO, međunarodne organizacije	2025–2028	Budžet opštine, međunarodni programi /fondovi
7.1.2. Izrada internih pravila /uputstava za rodno senzitivno planiranje i budžetiranje	-Izrađena i distribuirana pravila /uputstva	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništva; - Savjet za RR	NVO, stručnjaci/kinje za rodno budžetiranje	2025–2026.	Budžet opštine, međunarodni fondovi
7.1.3. Pilot analiza jednog budžetskog programa kroz rodnu perspektivu	Izrađen najmanje jedan pilot dokument/ analiza	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	Ministarstvo finansija, NVO, stručnjaci/kinje za rodno budžetiranje, međunarodne organizacije	2026–2027.	Budžet opštine, međunarodni fondovi i donatori
7.1.4. Promotivne	- Broj	- Sekretarijat za	Zajednica	2025–2028.	Budžet opštine,

aktivnosti i razmjena iskustava sa opštinama iz regiona koje primjenjuju rodno senzitivno budžetiranje	realizovanih promotivnih aktivnosti - Broj posjeta /razmjena iskustava; - Broj učesnika/ca i njihova evaluacija	kult.sport, mlade i soc.st., - Sekretarijat za finansije, razvoj i preduzetništvo	opština, savjet za RR; NVO, međunarodni partneri		donatori
--	---	--	--	--	----------

Strateški cilj 8: Praćenje i evaluacija LAP RR 2025–2028

Indikator učinka: Broj izrađenih godišnjih izvještaja i sprovedenih evaluacija o realizaciji LAP RR 2025-2028

Operativni cilj 8.1:		Obezbijediti sistematsko praćenje i evaluaciju sprovođenja Lokalnog plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti			
Aktivnosti	Indikatori	Odgovorna osoba ili institucija	Partneri	Vremenski plan	Sredstva i izvori
8.1.1. Donošenje Odluke o formiranju Komisije za praćenje i evaluaciju LAP-a	- Usvojena odluka - Formirana Komisija za praćenje i evaluaciju LAP-a, -Broj sastanaka komisije - Periodični izvještaji o radu Komisije	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st.	NVO, RG, građanski predstavnice/i	2025-2026	Budžet opštine
8.1.2. Izrada srednjoročne evaluacije LAP-a sa preporukama za dopunu i izmjene mjera	Izrađen izvještaj o srednjoročnoj evaluaciji LAP-a	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st. - Komisija za praćenje i evaluaciju LAP-a	NVO, međunarodne organizacije	2027	Budžet opštine, međunarodni donatori
8.1.3. Izrada završne evaluacije LAP-a	Izrađen završni evaluacioni izvještaj LAP-a	- Sekretarijat za kult.sport, mlade i soc.st., - Komisija za praćenje i evaluaciju LAP-a	NVO, međunarodne organizacije	2028	Budžet opštine, međunarodni donatori

Spisak članova/ica Radne grupe:

1. Dejan Ivanović, sekretar Sekretarijata za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje, koordinator grupe
2. Milan Korać, Odjeljenje za informisanje i rodnu ravnopravnost - Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje
3. Svetlana Andrijašević, Odjeljenje za informisanje i rodnu ravnopravnost - Sekretarijat za kulturu, sport, mlade i socijalno staranje
4. Ksenija Milović, Savjet SO za ravnopravnost polova
5. Nadja Milović, JU Dom zdravlja Nikšić
6. Marina Vuković, JU Centar za socijalni rad za opštine Nikšić, Plužine i Šavnik
7. Zana Nikolić, RCB Zapad - Odjeljenje bezbjednosti Nikšić
8. Andreja Zorić, ZZZCG- PJ Nikšić
9. Ana Milović Jasikovac, NVU Optimisti
10. Stana Šćepanović, NVO Ženska alijansa za razvoj
11. Nada Koprivica, NVO SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić
12. Slavica Striković, NVO "Ženska akcija"

Konsultativnu grupu su činili predstavnici/ce nevladinih organizacija i zainteresovani građani/ke koji su dali doprinos u izradi LAPRR:

1. Dijana Lopičić, NVO Ženska alijansa za razvoj
2. Maja Lagator, MUP OB -Nikšić
3. Ilija Bulajić, NVO Putevi
4. Ivana Zajović Bulajić, NVO Iskra života
5. Maja Marojević, CZSR Nikšić
6. Jelena Lacman, NVO Ekopatriotizam
7. Bojana Perunović, MPŠV- Projekat Gora
8. Tijana Čvorović, NVO Putevi
9. Jelena Vuletić, građanka
10. Mirjana Popović, JUSS Škola
11. Demisona Beriša, NVO Volonteri CG
12. Merljinda Beriša, NVO Volonteri CG
13. Zoja Talamišaj, NVO RE "Ključ"
14. Milijana Vujović, NVO Mozaik
15. Nada Bošković, NVO Mozaik

16. Božica Delić, JU Muzička škola
17. Ratko Tadić, Opština Nikšić
18. Lidija Brnović, trenerica za strateško planiranje
19. Branka Vlahović , ekspertkinja za r. ravnopravnost

7. MONITORING, EVALUACIJA I IZVJEŠTAVANJE

Praćenje sprovođenja, izvještavanje i evaluacija Lokalnog akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić za period 2025-2028

Nakon što Skupština usvoji Lokalni akcioni plan za unapređenje rodne ravnopravnosti u opštini Nikšić, trebalo bi da bude formirana Komisija (Tim) za praćenje sprovođenja i izvještavanje o sprovođenju LAPRR-a, čiji članovi/ice mogu biti izabrani iz sastava Radne grupe za izradu ovog akta, iz razloga, što je radna grupa u potpunosti upoznata sa trenutnim stanjem rodne ravnopravnosti u lokalnoj zajednici, što je na osnovu dostupnih saznanja i istraživanja predložila odgovarajuća rješenja, aktivnosti i mjere, pa će najbolje pratiti njihovu realizaciju. Istovremeno, baš zbog trenutnog stanja i obaveze poštovanja zakonskih odredbi potrebno je da svi sekretarijati, organi i tijela imenuju kontakt-osobe i njihove zamjenike/ce koji bi bili zaduženi da prate sprovođenje aktivnosti koje se odnose na organ/tijelo koje oni predstavljaju, pri čemu bi trebalo voditi računa o jednakoj zastupljenosti žena i muškaraca. Koordinaciju rada Komisije (Tima) za praćenje sprovođenja i izvještavanje o sprovođenju LAPRR-a, kao i izradu odgovarajućih dokumenata i izvještaja vrši Sekretarijat za kulturu, mlade sport i socijalno staranje.

Takođe je potrebno dva puta uraditi evaluaciju, i to:

- **Srednjoročna evaluacija** će biti urađena na kraju _____.godine. Rezultati evaluacije bi trebalo da posluže kao smjernica za ocjenu stanja i izradu novih zadataka.

Ovaj posao bi trebalo povjeriti nezavisnom ekspertu/kinji.

- **Ex-post evaluacija** će se obaviti u oktobru _____ godine, i u tu svrhu će biti angažovan/a nezavisni/a ekspert/kinja.

Sredstva za evaluacije treba da su predviđena u budžetu Opštine za ____g.i ____g.

Evaluacije će najprije razmatrati Komisija za praćenje sprovođenja i izvještavanje o sprovođenju LAP-a.

izvještavanje o sprovođenju LAP-a.

Takođe, nalaze evaluacije je potrebno predstaviti javnosti. Iz tog razloga je potrebno organizovati okrugle stolove ili tribine(kojih može biti više) na kojima će učestvovati predstavnici/ce sve tri grane vlasti na lokalnom nivou, odnosno trebalo bi, osim predstavnika/ca lokalne samouprave i skupštine, pozvati i predstavnike/ce tužilaštva, sudstva, policije,medije, NVO-oe, predstavnike/ce visokog, srednjeg, osnovnoškolskog i predškolskog obrazovanja, zatim privrede, poslodavačkih udruženja, Crvenog krsta i sindikata, što bi i dodatno unaprijedilo nalaze.

Sredstva za sprovođenje evaluacija, kao i javno predstavljanje rezultata biće planirana u budžetu za ____ i ____godinu

8. PRILOZI

Sadržaj na ovom materijalu predstavlja isključivo odgovornost autora/ki i udruženja i ni na koji način ne odražava stavove Evropske unije i Ministarstva javne uprave uz njihove logotipe.